

ΝΟΥΜΑ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ-ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΧΡΟΝΟΣ Δ

ΑΘΗΝΑ Κυριακή 11 του Θεωριότη 1906

ΓΡΑΦΕΙΑ: Δρόμος Οικονόμου 49

1906. 202

ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΝΟ ΦΥΛΛΟ:

ΨΥΧΑΡΗΣ. Τὸ ταξίδι μου (ὁ πρόλογος τῆς Β' ἐκδόσεως).
Κ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ. Βαϊτικοὶ ὕμνοι (μετάφραση ἀπὸ τὸ Σανκριτικό),
ΕΡΜΟΝΑΣ. Κριτικὲς ἀναποδιές (Μαργαρίτα Στέφαν - 'Ηρώια).
Ρ. Ν. ΡΑΒΟΛΙΝΙ. 'Η «'Αργώ»,
Γ. Ν. ΚΑΡΑΤΖΑΣ. 'Αγιοταφίτικες ἱστορίες - Κρανίου Τόπος.
Α. ΣΙΓΑΝΟΣ. Θεατρικά ('Η ἀφύπνιση - 'Ο Μαρκησιος Προιά - Τὸ ξυνὸ Φρούτο - 'Η Σιμά.)
Η ΑΣΠΡΗ ΓΕΝΙΑ. Δεξιόλογι.
ΠΟΙΗΜΑΤΑ. Δελμούζος. Τάκης Σαρακινός. Δόγγριν. Θάνος 'Αθάνατος.
Δ. Π. Τ. Φαινόμενα καὶ Πράγματα ('Απὸ πολλῆς... ταγματάρχης. - Τὸ μοίρασμα τῆς Μακεδονίας - Τσαγγάσηδες καὶ Βουλευτάδες. - Μεγάλη ἀλήθεια).
Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ - ΒΑΡΒΑΡΟΠАЗΑΡΟ - Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ - ΦΟΝΟΠАЗΑΡΟ ΒΔΟΜΑΔΙΑΤΙΚΟ - ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

ΒΑΙΔΙΚΟΣ ΥΜΝΟΣ

ΣΤΟΝ ΙΝΤΡΑ ΚΑΙ ΤΟ ΒΑΡΟΥΝΑ

(Ργβιδ 7, 83)

Τὴν ἀγάπη σας κ' ἐσᾶς
Οἱ πολεμάρχοι σὸ νοῦ τους εἶχαν,
'Όταν σιὴ μαλιὰ ἐχυθῆκαν μ' ὄρμη,
Φορῶντας πελέκια πλατειά γιὰ σπαδιά,
Βάρουνα κ' 'Ιντρα ἀθάνατοι.

Καὶ τ' ἀσκέρια τῶν ὀχτροῶν,
Βαρβάρων κ' 'Αριων χαλῶντας τότες,
'Ηρθετε βοηθοὶ τοῦ Σουδάσα, θεοί,
'Εκεῖ ποῦ μαχόνταν στρατοὶ τολμηροὶ
Μὲ τὰ πλωμένα λάβαρα.

Στὸν ἀγῶνα ποῦ ἀγαθὸ
Δὲ συνιροφιάζει, καὶ ποῦ τὸν τρέμουν
'Όσα ζωντανὰ τοῦρανοῦ τῆ λεφκῆ
Κουτίζουν τὴ λάμψη, συμμαχία μ' ἐμᾶς
Βάρουνα κ' 'Ιντρα ἐκάμετε.

Δὲν ξεχώριζε κανεὶς
Τῆς γῆς τὲς ἄκρες ἀπὸ τὴ σκόνη,
Καὶ στὸν οὐρανὸ τοῦ πολέμου ἡ κραυγὴ
'Ερχότου'ν τὸ μῖσος τῶν ἀνθρώπων, θεοί,
'Ολόγερὰ μου ἐστέκοτου'ν.

Η ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ

ΔΗΜΟΣΤΕΡΗΣ ΖΗΛΟΣ
(Σπήμιος 'Ανδίας)

Κι' ἀκουστὲς τοῦ φωνητοῦ
Σιμά μου βρέθηκε ἡ δύναμή σας·
Οἱ θανατερὲς σαῖτιές σας, ποῦ νικοῦν
Τὸν ἄτσαλο Μπχαίντα, τὸ Σουδάσα βοηθοῦν,
Βάρουνα κ' 'Ιντρα ἀνίκητοι.

Καὶ στῶν Τρίτων τὲς φωνὲς
Καὶ σιὲς ἐφκὲς τους, τὲς ἀκουὲς
Εἶχετε ἀνοιχτές· ἐνεργοὶ ἱερουργοὶ
Δειχτήκαν οἱ Τρίτσοι, ὦ θεοὶ τοῦρανοῦ
Βάρουνα κ' 'Ιντρα ἀθάνατοι.

Τῶν πολέμιων καὶ τοχτροῦ
Οἱ κακοσύνες μ' ἐτυραγοῦσαν·
'Όμως τὸ τυχερὸ τῶν δυνῶν μας ἐσεῖς
Στὸ χέρι ἐκρατεῖτε, κ' ἐβοηθήσατε ἐμᾶς
Στὸν πόλεμο τὸν ὕστερο.

Κ' οἱ ἀντιμέτωποι στρατοὶ
Ποῦ πολεμοῦσαν κ' ἐπιθυμοῦσαν
Λάφυρα, κ' οἱ δυὸ σᾶς ἐκράξαν· κ' ἐσεῖς
θεοὶ, τοῦ Σουδάσα ληρωτές, καὶ βοηθοὶ

Τῶν Τρίτων ἐφρανήσετε.

Οἱ ψαλμοὶ τῶν ἱερουργῶν,
Ποῦ ἀντάμα ἐφάγαν, ἀποδειχτήκαν
Ναὶ μεγαλοργοὶ ὦ θεοὶ τὲς φωνὲς
Τῶν Τρίτων ἀκοῦτε, κ' ἐβοηθήσατε ἐσεῖς
Τὸ ρῆγα μας στὸν πόλεμο·

Σὰν τὸν ἐζῶναν οἱ ὀχτροί.
Πλεξοδοφόροι κ' ἀσπροντυμένοι,
Μὲ προσκνημοὺς μὲ ψαλμοὺς καὶ μ' ἐφκὲς,
Οἱ Τρίτσοι ἐδοξάσαν τοὺς μεγάλους ἐσεῖς,
Βάρουνα κ' 'Ιντρα ἀθάνατοι.

Στοὺς πολέμους πολεμοῦν
Οἱ πολεμάρχοι, κ' οἱ ἱερουργοὶ
Ψάλλουν τοὺς θεοὺς· μὲ λαμπροὺς ψαλμοὺς
Σᾶς κράξαμε ἀντρείους, καὶ βοηθοὺς καὶ σκε-
[ποὺς
Σᾶς εἶδαμε ἀθάνατοι.

'Ιντρα, Βάρουνα, 'Αριαμάν,
Καὶ Μίτρα, δόστε σ' ἐμᾶς λαμπράδα
Δόξες καὶ τιμὲς καὶ τὰ γάλαστο φῶς
Τοῦ οὐράνιου φωσιῆρα, τοῦ θεοῦ τ' ἀγαθοῦ
Ποῦ σ' ὕμνους μνημονεύεται.

ΒΑΙΔΙΚΟΣ ΥΜΝΟΣ ΣΤΗ ΔΡΥΜΑ

(Ργβ. 10, 146)

'Ω Δρύμα ποῦ γέγεσαι
Σὰ θέλεις ἀφαντῆ, λέγε μου
Πῶς τώρα δὲ ρώτησες
Δογγία γιὰ τὸ χωριό·
Μὴν ἐσκιάχητες; - 'Αναγαλλιᾶζεις, Δρύμα,
'Όταν στὰ πετούμενα
Κρένον οἱ Τζιτζικες (1)

Γλυκὰ, καὶ χορέβοντας
Τάντικελάδημα δέχονται
Σὰ σήμαμα τοῦμπανου. -
Βώδια μοῦ φαίνεται,
Βόσκουν, βλέπω κατοικιά, κ' ἀμάξια ἀκούω
'Απόψε σερνάμενα
Εἶν' ἡ λογγία θεά.

Μαβλάει τὸ βώδι του
Κάποιος· καὶ κάποιος πελέκησε

1) 'Αγνωστα πουλιά.

Καὶ κάποιος ἐφώνησε

Ἔτσι φαντάζεται

Ὅποιος στέκεται τὰ βρόδια μὲ τὴ Δρύμνι,

Μὰ ἡ Δρύμνι δὲν πείραξε

Ἀνδρῶντο ἀπειροσύνῃ.

Σιμά τῆς τῆς κοίτης

Μπορεῖ κανεὶς δοῦ βούλειαι

Καποὺς γλυκωτέρωντας.—

Τὴ Δρύμνι δόξασα

Τὴ μητέρα τῶν λαφιῶν, τὴ μυρωδάτη,

Ποῦ τῆς γῆς τὸ γέννημα

Γέβεται ἀκόπιαστα.

(Μετὰφραση ἀπὸ τὸ Σανσκριτικό)

Κ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΟΔΙΕΣ

Μαργαρίτα Στέφα.— Γρ. Ξενοπούλου.— Ἀθήναι.

Ἡ «Μαργαρίτα Στέφα» δὲν εἶναι καινούριο βιβλίο. Πρωτοβγήκε στὰ 1893 στὴν Εἰκονογραφημένη Ἑστία. Καὶ γιὰ νὰ τὸ κρίνῃ κανεὶς φωτεινὰ καὶ πλείρια θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ ζετᾶσθ ὄχι ξεμοναχιασμένο καὶ χωριστὸ μὰ μαζὶ μὲ τὴ φιλολογία τοῦ καιροῦ του, μὲ τίς ιδέες καὶ τοὺς τύπους καὶ τὴ γλῶσσα ποὺ συμπλάθανε τὸ γούστο κείνης τῆς ἐποχῆς. Ὁμολογῶ πὼς δὲν ἔχω διαβάσει τὰ βιβλία ποὺ γραφόντανε τότε καὶ ποὺ μόλις τὰ ὀνόματά τους ἔχω ξακουστά. Μὰ συμπεραίνοντας ἀπὸ τὴν κριτικὴ ποὺ εἶχε γράψῃ ὁ Ἀργύρης Ἑρταλιώτης ἴσια ἴσια γιὰ τὴ «Μαργαρίτα Στέφα», ἡ φιλολογία μας—τουλάχιστον τὰ ρομάντσα—εἶταν ἀκόμα τότε βουτηγμένη πατόκορφα στὰ ρομαντικὰ βάλτονερία. Ἔταν ὅμως καὶ κλασικὴ στὴ μορφή της καὶ ἴσως μάλιστα στὴν ἐσώτερη ψυχὴ της. Γιατὶ τὸ συνταίριασμα τοῦτο τοῦ κλασικοῦ μὲ τὸ ρομαντικὸ δὲν εἶναι τόσο ἀνάποδο καὶ ἀναπάντεχο ποὺ θὰ τὸ λογάριζε κανεὶς ἀνεξέταστα. Μπορεῖ μάλιστα ν' ἀποδειχθῇ πὼς ὁ Ρουσσώ καὶ οἱ νομοθέτες τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 89 καὶ τὰ ἀναρχικὰ ματοκυλίσματα τῆς Τρομάρας εἶναι ἡ κείρις ἀτοπον ἀπαγωγή τοῦ γαλλικοῦ κλασικισμοῦ τοῦ 17ου αἰῶνα καὶ ἡ ἐξακολουθήση τῆς πολεμικῆς φιλο-

λογίας τῶν Ἐγκυκλοπαιδικῶν ποὺ ἂν καὶ ἐξωτερικὰ εἰκονοκλαστικὴ—κίβλας ρομαντικὴ κάποτε—κατὰ βάθος ζοῦσε ἀκόμα μὲ τὰ δόγματα καὶ τίς ἀρχὲς καὶ τὸ μηχανισμὸ τῆς κλασικῆς Παναγέννησης.

Μὲ παραστράτησα. Ἐπαναγυρίζω στὴ Ζακυνθία μας. Εἶναι καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ ρομάντσα ποὺ χωρίστηκαν ἀπὸ τὴ στέγνῃ παραδοσὴ γιὰ νὰ πάνε νὰ βροῦνε τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀλήθειαν. Τὸ χῶρισμα ὡς τότε δὲν εἶνε ξεκομμένο καὶ μὲ δύναμὴ χτυπητὴ. Κάποια δειλία μεταβατικὴ, κάτι ἀναποφάσιστο καὶ μιὰ διχόγνωμη ἀμαντοσύνη στενοχωρεῖ τὸ συγγραφεὴ στὸν καινούριο τοῦ δρόμο. Εἶναι ἀπραγὸς ἀκόμα καὶ φοβάται νὰ κοιτάξῃ κατὰματα. Κοντοστίκεται καὶ μάλιστα κάποτε κανεὶ νὰ γυρίσῃ πίσω. Αὐτὸ φανερώνεται ἀρκετὰ στὴν ὑπόθεσιν ποὺ εἶναι βγαλμένη ἀπὸ τὰ παλιὰ καὶ τριμένα καλοῦπια, μὰ παρὰ πάνω ἀπ' ὅλα στὴ γλῶσσα ποὺ ἂν καὶ ζωντανὴ καὶ ζουμερὴ στὴν κουβέντα σταφιδιάζει καὶ ξυλοτριζεὶ καὶ ξεροκομπιάζει στὸ δηγηματικὸ μέρος. Ὁ ἴδιος δὲ κ. Ξενοπούλου μας τὸ λέει στὸν Πρόλογόν του πὼς χρειάζεται κανεὶς σήμερα νὰ μεταφράξῃ διαβάζοντας τὴν ἑλεεινὴ ὑπερκαθαρεύσα ποὺ γράφηκε ἡ «Μαργαρίτα Στέφα». Δὲν ἔχει ἄδικο. Κ' εἶναι αὐτὸ λυπηρὸ γιὰτὶ θὰ τὸ σκοτώσῃ τὸ βιβλίο καὶ γιὰτὶ τὸ βιβλίο ἔχει ἀξία μ' ὅλες τοὺς τίς νεανικῆς ἢ κλασικῆς ἀμαρτίας. Ὁ κ. Ξενοπούλου ξέρει νὰ ζωντανεύῃ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ξέρεῖ μὲ ποῖο μάτι νὰ τοὺς κοιτάξῃ. Οἱ περισσότεροὶ χαρακτήρες του καὶ ὅλες του σκεδὸν οἱ εἰκόνες εἶναι μελέτες καὶ ἀντιφεγγίες τῆς χεροπιαστῆς ζωῆς. Μὲ μιὰ ματιὰ συναρπάζει κάτι ποὺ περνᾷ—κίνημα, φυσιογνωμία, χρῶμα, τοποθεσία, μυρωδιά, κουβέντα, ζουγραφικὸ περιστατικὸ—καὶ ἐπειδὴ τὸ θυμάται πιστὰ καὶ τεχνικὰ τὸ ξεϊστορεῖ, βγάζει ἀπὸ αὐτὸ τύπους οὐσιαστικούς ἢ σκηνῆς τοπικῆς ποὺ ξηγοῦν τὸν ὄργανισμὸ τῆς κοινωνίας καὶ τὴν ξεχωριστὴ ψυχολογία τοῦ νησιοῦ ποὺ περιγράφει. Καὶ τὸ βιβλίο εἶναι παρὰ πάνω ἠθογραφικὸ παρὰ ψυχολογικόν. Γι' αὐτὸ τὸ διάβασμά του, ἂν καὶ μὲς διασκεδαζει καὶ μὲς ἀποτραβᾷ, δὲ μὲς φέρνει ὅμως νὰ βαθύνουμε τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ τοὺς καταλάβουμε πιὸ μέσα καὶ πιὸ ξεδιαλυτά. Κάτι ρηχὸ καὶ λεύτερο, γοργὸ καὶ ἀσυγκράτητο μὲς συνεπαίρνει ὀλοένα καὶ δὲ μὲς ἀφίνει νὰ πολυσταθοῦμε καὶ νὰ χαθοῦμε σὲ λογισμούς.

Δὲν μπορεῖ κανεὶς ν' ἀπαιτήσῃ ὡς τόσο ρομάντσο μεστὸ ἀπὸ τεχνίτη 25 χρονῶν. Ἔτσι ποὺ στέκεται ἡ «Μαργαρίτα Στέφα» εἶναι βιβλίο ποὺ ἀνοι-

ξε σειρὰ καὶ ποὺ συγγενεῖται μὲ τὰ ζωντανὰ ἔργα τῆς λαϊκῆς ἠθογραφίας. Ἐχὼ διαβάσει ἄλλα πολὺ ἀνώτερα μὰ εἶναι θαρρῶ δικίον νὰ τιμήσουμε τὸν ζωμάχο ποὺ ἀρπάξε πρῶτος τὸ τσαπὶ νὰ σκεῖψῃ τὸ λημειωμένον χωράφι.

Τὰ Ἠλύσια.

Δὲν ξέρω ἂν ὀριμαζοῦν ἀκόμα στὰ Ἠλύσια τὰ χρυσὰ πῦρα τῶν Ἑσπερίδων. Καμιά μέρα—σὺν ἔχω καιρὸ θὰ πάω νὰ δῶ καὶ θὰ σὲς μνησῶ. Γιὰ τὴν ὥρα μὲς στέλνουνε μεταφράσεις ἀπὸ καὶ. Ἐλόγου μου θὰ προτιμοῦσα τὰ δροσερὰ μῆλα. Τὸ ἴδιο θαρρῶ πὼς συλλογιέται στὰ φυλλοκάρδια του καὶ ὁ φίλος μου Νιρβάνας. Ἄς δοῦμε καὶ τὸ γιὰτὶ.

Ἀρκετὲς μὲς πλημμύρησαν ὡς τὰ τώρα μεταφράσεις. Δὲ λέω πὼς δὲν ἔχουν τὸ καλὸ τους. Μὰ σὺν καὶ ὅλα τὰ καλὰ εἶναι καὶ αὐτὸ μερικόν καὶ μέτριον. Τί μποροῦμε νὰ μαθοῦμε σήμερα μὲ τὰ πολλὰ μεταφράσματα τὰ βγαλμένα μὲ τόσο ζῆλον ἀπ' ὅλα τὰ ξεροπήγαδα τῆς φιλολογίας τῶν αἰώνων; Οὔτε τὸ δέκατο ἀπὸ κείνα ποὺ θὰ μαθοῦμε μεταφράζοντας τὸν ἑαυτὸ μας, τὴ δική μας ψυχὴ. Βοηθοῦν τὰ ξένα; Συχα. Μὰ ξεστρατώνουνε κάποτε. Πρέπει νὰ ξέρῃ κανεὶς τί καὶ πότε καὶ πὼς νὰ μεταφράσῃ. Νομίζω πὼς ἡ μεταφραστικὴ ὑπερτροφία ζημιώνει τὴ σημερινὴ Ρωμισοσύνη. Μὰ τὸ ζήτημα θὰ μ' ἔφερνε μακριὰ καὶ προτιμῶ νὰ μὴν τὸ ξετάσω ἐδῶ κατάβαθα. Κ' εἶπειτα ὅσοι ρωμιοὶ διαβάζουμε—καὶ εἶναι λίγοι—σκεδὸν πάντα ξέρον καὶ ξένη γλῶσσα καὶ μποροῦν νὰ γνωρίσουν τίς ἄλλες φιλολογίαις ἢ στὸ πρωτότυπο ἢ σὲ ξένες μεταφράσεις ἑτοιμῆς καὶ ἀριστοτεχνικῆς.

Καὶ τουλάχιστον νὰ εἶταν γραμμένα τὰ Ἠλύσια σὲ γλῶσσα τῆς ἀνθρωπιάς! Τὰ περισσότερα μεταφράσματα εἶναι στρεβλωμένα ἀπὸ μιὰ γλῶσσα παδαλῆ, ἀνακατωμένη, ἀνυπόφορη. Ἐξαίρω τοῦ Νιρβάνου τὴν «Ἀπολογία» ποὺ γράφηκε σὲ κάπως ἡμιώτερη γλῶσσα καὶ ποὺ διαβάζεται δίχως ἀγαναχτισμὸν.

Ξέρω πὼς ὁ Νιρβάνας ἂν καὶ καλὸς δημοτικιστὴς ἔχει τὴν ἰδέαν πὼς χρειαζόμεστε τώρα μιὰ γλῶσσα μεταβατικὴ γιὰ νὰ συνθίσῃ ὁ πολὺς κόσμος καὶ νὰ μὴν ξαφνίζεται μὲ τὰ τομημάτα τῆς ὀρθόδοξης δημοτικῆς. Ἴσως νὰ μὴν ἔχη καὶ ὅλων διόλου ἄδικο. Ἴσως νὰ εἶναι ἀνάγκη ν' ἀλλοιωθῶμε ποῦ καὶ ποῦ γιὰ νὰ μὴ φαίνεται πὼς δὲν κοτίζουμε πάντα

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΜΟΥ*

(Πρόλογος τῆς δέφευρης ἐκδόσεως)

Ὁ ἥλιος ἀνάτελνε τότες στὴ ζωὴ μου. Ἐνας ἥλιος μοῦ φαινότανε ἡ Ἑλλάδα ὅλη. Μοῦ φώτιζε ὁ ἥλιος τὴν ψυχὴ. Σὰ νὰ τὸν εἶλεπα πρῶτὴ φορὰ, ὅταν κατέβηκα στὴν Πόλιν, στὰ Νησιά, στὴν Ἀθήνα. Κι ὡς τόσο τὸν ἤξερα καὶ ἀπὸ πρῶτα ἐκεῖνον τὸν ἥλιο, τὸν ἤξερα καλά. Εἶτανε ὁ ἥλιος ποὺ γνώρισα στὴν Πόλιν παιδί, ἕνας ἥλιος φρέσκος, ὄχι φλογισμένος, ὅπως τονε φαντάζονται πολλοί. Τὴν ἀνοιξὴν, κάποτε καὶ τὸ καλοκαίρι, στὸ παλιὸ μας τὸ σπίτι

* Σημ. τοῦ Νουμά. Πολλοὶ φίλοι μὲς εἶγαν ζητήσαι ἀπὸ καιρὸ νὰ τυπώσουμε στὸ «Νουμά» τὸν ἔξοχον πρόλογόν τῆς Β' ἐκδόσεως τοῦ «Ταξιδιοῦ». Νὰ πῶδ τὸ κάνουμε σήμερα γιὰ νὰν τονε διαβάσουν καὶ ὅσοι δὲν ἔτυχε νὰ πᾶρουν ἀκόμα τὴν καινούρια ἐκδόση.

τοῦ Γαλατᾶ, στὸ πέτρινο τὸ σπίτι, ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὰψηλὸ τὸ παραθύρι. πρῶτ' πρῶτ', τὸν εἶλεπα τὸν ἥλιο στὸ Μπογαζί, τὸν εἶλεπα στὰ κύματα μέσα νὰ μπαίνῃ, νὰ λούζεται στὰ νερά τὰ διαμαντένια, νὰ χρυσῶνῃ παρέκει τίς κορפוῦλες, καὶ κάποια παράξενη, μυρωδάτη, δροσάτη ἀπαχνιά ποὺ ἀνέβαινε ὡς ἐμένα μὲ τὸν ἀέρα τὸ βελουδένιο, μὲ περέχυνε καὶ μὲ ξυπνοῦσε. Πρέπει κανεὶς ν' ἄξῃσε στὰ μέρη μας ἀπὸ μικρὸς, γιὰ νὰ καταλάβῃ, γιὰ νὰ νοιώσῃ, γιὰ νὰ γαπήσῃ ὅλη τὴ γλύκα, ὅλο τὸ νόημα τὸ ἀγνωστο ἄλλου, ποὺ ἔχει τὸ ἀταίριαχτο καὶ ἀπλό ῥῆμα ξυπνωθῆ. Ναι, ξυπνᾷς καὶ χαίρεσαι ἀμέσως. Χαίρεσαι τὴ Δημιουργία, τὴν ὑπαρξὴν, χαίρεσαι τὸν οὐρανὸ ποὺ ἰδιοστιγμῆς, ἀμα φέξῃ, ὅλα τὰ πράματα σου τὰ ξεσκεπάζει, λὲς μάλιστα καὶ πρόθυμος σου τὰ φέρνει ὡς τὰ χεῖλια, σὺν ποτῆρι νερό, νὰ πιῆς καὶ νὰ νασάνῃς. Γίνεσαι καὶ σὺ Δημιουργία, πᾶνεις νὰ εἶσαι ἄτομο, χάνεσαι μέσα στὴν Πλάσῃ, ὅπως χάνεται στὰ κύματα τὸ κύμα, ὅπως χάνεται τὸ λούλουδο στὸν κάμπο. Στους ἄλλους τόπους ἀργεὶ νὰ ξημερώσῃ φιλάργερος ὁ οὐρανός, καὶ ἕνα ἕνα σου τὰ ξεφανερώνει, θοὰ κάποτε καὶ σκόθρα. Στὴν Ἀνατολὴ καὶ στὴν Ἑλλάδα, μὲ μίτῃς ὅλα τὰ ξανοίγει. Κοιτάξῃς καὶ ἡ ματιὰ σου ἀρπάζει τὸν κόσμον ἀναπνέει καὶ ἡ ἀνα-

πνοή σου τὸν κόσμον ἀναπνέει.

Κ' ἔτσι, θεωρώντας τὸ θάμα τῆς παντοτινῆς μας φεγγοβολιάς, ἔλεγα μέσα μου καὶ γὰ πὼς δὲ γίνεται, πὼς τὸ ἴδιο φῶς θὰ λάμπῃ καὶ στὸν ἄθροπο, ἀφοῦ λάμπει στὸν οὐρανόν. Τότες ὅμως κατάλαβα κάποιο πολὺ περίεργον γνῶρισμα τοῦρανοῦ μας, δηλαδὴ πὼς δὲ φωτίζει καὶ πὼς δὲ φωτίζει ἀπὸ τὸ περίσσιο τὸ φῶς! Ναι, τέτοιος εἶναι ἀλήθεια ὁ οὐρανός ὁ δικός μας. Ὁ ἄλλος οὐρανός, ὁ οὐρανός τῆς Δύσης, φωτίζει περισσότερον, γιὰτὶ λιγώτερον φέγγει. Φέγγει λιγώτερον καὶ ἔτσι ἔχεις ἀνάγκη νὰ προσέχῃς, καὶ ἄμα προσέχεις, οὔτε μισὴ ἀχτίδα δὲ σοῦ ξεφέβγει. Νὰ μὴν ξεγνοῦμε κίβλας πὼς κάτι ἀχτιδοῦλες κρύφτουνται κάποτε καὶ σὲ κείνα τάποσκύτιδα καὶ τάποφέγγια ποὺ δὲν εἶναι μήτε σκοτάδι μήτε φῶς. Θέλουνε μάτι γυμνασμένο εἰς ἀχτιδοῦλες, νὰ τίς δῆς. Ὁ οὐρανός μας δὲ μὲς γυμναζεὶ τὸ μάτι· δὲ βλέπουμε τίποτις, ἐπειδὴ τὰ βλέπουμε ὅλα. Ἐτρεμε, λέει κάπου ἕνας ποιητής, ἔτρεμε μιὰ λαμπίτσα μονάχα, γιὰ νὰ δειξῃ ἀκόμη καλῆτερα τὴ νύχτα τὴ βαθεῖα ποὺ βασιλεβε σὲ κείν τὸ μέρος. Τέτοιες λαμπίτσες ἐμεῖς δὲν ἀνάφτουμε. Δὲ μάθαμε νὰ παρατηροῦμε τὸ σκοτάδι· τὴν καταχνιά δὲν τὴ συνοριζοῦμαστε. Ποῖός θὰ πάῃ τώρα νὰ γυρέψῃ ἂν ἀξαφνὰ δὲ μισοφαίνεται.

τόν κόσμο. Μ' αυτά είναι κομματικά, είναι τερτίπια περαστικά που δεν πρέπει να δένουν τον τεχνίτη. Της τέχνης ή απαίτηση στέκει διαφορετική. Θέλει τη μορφή κανονισμένη κι οργανική. Τό λέμε συχνά, τό παραλέμε και τό ξαναλέμε. Μ' άναρχη γλώσσα ούτε δύναμη ούτε ύφος ούτε ομορφιά.

Έλπίζω να μην κακοφανή του Νιρβάνα ο ξάστερος τρόπος που λέω εδώ τη γνώμη μου. Κρίμα να μην μπορώ να κατεβώ πάλι στο Φάληρο την ώρα που τό βκσίλεμα ξεψυχά στο περιγιάλι κι αντίφεγγίζει πέρα στις ράχες του πολύγλαυκου Ύμητου—κρίμα, γιατί θα μου δίνονταν έτσι να κουβεντιάσω ξανά μαζί του για τό μυστηριώδικο αυτό γλωσσικό ζήτημα καθώς κι άλλοτε τό λέγαμε καθισμένοι δίπλα στην άμμουδιά. Μπορεί και πάλι να μη συμφωνούσαμε μα θα χαμογελούσαμε με κάποια ξεχωριστή και καλοσυνεμένη ειρωνία για τό άλλοκοτο κείνο πείσμα της ζωής που ποτέ δε μοιάζει κι όμως είναι πάντοτε ίδια.

Karachi, 18 του Μάη 1906.

ΕΡΜΟΝΑΣ

LANGEWELLE

Στους ρομαντικούς νεανίας

Θυμάσαι, κλιχίγαμε κι' οί δυο ένα βράδυ όταν ο γήλιος έπερτε βουδός.
Λιποθυμη έλιωνε ή ψυχή στο χείδι
κι' έλιωνεν άλαλος ο ώκεανός
στη μουσική του πόνου τρυφεράδα
που πλάνοι σιγοβρέχαν οί ούρνοι
του ώγρου χεριού σου μ' έγγιζε ή άχνίδα
για ένθύμηση, πάλια πνευτική
γλάροι περνούσαν ήρεμα θλιμμένα
και γέρναν τά ματόκλαδα άπαλά
σάν κύματα βουβά κι' άποσταμένα
που ξεψυχούν σε με' άκρη άγαλινά.

4903

ΔΕΛΜΟΥΖΟΣ

LE MONDE HELLÉNIQUE

Journal français bi-hebdomadaire

Directeur : S. Pappas

Bureaux 2 rue des Philhellènes

ΑΓΙΟΤΑΦΗΤΙΚΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

ΚΡΑΝΙΟΥ ΤΟΠΟΣ

Πανώριος και ξεκάθαρος άπλώνεται ο νιόφκιαστος κόσμος, ούρανός στεριά και θάλασσα. Γαλανός ο ούρανός από πάνω και δλόχαρος σφιχταγκλιάζει την άδερφή του τη Γη, που την ίδια μέρα γεννηθήκανε άπ' τά παντοδύναμα χέρια του Πλάστη. Του ούρανού τ' δλόφωτο στολίδι και της γής ο μεγάλος χαριτοδότης, ο Ήλιος, άπ' τις τριανταφυλλίες πόρτες της Άνατολής προβάλλει μεγαλόπρεπος και τά χρυσά του τά μαλλιά σκοπούνε κατά παντού φώς και λάψη και θερμή ζεστασιά, ζωή κι' άγάπη και δύναμη μαζί σμιγμένα. Της γής τά σπλάχνα δέν τά βκσανίζει άκόμα τάνθρώπου ή άνεχορταγιά και ή φωτιά δέν άσκημίζει με τις κάπνες της την άπάρθενη ομορφιά της. Η θάλασσα λύτερη κυλά με παιχνίδια τά γαλανά της κύματα και γλυκοφιλά τη στεριά· παννί και κουπί, καπνός και φτερό δέν περιπαίζουν τό μεγαλείο της. Όλος ο κόσμος, βουνά και κάμποι, ποτάμια και λίμνες, όχτοι και ισώματα, ρεματιές και βρυσούλες, δέντρα και χαμόκλαδα, λουλούδια και χλωρασιές, ζώα της στεριάς της θάλασσας και τάγέρα χαίρονται ήσυχα την ομορφιά της και τις χάρες που τους έδώρησε ή θεϊκή καλωσύνη...

Άνάμεσα στην ήσυχία μιζς άνοξιάτικης πρωϊνης κεί κάτω στην βλογημένη χώρα, που εΐτανε γραφτό της άπρό πάντων τών αιώνων να γενη πατριδα του Θείου Λόγου, ένω άπαλά κυλούσε τάσημείνια του νερά ο Ιορδάνης κι' έφτανε κάτω χαμηλά και τά σκοπούσε στο λουλουδιμένο κάμφο, που σήμερα από θεϊκή κατάρα είναι θάλασσα πικρή και καταραμένη, Νεκρή θάλασσα, έξαρνα από την πέρα μεριά του άζάντησε ο πρώτος άνθρωπος ο Άδάμ κι' έρχόντανε. Δέν εΐτανε πλειά ο μορφονιός που βγήκε άπ' τά χέρια του Θεού, άποτελείωμα και κορώνα της σοφής του δημιουργίας δέν εΐτανε πλειά ο βασιλιάς της Παράδεισος, που όλα της πλάσης τά ζώα έρχόντανε κάθε ώρα και στιγμή να φιλήσουνε τά πόδια του, σημάδι της ύποταγής τους· δέν εΐτανε πλειά της έμορφης Βΐας τό λεβέντικο ταΐρι. Γέρος, ομορφόγερος, ψηλός σαν έλατο, με τό κορμί σκυφτό άπ' τά χρόνια, με την κάτασπρη γενεάδα του και τά δλόλευκα μαλλιά του, άσπρα σαν τά

καθάρια χιόνια του Λιβάνου. Τό πρόσωπο του εΐτανε αΐλακωμένο άπ' την ιδρω που χύθηκε κατά την κατάρα του Θεού και πότισε τη γη για να του δώση τό ψωμί του. Τό μέτωπό του ζαρωμένο από τις πικρές θύμησης που βάραιναν την κεφαλή του. Κουρασμένος άπ' τό δρόμο κι' άποσταμένος άπ' την κάψα της ημέρας έκάθησε δίπλα στην άκροποταμιά του Ιορδάνη άποκάτω σε μια φοινικιά να ξεκουραστή, να ξανασάνη. Όλα τά τριγύρω του έγνωρίσανε τον πρωτινό τους άφέντη χωρίς και ν' άποκοτήσουν να τον προσκυνήσουν σαν και πρώτα. Έκυλούσε τά δροσερά νερά του ο Ιορδάνης, όταν ο κουρασμένος Πρωτάνθρωπος έβούτηξε μέσα τις παλάμες του να πάρη νερό να πιη και να δροσίση τά σωθικά του. Όλη τη δροσιά του τό ποτάμι την έρριξε μέσα στις λίγες καταποσιές που ήπιε ο διψασμένος. Τά χείλια του εΐτανε μιάν ευχαριστία στο Θεό που με τόσα καλά είχε στολισμένον τον κόσμο, όπου κι' αυτός ο διαωμένος από φταιξιμο του κεφαλιού του εΐσκιε πάντα παρηγοριά στους καημούς του και γιατρεία στους πόνους του. Άμα θεράπεψε τη δίψα του έσκέφτηκε και για θροφή· έγύρισε καταπάνω τά μάτια του κι' εΐδε να λυγούνε της φοινικιάς οι κλώνοι άπ' τον όμορφο καρπό, τά χρυσαφένια φοινικία. Άπλωσε τό χέρι του, έκοψε, έφαγε κι' έχόρτασε.

Σάν έφαγε κι' ήπιε ο Πρωτόπλαστος κι' ευχαρίστησε τό Μεγαλόχαρο Πατέρα ξεκίνησε, βρήκε τον πόρο του ποταμού και πέρασε πέρα.

Πήγαινε και πήγαινε· άνέβαινε τις άνφοριές κατά του ήλιού τό δρόμο. Τό βράδυ, κοντά ήλιοβασιλέμμα, έφτασε ψηλά άπάνω σε κορφοβούνι με πολλούς πολλούς όχτους και μεγάλα ισώματα άνάμεσά τους. Πεύκια και κέδρα και κυπαρίσσια, έλιές και φοινικίες, κλήματα σικρφαλωμένα πάνω στα δέντρα και στους βράχους εΐχανε κατάφωτο κείνο τό μέρος, που ήτανε γραμμένο ύστερα από χρόνια και καιρούς να χτιστούν άπάνω του ή Άγία Πύλη, τά κοσμοζάκουστα τά Γεροσόλυμα.

Σ' αυτόνε τον τόπο έφτασε ο Πρωτόπλαστος. Τά πόδια του έννοιωνε πως δέν τον βοηθούσανε να προχωρήση παραπέρα και γι' αυτό άποφάσισε εκεί να ξενοχτίση.

Κοιτάζοντας δω και κεί να διαλέξη μέρος για τό ξενοχτί του, εζύγωσε σ' έναν όχτο λίγο παραπάνω άπ' τους λόφους που ύστερα έλογηθήκανε Σιών και Άκρα. Τάρες κείνο τό βουνάκι· άνέ-

καμιά άσπράδα και γύρο στην καταχνιά, ή και μέσα της; Δι' βαριέστε; Όμα τάγαπούμε τά χρώματα κι' άνοιχτά· δε νοιώθουμε από χρωματιές. Με τό μάτι συνήθισε κι' ο νοός· δέν ξέρουμε τίποτις, έπειδή τά ξέρουμε όλα. Χρειάζεται άναθροφή, χρειάζεται πολιτισμός, για ναποχτήση ύραση και τό μυαλό.

Οί άρχαίοι Έλληνες σταθάνε τόντις μεγάλοι άθρώποι. Κατωρθώσανε ναχουνε μάτια, όσο κι' άν τους τύφλωνε ο ήλιος. Μα μήπως κι' άφοί δέν τη γνωρίζανε τη δύναμη την ολίθρια του Ήλιου τους; Μήπως δέν τον ώνομάσανε Άπόλλωνα, και ποιός θα τάρνηθη πως ο Άπόλλων μοιάζει· τρομαχτικά με τό άπολλύων, σά νάτανε είδος μετοχή του ένεστώτα, για να χαρχητηρήση τό θεό που δλόένα σκοτώνει; Άχι μας άπόλωσε και μας, χωρίς να τον έσπολύσουμε ποτέ μας. Η δόξα του μας θάμπωσε και δέν τό νοιώσαμε μήτε τό νοιώθουμε άκόμη πως τέτοιο θάμπωμα θα πη χαμός. Και χάσαμε τόντις πολλά, όπου κι' οί ίδιοι να χαθούμε. Περίεργο πράμα! Τό πιο πολύτιμο άπ' όσα χάσαμε, εΐτανε ίσια ίσια ή γλώσσα ή άρχαία, που για να την κρατήσουμε κάμαμε τις περισσότερες θυσίες. Άφτή ζούσε στα χείλια του λαού. Ένοείται, άφου ο λαός τη μιλούσε και τη μιλεί. Άς την ύποθέσουμε όσο πρόστυχη, όσο

βάρβαρη, όσο χαλασμένη κι' άν τη λένε μερικοί, έπρεπε ίση να μζς είναι, μια κι' εΐτανε άπομεινάρι της άρχαίας. Τίποτα! Την καταστρέψαμε, για να φανούμε άρχαιότεροι. Βυθιστήκαμε στα βιβλία. Πήραμε μια λέξη, πήραμε δυο, πήραμε χιλιάδες. Κάθε λέξη που τραβούσαμε από τάπόθηα της ιστορίας, κάθε λέξη που ξεψαρέβαμε από τον πάτο του ώκεανού, γαργάλιζε τό φιλότιμό μας, την καμαρώναμε πια σά να καμαρώναμε στην καθμιά την άρχαιότητα δη. Δέν παρατηρούσαμε όμως πως οί λέξεις άφτές, οί ξεψαρεμένες, μοιάζανε άλήθεια με κάτι ψάρια ώγύγια, θεόχοντρα και σεβάσμια, που συνηθίσανε χρόνια και χρόνια ναργοκινιούνται κάτω στης θάλασσας τους έβυσσους, και που όταν τά φέρης στην άπανωσιά του νερού, σάνουνε άμέσως, γιατί χρειάζονται να τά πατή τό βάρος της κατάβαθης άτμοσφαιρας, κι' ο άέρας μας τους είναι πάρα πολύ λαφριός. Οί φαρωνώστες και ίχθυολόγοι δηγούνταν πως άφτά τά ζώα, προτού γεράσουνε, δέν κατεβαίνανε, όπως κάνουνε τώρα, σταόρατα και στα σκοτεινά, παρα παίζανε με τό κύμα σαν τά δερφνία, εΐτανε και πολύ μικρότερα. Κάτι ψαράκια χαριτωμένα, που κολυμπούνε άλάργα στο γιολό, είναι παιδιά τους, έγγονιά τους ή τρισεγγονία· ο άέρας δέν τά περάζει άκόμη κι' έρχονται

ήσυχα και γελαστά, να σεργιανίσουνε, να γλεντίσουνε, να ζήσουνε στα πέλαγα τάφρολουλουδιασμένα, που μοιάζουνε σαν άπέραντα δροσάτα περιβόλια· έκεί λούζονται τά ψαράκια, πηδούνε, κυνηγούνταν, άναγαλλιάζουνε με τό φώς τουρανού, όπου να τά πάρη, αγάλια αγάλια, στρώμα στρώμα, τό βέμα τό σιγανοκατέβατο, να τάποθιση, χαμηλά στις πρωτόπλαστες άμμουδιές, όπου δοξασμένα και πελώρια κοιμούνται, και φαίνεται πως μήτε νοιώθουν τον αϊώνα που περνά.

Έμεις σ' άφτά πήγαμε, βουτήξαμε ως τά βάραθρα, μην ξεδιακρίνοντας τό χάος από την άβγή. Τι λέγαμε; Ο ήλιος μας θα τά φταίη, που μας άποσκεπάζει και τά φανερά. Δέν είδαμε τά ψαράκια που χαίρονταν την ύπαρξή τους· δέν είδαμε τάπογόνια με την άληθινή προγονική ζωή που μέσα τους σώζεται. Δέν είδαμε τον έαφτό μας.

Κι' όσο κοιτάξα τά πρόσωπα, κι' όσο έβλεπα τους άθρώπους, δέν ξέρω τί παράξενη έκφραση ζουγραφιζότανε άπάνω τους, έκφραση σοβαρή συνάμα και ξεθαρή, κατσοφιασμένη και γελαστή, τραγική και μαργιόλικη, έζυπνη και βουθή, σαν παιδιά που κάνουνε τους γέρους.

Κάμποσο τά κοιτάξα ώστόσο τά πρόσωπα· κεί-

θηκε απάνω στην κορφή του και κάθισε. Ο ήλιος έγυρε πλειά να βουτήξει· οι άχτίδες του χρυσοκόκκινες περνούσαν από μέσα στα τεφροπράσινα φυλλώματα μιλιάς έλιξ και σά να αφήνανε στεφάνια απάνω στην ακροβουιά, στεφάνια άμέτρητα που τό ένα ακολουθώντας τάλλο χανούτανε πέρα στον έριζοντα κατά τό Όρος τών Έλαιών. Τάβλεπε ο Πρωτόπλαστος αυτά τά στεφάνια κι' άπορούσε· πολύ παράξενα τού φαινόντανε και βαθείά συλλογιόντανε αν ίσως και μέσα στην Έδέμ ειδε ποτέ του παρόμοια τού ήλιου όμορφιά. Άλήθεια, πολύ παράξενος τόπος!

Όστερα από λίγο νύχτωσε. Όλογέμιστο τό φεγγάρι έπρόβαλλε από πέρα κι' ή άσημένια του λάψη έλουζε τό βουνάκι άπ' άκρη σ' άκρη.

Ο πρωτόπλαστος κατέβηκε κάτω στη ριζοβουιά και ξαπλώθηκε να κοιμηθί. Ζεστό και μυρισμένο άγεράκι έρχεται άπ' την Άνατολή κι' ανάμεσα στα φύλλα τών δέντρων παίζει σά να θέλη να κορδίση τραγουδι γλυκό, άπαλό ναούρισμα. Τού κάκου όμως· ο ύπνος δέν μπορεί να κλείση τά ματόφυλλα τού Πρωτοπλάστου· ο νους του γυρίζει πίσω στα πρώτα του χρόνια. Θυμάται και θυμάται.

Θυμάται πώς μιλάν ήμέρα άξαφνα ξύπνησε άποκάτω σε μιλάν άθισμένη πορτοκαλιά μέσα σε κείνο τό θεοτικό περιβάλλον που λογιόντανε Έδέμ. Θυμάται με πόσην άγάπη ο Πλάστης του, ο μεγαλόδωρος τού κόσμου Δημιουργός, ο Θεός τόν ώνόμασε εικόνα του κι' όμοιωμά του και τόν έκαμε βασιλιά κι' άφέντη όλων τών πλασμάτων. Θυμάται πώς μιλάν ήμέρα που σά να τού πέρασε άπ' τό νου, πώς καλή ήτανε εκεί μέσα μιλάν συντροφιά να χαίρεται μαζί της τις όμορφίες τού κόσμου, και πώς ύστερα άπ' αυτή τή διαλόγηση ξαπλώθηκε να κοιμηθί πάνω στην δλόδροση πρασινάδα, κοντά σε μιλάν χαριτωμένη ρεμματιά, που άηδόνια κελαιδούσανε μέσα στις λογωμένες δαφνίες και μυρσινίες κι' άποκοιμήθηκε και σάν έξύπνησε ειδη δίπλα του τήν Έβα, τήν συντρόφισσα, που άπό ένα πλευρό του έπλανε απάνω στον ύπνο του ο Θεός. Θυμάται τήν ξέσκεπη όμορφιά της, τά ξαθιά της τά μαλλιά, άρχοντικό χρυσοστέφανο πάνω στο κεφάλι της, που μέσα στα πλούσια κύματά της έπαιζε τό δροσερό της ρεματιές άγεράκι και οι χρυσές τού ήλιου άχτίδες, που πήγαινε να βασιλέψη, περνούσαν άπ' ανάμεσά τους με ζούλια, σά να λέγανε: ποιά τάχα είναι πειδ όμορφα και πειδ λαμπερά, έμεις τού ήλιου οι άχτίδες ή τά μαλλιά της

χρυσομαλλούσας τής πρωτόπλαστης; Θυμάται τά μεγάλα της μάτια, τού κοράκου μαύρο φτερό ριμμένο μέσα σε κατάσπρο γάλα, πώς τονέ κοιτάζανε με θαυμασμό κι' άγάπη κι' ύποταγή, ματιές άξέχαστες που κάμανε τήν καρδιά του να φλευρίση άπό καρδιοχτύπια παράξενα, γεμάτα γλυκέ· ζαλάδες που κάμανε όλο τό κορμί του να άνετριχιάζει σύσωμο.

Θυμάται και τό να πρωτοθυμηθί; Τι καλά, τί όμορφα, τί ήσυχα κι' άξέννοιαστα περνούσανε μέσα στην Έδέμ, όσο που μιλάν ήμέρα, σημαδιακιά μέρα κι' άξέχαστη, ήρτε ο Όφιος εκεί μέσα και τούς έβαλε να πατήσουνε τήν έντολή τού Θεού. Κι' ο Θεός μιλάν και δέ φυλάζανε τό θέλημά του, μ' όλη τήν άγάπη που τούς ειχε, τούς έδιωξε άπό κεί μέσα άπ' τό πανώριο περιβάλλον και τούς έστειλε να βγούνε στην έρημη τή γή, με βάσανα και πόνους με τόν ιδρο τού προσώπου τους να βγάλουν τό ψωμί τής ζωής τους και να πεθαίνουν αυτοί και τά παιδιά τους και τά παιδιά τών παιδιών τους.

Πώς έβγήκανε άπό κεί μέσα! Τι φαρμακωμένα δάκρυα έβρεξαν τό πρόσωπό του και τής Έβας τό πρόσωπο, όταν εκάθισαν άντικρύ τής Έδέμ και βλέπανε ανάμεσα στα δάκρυά τους τήν άφάνταστη όμορφιά της, όμορφιά που τώρα τούς έφαινότανε χιλίες φορές πειδ έλκυστικήν τώρα που τήν ειχανε για πάντα χαμένη. Τι άγρια που τούς έφάνηκε πρώτα κι' αρχής ή γή και πόσους καημούς και βάσανα δοκιμάσανε όσο που να βρουνε μέρος να κατασταθουνε, κι' ύστερα πάλι καινούρια βάσανα, τά βάσανα τής ζωής. Πώς έδοκιμάσανε τήν πείνα και τήν δίψα, τό κρύο και τήν κάψα, τή γδύμνια και τή κούραση, θυμούς και καημούς, θύμησης κι' έλπίδες, τό χτίς και τό αύριο, τό πέρσι και τού χρόνου, τό μαύρο τό σήμερα και τό άτέλειωτο φέτο, παιδιά και γέννες, άρρώστιες και πόνους και τόσα και τόσα και πίσω πίσω τό κακούργημα και τό θάνατο. Τό θάνατο! Ποτίς του δέν μπορούσε να φνταχτή τήν τρομάρα που έκρυβε άποκάτω της αυτή ή λέξη, τήν ειδη όμως με τά μάτια του, όταν τάγαπημένο του παιδί ο Άβελ σκοτώθηκε άπ' τό ζουλιάρη τόν άδερφό του, τόν Κάη, τό άλλο του παιδί, πειδ δυστυχισμένο κι' άπ' τό σκοτωμένο. Τόνο θυμάται, όταν τόν ειδη ματογούργουρο ξαπλωμένο στο χώμα με σφιμμένα τά χείλια άπό πικρό παράπονο για τόν κακό τόν άδερφό του που μ' ένα χτύπημα σκότωσε τάδερφό του τή γλυκειά ζωή και τήν ψυχή τή δική του, τά χλωμά του χείλια

που δέν άνοιζανε πλειά να πουνε ένα λόγο, μιλάν παρηγοριά στους γονιούς του και στις άδερφάδες του που δλοτρόγυρα με μαύρα δάκρυα τόν εκλαίανε. Κρύο μάρμαρο, παγωμένος, ζυλιασμένος δέν άνοιγε τά μάτια του να ιδή τόν ήλιο που έφεγγε άποπάνω του δλόχρυσος, να ιδή τήν πρασινοτυμένη γή, να ιδή τά παχουλά τάρνακια του που τρέχανε βελάζοντας πάνω στα σύραχα, μέσα στις λαγκαδιές και τά λειβάδια! Τι κρύο, τί τρομερό θεριό ο θάνατος! Και τόν εξανάειδε πολλές φορές στους δικούς του να πέση. Η Έβα, τό ταίρι του, που όσα κι' αν έπαθε εξαιτίας της πάντα τήν άγαπούσε μ' όλη του τήν ψυχή, σάν τήν πρώτη μέρα όπου τήν έπρωτόειδε να κάθεται δίπλα του, πέθανε μιλάν ήμέρα και τόν άφησε μονάχο και πνιτέρημο. Παιδιά κι' άγγοναρούδια του πολλά έσκέπασε ή μαύρη γή στους κόρφους της, ή μεγάλη μάννα και φύτρα τής άνθρωπότης. Τι φοβερός ο θάνατος! Τάχα δέ βρισκόντανε ποτέ κανένας να τό παλέψη αυτό τό θεριό και να τό καταβάλη! Η τό κρέμα τό δικό πάντα θα τυραννούσε τή γενεά του και θα τήν έπαρξιδνε δεμένη χεροπόδαρα στού θεριού τό άπύλωτο στόμα!

Άνάμεσα στών δέντρων τά φυλλώματα, όπου σκεπάζανε βουναλάκι με τήν καταπράσινη φυλλωσιά τους, ένα άηδόνι κείνη τήν ώρα άρχίησε να κελαιδί. Η γλυκειά του λαλιά έκοψε τις έννοιες τού Πρωτόπλάστου και τις θύμησης· ο γλυκόστομος τραγουδιστής έχυνε παρηγοριά στην πονεμένη του καρδιά κι' εκεί απάνω ως καθώς ειτανε ξαπλωμένος έννοιωσε τά ματόφυλλά του να κλειουνε και σιγά σιγά άποκοιμήθηκε.

Άποκοιμήθηκε ο Πρωτόπλαστος και κείνος ο ύπνος ειτανε κατά θεική βουλή ο ύστερός που έμελλε να κοιμηθί στη γή απάνω. Δέν ειτανε πλειά γραφτό του ν' άνοιξη τά μάτια και να ιδή τόν κόσμο που άμα έκαμε τήν άμαρτία κι' έχασε τήν Έδέμ, τόν έστειλε ο Πλάστης του να τόν άποτάξη με τού προσώπου του τόν ιδρο. Εκεί άπόμεινε τό θεόρατο κορμί του ξαπλωμένο άποκάτω στού ίσκιου τού όχτου εκείνου, όπου ο ήλιος τόν έφιλούσε ξανόγοντας άπ' τό Όρος τών Έλαιών με ξέχωρη ευλάβεια, όπου τό φεγγάρι τόν έλουζε με τάσημένα τού φέγγου του κύματα, και τά πουλιά με μελωδιές δλόγλυκες έψέλλανε τή δόξα, που έμελλε μιλάν ήμέρα να ύψωση μεσώρωνα κείνον τόν βράχο, τόν σκεπασμένο στα πρώτα του χρόνια άπ' όλα τά μωσκομυ-

ταξα κάμποσο και τούς άθρώπους. Τουλάχιστο προσάθησα όλους να τούς κοιτάξω κι' όλα να τά δώ. Βρήκα τις προάλλες στα χαρτιά μου τά σημειωματάρια που γιόμιζα τότες μέρα με τή μέρα με λογιά λογιάνε άκουστά και ειδωτά. Κατόπι, αν ή Έλλάδα δείξη στο τέλος περιέργεια περισσότερη και περισσότερη άγάπη για τήν εθνική της τή γλώσσα και για τή δουλειά που κάμαμε, ωςπου να τήν κανονίσουμε και κανονισμένη πιά να τής τήν καθιερώσουμε τή γλώσσα τήν εθνική, όσο τήν και διαβάσουμε κατόπι τά σημειώματά μου εκείνα, θα καταλάβουνε πώς ειχα τούς λόγους μου όταν έγραφα τό Ταξίδι μου, πώς δέν καταπιάστηκα τέτοιο βιβλίο, χωρίς πρώτα να ζετάσω τά καθέκαστα κι' άπό τά καθέκαστα να μορφώσω γνώμη που να στέκη. Τήν ιστορική μας γραμματική τήν ειχα μελετημένη χρόνια πριν ξαναβγώ στο βωμάλιχο. Και στα μαθήματά μου και σε άρθρα επιστημονικά και σε άλάκαιρους τόμους ειχα ξηγήσει τύπους, λέξεις και κανόνες. Ο σκοπός μου, σάν ξαναπήγα κάτω, ειτανε να βεβαιωθώ για κάμποσα που άπό μακριά βρισκόμουνε σε άνάγκη να τά συμπεράνω μόνο και μόνο, συχνά και να τά υποθέσω. Πόσες φορές με τάφτιά μου άκουσα εκείνα που όσο σπουδάξα, μάντεβα μόνο τήν ύπαρξή τους. Με-

γαλύτερη χαρά για τό γλωσσολόγο δέν έχει και τήν άπόλαφα τότες με κάθε λέξη που μάζωνα. Πήγα στα σχολεία, ελληνικά, δημοτικά και γυμνάσια. Πήγα στη Μεγάλη τού Γένου Σκολή, κράτησα σημείωση για κάθε παράδοση, κάθε τάξη όπου πήγα. Μίλησα με τούς βαρκαρήςδες ή τούς καιξήδες, μίλησα με τούς φτωχούς και μικρούς, μίλησα με τήν πιδ διαλεχτή, με τήν καλύτερη κοινωνία. Παντού έβλεπα τούς ίδιους νόμους να βασιλέβουνε, στρεβλωμένους κάπου κάπου άπό τήν καθαρέβουσα με τόν ίδιο τρόπο. Καταντούσε λοιπόν πολύ έφκολο να ξεκαθαρίση κανείς τούς κανόνες τούς άληθινούς, να βρη τό σύστημα τό σωστό τής γραμματικής, να διορθώση τά ίδια λάθια που τάρταιγε πάντα ή καθαρέβουσα. Τά λάθια διορθωνόντανε και μοναχά τους, γιατί κι' άπό παρατήρηση, πώς κοινωνία και λαός, άγράμματοι και γραμματισμένοι, διορθώνουνε παντού, ίδια κι' άπαράλλαχτα, τούς δαγκλισμούς. Μιλάν μέρα, στο βαποράκι που άπό τό Γεφύρι τής Πόλης κατεβαίνει στο Φανάρι, όπου πήγαινα κι' αντίγραφα κάτι χερόγραφα παλιά, έτυχε να καθήσω κοντά σε τρεις τελειόφοιτους τής Μεγάλης τού Γένου Σκολής, που σας έλεγα. Ποτί μου θαρρώ δέ χάρηκα περισσότερο. Μιλούσανε άναμεταξύ τους τήν καθάρια δημοτική ά-

κόμη και σάν κουβεντιάζανε για τό σχολείο, για πολιτικά, για άψηλά άντικείμενα, τύπος δέν τούς ξεγλυστρουσε στην κουβέντα που ο φανατικός έγω να μιλάν τόν παραδεχόμενος άμέσως. Με δού λόγους, όπου κι' αν ειμουνε, τή γλώσσα του μιλούσε τό έθνος.

Μου έλειπε ωςτόσο κάτι να μάθω, που μου φαινότανε σάν άπαραίτητο. Στην Πόλη και στην Άθήνα, στα λεγάμενα τά κέντρα και μάλιστα στις πρωτέβουσες, συνηθίζουσε τήν κοινή τή λαλιά. Έπρεπε τώρα να δώ και τά ντόπια τί πράμα ειτανε. Θυμώμαι, και πώς να τις ξεχάσω, τις μέρες τις χαρισάμενες που πέρασα στο Πυργί, ένα χωριό τής Χιός, τό πιδ σημαντικό άπ' όλα τά μαστιχόχωρα, και για τό γλωσσολόγο ακόμα σημαντικώτερο. Πείστηκα και τότες κι' αργότερα και κάθε φορά όπου γινότανε λόγος για τό περίφημο τό ζήτημα, πώς όποιος πάει και φωνάζει—γιατί φωνάζουνε άφτοί, δέ συζητουνε— πώς τάχα κοινή γλώσσα δέν έχουμε, παρ' ιδιώματα και ντοπιολαλιές, μήτε τό ύποψιάστηκε, μήτε τόνειρέφτηκε τί θα πη γλώσσα χωριού ή χωριολαλιά, όσο κι' αν πολεμξ να γαλλικίζη ονομάζοντάς τινε *patois*. *Patouis* ονομάζουσε καθαρτό στους πολιτισμένους τόπους τή γλώσσα που μιλιέται σ' ένα χωριό, και δέν τήν καταφρονούνε διόλου. Οι διά-

ρισμένα λουλούδια της χώρας κι' ύστερα, σαν ἐγδύθηκε ἀπὸ κείνα, ἀπ' τὴ λατρεία καὶ τὴν προσκύνηση τοῦ κόσμου.

Ἀποκάτω στὸν ἴσκιό κείνου τοῦ ὄχτου ἐξεκουράστηκε γιὰ πάντα ὁ Πρωτάνθρωπος. Τὰ φύλλα τῶν κλαδιῶν πέφτοντας ἀγάγια ἡγάγια ἐσκεπάζανε τὸ σκέλεθρο τοῦ Ἀδάμ καὶ ἡ δροσιά τῆς νύχτας ἐκρούστανε κάθε βράδυ τὸ φυλλένιο του σαβάνο. Πέφτανε καὶ πέφτανε ἀπάνω του τὰ φύλλα καὶ μὲ τὸν καιρὸ σφωριασθήκανε ἀπάνω σὲ πανύψηλο μνήμα.

Τὰ χρόνια περνοῦσαν καὶ μαζί τους πληθαίνανε τοῦ κόσμου οἱ ἀμαρτίες. Μαζὶ μ' αὐτὲς ἐφούσκωνε καὶ τοῦ Θεοῦ ἡ ὀργή, ὅσο πού μὲν ἡμέρα ἀποφάσιζε νὰ τὸν πνίξη αὐτὸν τὸν ἀχάριστο καὶ ἀμαρτωλὸν κόσμο σὺψυχο. Τότες ἔκαμε τὸ φοβερὸ κατακλυσμό. Ἀνοίξανε οἱ καταρράχτες τοῦρανοῦ σαράντα μερόνυχτα καὶ τὸ νερὸ ἐσκέπασε ἀπ' ἄκρη ἔς ἄκρη τὴ γῆ. Ὅλα σκεπασθήκανε κάμποι καὶ ψηλώματα καὶ βουνὰ θεόρατα καὶ μονάχα τοῦ Νῶε ἡ κιβωτὸ φέροντας μέσα τῆς τὴν τελευταία σπῖθα τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζώων ἐπαράδερνε ἀπάνω στὰ πέραντα νερά. Σὰν ἔρτε ἡ ὥρα καὶ καταπράυνε τοῦ Θεοῦ ἡ ὀργή, καὶ τὸ περιστέρι μὲ τῆς ἐλιάς τὸ κλωνί στὴ μύτη ἔφερε τὸ μήνημα στῆς κιβωτὸς τὸ νοικοκύρη πὼς ὁ κόσμος ἐξενέρισε ἀπάνω στῶν νερῶν τὸ πανόψι, τότε θεϊκὸ θέλημα ἀνοίξε μὲ σειμούς καταβόθρες νὰ πιούνε μιὰν ὥρα ἀρχήτερα τὰ νερά. Τότες κι' ἡ λίμνη πού κυματοῦσε δλόγυρα στὸν ὄχτο πού πέθανε ὁ Πρωτόπλαστος ἐχύθηκε τρέχοντας κατὰ τὰ χαμπηλώματα τοῦ Γῶρα. Ἀπάνω στὸ δρόμο τους πήρανε μαζί τους καὶ τὰ κόκκαλα τοῦ Ἀδάμ μαζί μὲ τὰ φύλλα πού τὰ σκεπάζανε τόσους αἰῶνες μονάχα ἡ κάρρα του ἀπάνω στὸ στρίμμα τοῦ νεροῦ ἐστρίμωξε σὲ μιὰ σκιμαδάκι τοῦ ὄχτου καὶ τὴν ὥρα κείνη βράχος πελώριος ξεκόλλησε ἀπὸ πάνω κι' ἐπεσε καταμπρὸς σκεπαζοντας πίσω του τὸ πρωτόπλαστο κεφάλι. Τὰ νερά παρασύρανε στῆς γῆς τὰ τετραπέρατα τὰ κόκκαλα τοῦ Ἀδάμ καὶ τὸ χῶμα πού ἔλυωσε ἀπ' τὸ κορμί του. Κάθε χώρα καὶ κάθε τόπος πού πειὸ ὕστερα, ὅταν ἐξαναπλήθυνε ὁ κόσμος, ἐγέμισε πολιτεῖες καὶ χωριά εἶχε μέσα του κι' ἕνα ψιχουλάκι ἀπ' τὸ κορμὶ τοῦ Πρωτανθρώπου. Τέτοιο ἐστάθηκε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ὅλη ἡ γῆ νὰ γένη κοιμητήρι τοῦ Ἀδάμ πού μὲ τὰ χέρια του ὁ Πλάστης του ἔπλασε καὶ τοῦ φύσησε ψυχὴ καὶ τὸν ἔκαμε εἰκόνημα καὶ σκῆδιο δικό του καὶ πού μέλλανε μιὰ μέρα τὰμέτρητα τῆς γενεᾶς του βλαστάρ-

ρια μὲ τὸν ἴδρο καὶ τὸν κόπο τους μὲ τὸ αἷμα καὶ μὲ τὸ μυαλό τους νὰ κυριέψουν δλάκαιρη τὴ γῆ, στεριά καὶ θάλασσα...

Τὸ κεφάλι ὅμως ἔμενε παραχωμένο ἀπάνω στοὺς βράχους τοῦ ὄχτου αἰῶνες κι' αἰῶνες. Βοσκοὶ πού φυλάγανε κεῖ τριγύρω τὰ πρόβατά τους εἶδανε στὸν νερό τους τί κρυβόντανε μέσα σὲ κείνον τὸν βράχο κι' ἀπὸ τότες τὸν εἶπανε στὴ γλῶσσα τους Γολγοθᾶ πού Ρωμαίικα θὰ πῆ Κεφαλότοπος, Κρανίου τόπος ὡς τὸν ἐξηγοῦνε τὰ Βαγγέλια. Μὲ τὸν καιρὸ ξεχάστηκε ἡ ἀφορμὴ πού τοῦδωσε τὸνομα.

Μὲ χρόνια, μὲ καιροὺς παρακάτω ἀπ' τὸ Γολγοθᾶ κατὰ τὰ νοτινὰ του μέρη χτιστήκανε τὰ Γεροσόλυμα. Λαοὶ καὶ βασιλιάδες ἤρτανε καὶ περᾶσανε ἀπὸ πάνω τους, ὅσο πού οἱ Ὀβραῖοι μὲ τὸν βασιλεῖα Δαβὶδ τὰ ἐπήρτανε γιὰ καλὰ στὴν ἐξουσία τους. Δοξάστηκαν καὶ τιμηθήκανε, ὅσο φοβούντανε τὸ Θεὸ ταπεινωθήκανε καὶ ρήμαζαν πολλές φορές, ὅταν ἐπεφταν στὴν ἀμαρτία καὶ λησμονοῦσανε τοῦ Θεοῦ τὸ θέλημα. Ὁ Γολγοθᾶς, πού σιγὰ σιγὰ τὰ δέντρα του τᾶκοψε τᾶνθρώπου ἡ ἀπονία καὶ πού τὸ χῶμα του λίγο λίγο τὸ κατέβασε ἡ βροχὴ στὰ καπαράκια πού εἶτανε τριγύρω, ἀπόμεινε μελαψὸς βράχος καὶ στεκόντανε ἐκεῖ βουβὸς θωρητῆς κεινῶν πού γινόντανε ἀποκάτω στὶς ποδιές του κι' ἐκρυβε μέσα στὰ στήθια του τὴν τιμημένη κάρρα προσμένοντας κᾶτι μεγάλο μιὰν ἡμέρα πού κι' αὐτὸς δὲν τὸ καλόξερε ἕνα μονάχα ἤξερε πὼς ὅλα τὰ μεγάλα πού γενήκανε τριγύρω του εἶτανε τίποτα μπροστὰ σὲ κείνο πού ἐμελλε νὰ γενῆ στὴν κορυφὴ του ἀπάνω. Ἐνοιθε πὼς τὰ τραγοῦδια πού ἀκουστήκανε ἀπ' τῆς Σιών τὰ ψηλώματα θὰ ἦτανε πολὺ φτωχικά μπρὸς στὶς ψαλμωδιές τοῦ κόσμου πού μέλλανε μιὰ ἡμέρα ν' ἀκουστοῦνε ἀπὸ κεινοῦ τίς ράχες γιὰ κεινοῦ τὸ μεγαλεῖο καὶ τὴ δόξα. Προνοῦσε πὼς τὸ χρυσάφι τοῦ Ὁρείου καὶ τὰ μυρισμένα ξύλα τοῦ Λιβάνου, ἡ πορφύρα τῆς Τύρος καὶ τῆς Σηρικῆς τὰ μεταξία πού ἐσώριασε τοῦ Σολομῶντα ἡ σοφὴ βασιλεία θὰ ἦτανε χαλίκιν ἀσήμαντα κοντὰ στοὺς θησαυροὺς πού μιὰν ἡμέρα ὅλη ἡ ἀνθρωπότη χρόνια καὶ χρόνια ἀτέλειωτα θὰ ἐσώριαζε γιὰ τιμὴ του ἀποκάτω στὰ ριζοβούνια του. Ἐνοιθε τὴ μελλούμενη δόξα του χωρὶς νὰ καταλαβαῖνη τὴν ἀφορμὴ τῆς. Κι' ἐπρόσμενε.

Μιὰν ἡμέρα ὕστερα ἀπὸ χρόνια καὶ καιροὺς αὐτὸς ὁ βράχος πού τὸν ἐδέρνανε οἱ βροχὲς κι' οἱ παγωνιές, πού τὸν ἐψῆνε τοῦ ἡλίου ἡ φλόγα καὶ τὸν

ἐγδυνε ἀπ' τὴ πράσινη φορεσιά του τοῦ ἀνθρώπου τὸ βάρβαρο χέρι, ἄκουσε μεγάλη βοή κι' ἀλαλαγμὸ ν' ἀνεβαῖνη ἀπ' τὰ κάτω μέρη τῆς πολιτείας μὲς ἀπ' τὰ καστρότοιχά της. Ἡ χλαλὸν ἐκείνη σὰν νῆκαμε τὰ ριζὰ του νὰ σαλέψουν. Ὁ σάλαγος κοντοζύγωνε κι' ἐκεῖ κοντὰ του ἀπ' τὴν ἀνοιχτὴ καστρόπορτα ἐβγήκε ἕνα πλῆθος φρενιασμένο κι' ἔτρεχε καταπάνω του. Ὅλοι ἀνάκατα, πατεῖς με καὶ πατῶ σε, ποῖός νὰ πρωτοτρέξη κατὰ τὸ Γολγοθᾶ, ποῖός ν' ἀνεβῆ γλήγορα τὰ πλάγια του. Φαρισσαῖοι μὲ τὰ φαρδομάνικά τους καὶ τάνεσηκωμένα τους φρούδια, κανακάρικα παιδιὰ τῆς ψευτιᾶς καὶ τῆς κουτοπονηριᾶς, διαβασμένοι πού ὅσο κι' ἂν ἀνεγνώνανε ἀδιάκοπα τὸ νόμο ποτέ τους δὲν ἐκαταλάβαινε τί θὰ πῆ δικαιοσύνη, παπαδολόγοι ἄσπλαχο κι' ἀχόρταγο ἀνεκατωμένοι μ' ἀνθρώπους καθελογῆς συνάφια καὶ γυναῖκες μαζί, ἀρχόντισσες κι' ἀρχοντοπούλες μὲ τὰ μακρὰ τους φουστάνια, πού σηκῶνανε κορνιαχτὸ στὸ διάβα τους, καὶ χωριάτισσες μὲ τίς ἀνεσκουμπωμένες τοῦ πουκαμισῆς, μερικὲς μὲ τὰ μωρὰ τους στὴν ἀγκυλιά, κι' ἄλλες σέρνοντας τὰ παιδιὰ τους ἀπ' τὰ χέρια, τρέχανε ὅλοι μαζί νὰ βγοῦνε ἀπ' τὴν καστρόπορτα μὲ οὐρλιάσματα, μὲ φωνές, μὲ τσιρίσματα, θάλασσα μανισμένη ἐπρόχαζε τριγύρω στὰ ριζοβούνια τοῦ Γολγοθᾶ. Ἐβγαίναν κι' ἐβγαίναν πίσω πίσω φανήκανε οἱ χαλκένιες περιεφραλαῖες τῆς Ρωμαϊκῆς κουστωδίας κι' οἱ ἀστραφτερές τους λόχες ἐπρόβαλε ὅλη ἡ κατοσταδα τῆς κουστωδίας μὲ βῆμα, ἀργὸ χτυπώντας τὰ πόδια τῆς ἀπάνω στὸν πετροστρωμένο δρόμο. Καταμεσῆς τους περπάταε ἕνας ἡλιοκαμμένος Κυρηνάιος, ψηλὸς καὶ μὲ πλάτες φαρδιές καὶ τρανές σὰν τοῦ βουβάλου, καὶ σήκωνε στὸν ὤμο ἕναν πελώριο σταυρὸ, πού τὸν ἐλυγοῦσε ἀποκάτω στὸ βῆρος του. Παραπίσω κοντὰ στὸν ἐκατόνταρχο καὶ τριγυρισμένος ἀπ' τοὺς πειὸ διαλεχτοὺς στρατιῶτες τῆς κουστωδίας ἐπερπατοῦσε ἕνας... Στὴ θωριά αὐτοῦ τοῦ Ἐνὸς ὁ Γολγοθᾶς σὰν νῆνοιωσε νὰ τρέμουν τὰ βράχια του τοῦ φαίνοντανε πὼς ἡ γῆ ἀποκάτω τοῦ ἐμοῦγκριζε σὰν νὰ ἤθελε νὰ καταπιῆ ὅλα κείνα τὰ μέρη καὶ νὰ τὰ καταχωνιάση μέσα στὰ σῶθια τῆς. Αὐτὸς ὁ ἕνας! Ἀγκαθῆνιο στεφάνι, ἀπ' ἀγκάθια πού οἱ βελόνες τους περνιαζοῦν πειὸ δυνατὰ ἀπὸ σιδερένια καρφιὰ, εἶτανε καθισμένο δλόγυρα στὸ κεφάλι του. Τὸ μέτωπό του ὅσο κι' ἂν τῶχανε σκιμένο οἱ βελόνες, εἶχε ἀνάμεσα στὶς σκιμαδες γαλήνη, παρόμοια μὲ κείνη πού δείχνει ὁ οὐρανὸς στὶς μεγάλες του καλω-

φορες χωριογαλιές τῆς Γαλλίας ἔχουνε κ' ἔδρα στὸ Παρίσι περνοῦνε γι' ἀνώτερα μαθήματα. Οἱ δικοὶ μας ὅμως εἶναι πάντα λιγὰκι πὼς πίσω ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Εἶναι ἀκόμη τῆς ἐποχῆς ὅπου καὶ στὴ Γαλλία κι' ἄλλοῦ δὲν καταλαβαίνανε τὴν ἐπιστημονικὴ καὶ φιλολογικὴ ἀξία τῆς χωριογαλιᾶς. Χωριογαλιὰ εἶτανε κ' ἡ ἀττικὴ στὸν καιρὸ τῆς ἔτσι ἔρχισε κάθε γλῶσσα, καὶ σὰ σμίγουνε πολλές χωριογαλιές, τότες γίνεταὶ διάλεκτο ἢ ντοπιολαλιά, δηλαδὴ γλῶσσα ἐνὸς τόπου ἀλάκαιρου, τῆς Ἀττικῆς ἢ τῆς Βοιωτίας κτλ., γιὰτὶ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ πάρη κᾶτι τὸ ἕνα χωριὸ ἀπὸ τᾶλλο. Γλήγορα ἡ ντοπιολαλιά, γιὰ λόγους πολιτικούς καὶ γεωγραφικούς, καταντᾶει μὲ τὸ βῆμα τῆς συγκοινωνίας κοινὴ γλῶσσα, ἐπειδὴ καὶ λίγη ἀπόσταση νᾶχουνε ἀναμεταξύ τους τὰ χωριά, τὸ καθένα σου δείχνει δική του γλῶσσα, γραμματικὴ δική του, κάποτε μὲ λαφριές ἀλλαγές, κάποτε μὲ σπουδαίες. Τὴν ἴδια γλῶσσα δὲ μιλοῦνε σ' ὅλα τὰ χωριά τῆς Ἰσπανίας μῆτε στὰ εἰκοσιέντα μαστιχόχωρα τῆς Χιὸς. Εἶκοσι ἕνα χωριά, μού ἔλεγε κάποιος, εἰκοσιέντες γλῶσσες. Τὴν ἴδια γλῶσσα, γιὰ βέβαιον πὼς δὲ μιλοῦσανε σ' ὅλα τῆς Ἀττικῆς τὰ χωριά.

Μὰ τί δὲν ἔχει νὰ μάθη κανεὶς ἀπὸ τὴ γλῶσσα τοῦ χωριοῦ; Ἐβλεπα στὰ μάτια μου, ἄκουα στὰ-

φτιά μου τὸν Ὀμηρὸ ζωντανό. Μάζωνα κᾶτι περιέρ- γους τύπους στὰ δημοτικὰ τὰ τραγοῦδια καὶ στὰ παραμῦθια τὰ δημοτικὰ, τύπους διαφορετικούς ἀπὸ κείνους πού συνηθίζανε στὴν καθεμερινὴ τους τὴν κουβέντα οἱ χωριανοί, τύπους τότε κοινούς καὶ πανελλήνιους, τότε τοῦ χωριοῦ τους, τότε τοῦ πλαγινοῦ τοῦ χωριοῦ, τότε χωριοῦ πὼς ἀπόμακρου, τότε καὶ καμιάς ντοπιολαλιᾶς ἀγνωστῆς στὸ νησί τους. Ἀπορῶσα πὼς δὲ σηκώθηκε κανένας νὰ μελετήσῃ τῆμη- ρικὸ ζήτημα στὰ χωριά μας, ἀφοῦ καὶ στὰ δημοτικὰ τὰ ποιήματα θὰ σμίξανε ὄχι μονάχα ντοπιολαλιές ἀντίθετες, αἰολικὴ, δωρικὴ καὶ ἰωνικὴ, μὰ πιθανὸ καὶ κάμπωσες χωριογαλιές, εἴτε τῆς Αἰωλίδας, εἴτε τῆς Ἰωνίας. Καταλάβαινα συνάμα κ' ἕνα σπουδαῖο ἱστορικό, πὼς μορφώνεται δηλαδὴ, ὡς καὶ στὸν ἀγράμματο λαό, μιὰ κοινὴ φιλολογικὴ γλῶσσα. Κι' ἀλήθεια, πὼς νὰ μὴ μορφώνεται; Τὰ παραμῦθια καὶ τὰ τραγοῦδια δὲν εἶναι χτῆμα ἐνὸς χωριοῦ. Πηγαί- νουνε ἀπὸ τὸ ἕνα στᾶλλο. Λοιπὸν ποῖαντοῦ χωριοῦ γλῶσσα νὰ κρατήσουνε; Κρατοῦνε λιγὰκι ἀπ' ὄλα. Κολῶν τὸ παραμῦθι, μαζί μὲ τὸν παραμυθᾶ, δῶθε κείθε. Στὰ Νένητα τῆς Χιὸς, τὸ μισὸ χωριὸ εἶχε καταστραφῆ ἀπὸ σειμούς, τὰπάνω χωριὸ, ἢ ἀπάνω Νένητα μνήσανε μονάχα μερικὰ σπῖτια καὶ μερι-

κοὶ κάτοικοι, πού τώρα ἐρχόντανε κάτω νὰ ψουνίσουνε, κάποτε καὶ νὰποκαταστηθοῦνε. Μοῦ εἶπανε ὡς-τόσο, μού εἶπε κι' ὁ Κανελλᾶκης, πού καταγίνεται σ' ἀφτά, πού εἶναι κι' ἀπὸ τὰ Νένητα, πὼς πρὶν ἀπὸ τὸ σεισμὸ, τὰπάνω χωριὸ καὶ τὸ κάτω δὲ μιλοῦσανε καθαφτὸ τὴν ἴδια γλῶσσα. Καὶ τότες παρατηροῦσα κᾶτι ἀνωμαλίες πού δὲν ἐξηγοῦνται παρὰ σὰν ὑπο- θέσης, πὼς δυὸ κάπως ἀλλόγλωσσα χωριὰ ἀνακατέ- ψανε τίς λαλιές τους. Ἐτσι καὶ τὰ παραμῦθια μοναχὰ τους, πού νὰ πῆς, ἀνκατέβουνε τους τύπους, ἄφρησε πού στὰ ἴδια τὰ Νένητα ἔτυχε νὰκούσω μιὰ ὀνομαστικὴ οὐ τοῦ ἐνικοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου, ἐνῶ τέ- τοιο οὐ, ἀντὶς ἄτονο ο, δὲν εἶναι συνήθεια σὲ κείνα τὰ χωριά. Ὅπως ὅμως καὶ στὴν κοινὴ μας γλῶσσα, ἡ αἰτιατικὴ πληθυντικὴ τοῦ θηλυκοῦ τίς ἀνάγκη νὰ γεννήθηκε στὴ Θεσσαλία ἢ σὲ κανένα μέρος τῆς Ῥω- μιοσύνης, ὅπου τὸ ἄτονο ε γίνεταὶ ι, μὲ τέτοιο τρόπο ἀλληλεδανίζονται τύπους καὶ τὰ χωριά. Ὡστε φτάνει νὰ εἶναι στὴ μέση γλῶσσα φιλολογικὴ—φι- λολογία καὶ τὰ παραμῦθια—κι' ἀμέσως βγαίνει κοι- νὴ γλῶσσα, εἴτε περιορισμένη σὲ δυὸ τρεῖς χωριογα- λιές, εἴτε κι' ἀπὸ ντοπιολαλιές καμωμένη, καθὼς στὴν Ἰλιάδα καὶ στὴν Ὀδύσεια. Εἶναι ἀναντίλεχτο πὼς πρέπει νὰ ταξιδέψανε καὶ τὰ δημοτικὰ ποιήματα,

σύνες. 'Απ' τὰ μάτια του, μάτια που ὅποιοι τ'άβλεπε μιά φορά ποτέ του πλεία δὲ θὰ τὰ ξεχνοῦσε, ἔβγαине φῶς καὶ συμπάθειο, που τὰ κύματά του φεύγανε πέρα, πέρα ἀπ' τὰ στενά τῶν Γεροσολύμων σύνορα καὶ ξεπλώνονταν σὲ φεγγερούς κύκλους καὶ ζώνανε ὄλον τὸν κόσμον, γῆ κι' οὐρανό. Λειανόπαιζε τὰ χεῖλια του, σὰν νᾶκανε δέηση στὸν οὐράνιο πατέρα τοῦ κόσμου, χωρὶς οἱ φωνές τοῦ σκυλολογίου καθόλου νὰ ταραζοῦν τίς σκέψεις του καὶ τοὺς λογισμούς του. Αὐτὸς μονάχα ἐφαινότανε ἀγρυπνισμένος κι' ἀποκαμωμένος. Οἱ πλάτες του ἐφαινότανε λυγισμένες, σὰν νὰ τίς ἐβάραινε βᾶρος μεγάλο. Ὡς ἀποβγήκε ἀπὸ τὴν καστρόπορτα ὁ ἄνθρωπος μὲ τὰ γκαθένιο στεφάνι, ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ ὀλογάληνο μέτωπο καὶ τὰ φεγγαρά μάτια, ἄλλο σκυλολόγι φάνηκε ἀκολουθώντας ἑοπίσω του, πρόστυχο, τιποτένιο, ἀφρίζοντας ἀπ' τὴ λύσσα του· κουνούσε τὰ χεῖρια του στὸν ἀέρα καὶ φώναζε: Σταύρωμα, σταύρωμα.

Σὲ λιγάκι ὅλη κείνη ἡ μερμηγκιά ἐσκέπασε τοῦ Γολγοθᾶ τὰ πλάγια καὶ οἱ φωνές γενήκανε πιεὶ βροντερές. Μέσα στὴ χλαλοῇ μὲ ὦρα ὁ Γολγοθᾶς κᾶτι ἐνοιωσε νὰ χτυποῦνε ἀπάνω στὴν κορυφή του· κᾶποιοι μὲ σίδερα ἀνοίγανε τρύπα κι' ἄλλοι παρακεί κᾶτι καρφώνανε ἀπάνω σὲ ξύλο. Στὴ στιγμή τότε ἓνα ντοῦπ ἄξαφνα ἀκούστηκε κι' ὁ σταυρὸς ὁ πελώριος που εἶτανε φορτωμένος ὁ Κυρηναῖος ἐμπήχτηκε μ' ὀρμὴ μέσα στὴ νιάνοιχτη τρύπα τῆς κορυφῆς, κι' ἀπάνω στὸ σταυρὸ εἶτανε καρφωμένος ὀλόγυμνος ὁ μεγαλόπρεπος ἄνθρωπος μὲ τὸ ξάστερο μέτωπο καὶ τὰ ὀλόφωτα μάτια. Στὴ θωριά του καρφωμένου ἀπάνω στὸ σταυρὸ ὄλο τὸ πλῆθος φρενιασμένο ἀπ' τοῦ αἵματός τὴ μυρωδιὰ ἀλάλαξε μὲ βραχνιασμένες φωνές:

— Γιούχα τοῦ Χριστοῦ, Οὐα τοῦ Ναζωραίου.

— Αἰ αἰ γιὰ ἰδιότητά του! Αὐτὸς εἶναι που ἔσωσε ἄλλους, τὸν ἑαυτὸν του ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ τὸν σώσει. Χαχὰ ὁ θαματοουργός! Καλὰ αὐτοῦ στὰ ψηλά.

— Τοῦ λόγου του, ἡ ἀφεντιά του εἶτανε που ἤθελε νὰ γκρεμίσει τὸ ναό; Φτοῦ σου· καλὰ νὰ πάθης.

— Τὸ σαράφικό μου μιά ἡμέρα ἔρριξε μὲ κλωτσιές ὅζω ἀπ' τὸν αὐλόγυρο τοῦ ναοῦ, ὁ ἀπαναστάτης, που δὲν εἶχε μήτε νόμο, μήτε πίστη.

— Καλὲ αὐτὸς καταπατοῦσε τὴν ἀγιωσύνη τοῦ Σαββάτου· ἐγὼ ὁ ἴδιος μὲ τὰ μάτια τὸν εἶδα ἓνα Σαββάτο που ἐγιάτρει ἓναν παράλυτο. Ἀκούς ἐκεῖ ὁ ἄνομος Σαββάτο μέρα νὰ γιαιτρεῖ...

Κι' ἐλέγανε κι' ἐλέγανε πλεία κατηγορίες καὶ χύνανε τὴ χολή τους. Καὶ περνοῦσε ἀπὸ μπρὸς στὸ Σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ, γιατί αὐτὸς εἶτανε ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ μέτωπο τὸ ξάστερο καὶ τὰ ὀλόφωτα μάτια, καὶ περνοῦσε τὸ βρώμικο σκυλολόγι τῆς Ὀβριᾶς καὶ ξερνοῦσε τίς κακολογίες του. Ἐκεῖνος ἀπὸ ψηλά ἀπ' τὸ Σταυρὸ του ἔβλεπε κείνο τὸ κολασμένο πλῆθος που ρόχαζε ἀπ' τὴ χαρὰ κάτωθι του καὶ ληλησημονώντας τοὺς δικούς του πόνους, βαθεῖα ἐπόνεσε γιὰ τὴν ἀδύνατη ἀνθρωπότη, που εἶναι τόσο μικρὴ καὶ τόσο κακὴ ἀνάμα, καὶ μὴ θέλοντας νὰ τοὺς κολάσει ὁ Οὐράνιος Πατέρας Του γιὰ τὴν ἀπέραντη ἁμαρτία τῆς ὥρας ἐκείνης τὸν ἐπαρακαλοῦσε σιγὰ σιγὰ λέγοντας:

— Πατέρα μου, συχώρα τους· δὲν ξέρουν τὸ τί κάνουν.

Δὲν ἤθελε καὶ κεί που εἶτανε νὰ πιστίψη ἡ σπλαχνικὴ του ψυχὴ, πὼς ὁ ἄνθρωπος, τὸ εἰκόνημα καὶ σκίδιο τοῦ Θεοῦ, μπορούσε νάναί τόσος κακὸς ξέροντάς το· μόνο ἀνήξερὸς ὁ ἄνθρωπος κάνει τὸ κακό. Αὐτὴ εἶναι θεϊκὴ σπλαχνία!

Ὁ Γολγοθᾶς ἔτρεμε καὶ βογοῦσε σηκώνοντας τὸ τιμημένο φορτίο, που τοῦ ἀπίθωσε κατὰκορφα τοῦ κόσμου ἡ ἁμαρτία. Ἐτρεμε ἀπ' τὸ φόβο κρατώντας ἀπάνω του τὸ Θεό, που δὲν μπορούσε ὄλος ὁ κόσμος νὰ τὸν χωρέσει. Ἐτρεμε κι' ἀπ' τὴ χαρὰ, γιατί τὴν ὦρα κείνη ἀξέωθηκε κείνο που δὲν μπορούσε νὰ ἔχη ὄλος ὁ ἀπέραντος κόσμος. Ἐτρεμε καὶ περνοῦσαν οἱ ὦρες.

Τὴν ὦρα ὅπου ὁ ἥλιος εἶτανε στὰ μεσῶρανα καὶ κοίταζε που νὰ κρύψη τὸ πρόσωπό του καὶ νὰ σκοτεινιάσει τίς φωτερές του ἀχτίδες γιὰ νὰ μὴ φύγουν τὴν πιεὶ μαύρη ἀχαριστία τὸ πιεὶ τρομερὸ κακούργημα τῆς ἀνθρωπότης, ὁ Σταυρωμένος Χριστὸς φώναζε μὲ δυνατὴ φωνή: «Τετέλειται» ἔτελειωσε τὸ ἔργο μου, ἔκλεισε ὁ σκοπὸς μου καὶ ξεψύχησε. Ἐνας στρατιώτης σκέκοντας ἐκεῖ κοντὰ θέλησε νὰ ἰδῆ, ἂν εἶτανε ἀληθινὰ ξεψυχημένος καὶ τοῦμπηξε στὰ πλευρὰ τὴ λόχη του κοντὰ στὴ σπλαχνικὴ του καρδιά κι' ἔτρεξε εὐτὺς ἀπὸ μέσα αἷμα καὶ νερὸ κι' ἐχύθηκε ἀπάνω στὸ ξύλο τοῦ Σταυροῦ κάτω στὸ μέρος που εἶτανε μέσα στὸ βράχο μπηχμένο.

Τότε σκοτεινιάσε ὁ ἥλιος καὶ μεγάλος σεισμὸς ἐτάραξε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τὴ γῆ κι' αὐτὴ φαινότανε πὼς ἐμελλε νὰ τριφτῆ νὰ γίνῃ στάχτη καὶ νὰ σκορπίσει στὴν ἄβυσσο. Ὁ Γολγοθᾶς ἐραγίστηκε ἀπ' τὴν κορφή ἴσα μὲ τὰ ριζὰ του κι' ἀνάμεσα στὴ σκι-

μάδα του ἔτρεξε τὸ αἷμα καὶ τὸ νερὸ, που βγήκε ἀπ' τὸ λοχημένο πλευρὸ καὶ κατέβηκε τρέχοντας κάτω νὰ ποτίσει τὴ γῆ τὴν κρματισμένη. Στὸ δρόμο του ἀπάνω μέσα στοῦ ραγισμένου βράχου τὰ σωθικὰ ἔπεσε ἀπάνω στὴν κέρα τοῦ Ἀδάμ, που κεί μέσα χιλιάδες χρόνια κρυμμένη ἐπρόσμενε κείνη τὴν ὦρα, κείνη τὴ στιγμή, ὅπου κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ θὰ ξεπλύνονταν ἡ ἁμαρτία που ἐδιώξε τοὺς Πρωτόπλαστοὺς ἀπ' τὴν Παράδεισο καὶ τοὺς ἐχώρισε ἀπ' τὸ Θεό. Κι' ἔτσι κείνη τὴν ὦρα που ξεψύχησε ἀπάνω στὸ ξύλο ὁ Ἀναμάρτητος Χριστὸς, τὴν ὦρα κείνη, που ὄλος ὁ κόσμος, οὐρανὸς καὶ γῆ ἔτρεμε κι' ἐσκοτεινιάζε ἀπὸ φόβο καὶ τρόμο, μὴν ἐφτάσανε τὰ συντέλειά τους, τὸ αἷμα τοῦ Ἀδικοσκοτωμένου ἀνεκατόθηκε μὲ τὰ συντρίμια τοῦ κεφαλιοῦ τοῦ πρώτου ἁμαρτωλοῦ, Ἀδάμ, τοῦ Πρωτόπλαστου. Αἷμα καθαρὸ κι' ἀνμάρτητο καὶ κεφάλι πρωταμαρτωλὸ ἐμίλιζε μέσα στὰ σπλάγχνα τοῦ Γολγοθᾶ καὶ τὸ ἀναμάρτητο αἷμα ἐξέπλυε τίς ἁμαρτίες τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ τὰ κρίματα.

Ἐποῦρα ἀπὸ τρεῖς ὦρες ὁ ἥλιος ξανάλαψε στὸν οὐρανό· οἱ χρυσές του ἀχτίδες ἐλούσανε τοῦ Σταυρωμένου τὸ πανώρι κορμί. Ὁ Γολγοθᾶς ἄμα ἐνοιωσε μέσα στὰ σωθικὰ του κείνο τὸ τιμημένο αἷμα ἐτράνεψε κι' ἐθήριεψε· ἐνοιωσε τὴν ἀθάνατη δόξα που θεμελιώθηκε πάνω του κι' ἂν εἶχε στόμα θὰ βροντολαλοῦσε σ' ὄλον τὸν κόσμον:

— Ἐγὼ εἶμαι ὁ Γολγοθᾶς. Ἀποκάτω στὶς ρίζες μου ἐπίθανε ὁ Πρωτόάνθρωπος καὶ τὰμαρτωλό του κρανίον χιλιάδες χρόνια τὸ φύλαξα μέσα στὰ σπλάγχνα τῶν βράχων μου. Ἀπάνω στὴν κορφή μου ἐσταυρώθηκε ὁ Ἀναμάρτητος κι' ἐγὼ εἶμαι που ἐνοιωσα τὸ ψυχομάχημά του. Κάτω στὶς σκισμαδες μου ἔτρεξε τὸ ἀνεκτίμητο αἷμά του καὶ μέσα μου πλυθήκανε ὄλον τοῦ κόσμου οἱ ἁμαρτίες ἀπάνω στὴν κέρα τοῦ πρώτου ἁμαρτωλοῦ. Ἐγὼ εἶμαι ὅπου εἶδα τὴ λύσσα τοῦ παραλογισμένου ἀνθρώπου ν' ἀφρίζῃ ἀπάνω στὰ σύρραχά μου, κι' ὁ ἴδιος ἔκουσα τὴ δέηση τοῦ Ἀδικοσταυρωμένου στὸν Οὐράνιο Πατέρα του, που τὸν ἐπαρακαλοῦσε νὰ μὴ συνεριστῆ τὴν ἀπονη ἀνθρωπότη καὶ νὰ μὴν τὴν πετάξῃ στὰ τάρταρα, γιατί τὸ κακό που ἔκανε εἶτανε ἀπὸ ἀγνωσία. Ἐγὼ εἶμαι ὅπου εἶδα τοῦ Χριστοῦ τοὺς σταυρωτῆδες καὶ τὰ παιδιά των, ὅσοι δὲν ἤρτανε στὸν ἑαυτὸ τους καὶ δὲν ἐμετανόησαν γιὰ τὴν ἁμαρτία τους, ὕστερα ἀπὸ λίγα χρόνια νὰ πετσοκόβωνται ἀναμεταξύ τους σὰν φρενιασμένοι, ὀχτρός ἑσπλάχνος νᾶχη τριγυρισμένοι, τὴν

γιὰ νὰ δείχνουνε τόσο ἀλλόκοτη διγλωσσία — διγλωσσία ἐνοεῖται που μὲ τὴ σημερινή μας μήτε συγκρίνεται, ἀφοῦ τότες τὴν ἀποτελοῦσαν γλώσσες ζωντανές.

Εἶχα σκεφτῆ νὰ τὰ μελετήσω ἀφτὰ σὲ χωριστὸ βιβλίον, καὶ τὴν ἡμέραν τὸ ζήτημα καὶ τὴ φιλολογικὴ δημοτικὴ κι' ἄλλα χίλια, ἐπειδὴ μοῦ φαινότανε πὼς ἄξαφνα γύριζα πίσω ἴσια μὲ τὰ παλιά, τὰ προϊστορικὰ τὰ χρόνια, πὼς τὴν ἀρχαία μας τὴ γλώσσα τὴν παρακολουθοῦσα σὲ κᾶτι ὠγύγιες ἀλλαγές της, γιατί ὅταν ἐρχότανε κανένας κι' ἀντὶς ἀκουσῆς, μοῦ τὸ πρόφερνε ἀκουσῆς, ἀμέσως θαρβόουσα πὼς βρικομουνε στὴν ἐποχὴ ὅπου κάποιος πρόγονός μας, στὴν ἡμίλια, μοῦ ἔλεγε κ' ἓνα γένος, ἀντὶς τὸ κοινὸ τότες γένος, που μᾶς τὸ κοπανίζουσε στὰ σκολεῖα, μὰ που δὲ μᾶς τὸ δείχνουνε στὴ ζωὴ. Ἡ δουλειὰ μου εἶτανε ἄλλη, κ' ἤθελα νὰ ζητάσω σὲ τί μοιάζουσε, σὲ τί δὲ μοιάζουσε κοινὴ γλώσσα καὶ χωριολαλιά, ποιά εἶναι τῆς καθεμιᾶς τὰ γνωρίσματα, μὲ τί τρόπο κι' ἀπὸ τὴ γλώσσα τοῦ χωριοῦ μπορεῖς νὰ καταλάβῃς τοὺς νόμους τοὺς γενικούς. Λούστηκα στὴν καθάρια γλώσσα τοῦ Πυργίου, ὅπου κάθησα μῆνα, πότισα μὲ τὰ πυργούσια τὴν ψυχὴ μου, ἀφοῦ πρῶτα εἶχα προσπαθῆσει νὰ ξεκαθαρίσω τῆς γλώσσας μας

τὰ ἱστορικά, κι' ἀφοῦ κατόπι πάσκινα νὰ τὴν ἀρπάξω ἀπὸ τὰ χεῖλια ὀλωνῶνε.

Κ' ἔτσι ἐγίνε τὸ Ταξίδι μου.

Τὸν πρόλογο τοῦ Ταξιδιοῦ, τὸ γλωσσολογικὸ τὸν πρόλογο, ἄλλοῦ τὸν ἔγραψα καὶ θὰ δημοσιεψτῆ πιὸ ὕστερα στὰ *Ῥόδα καὶ Μῆλα*. Ἐδῶ, γιὰ τὴ γλώσσα δὲ θέλω νὰ πῶ παρά δυὸ λόγια. Πρέπει κανεὶς κάπου κάπου νὰ ξετάξῃ τὸν ἑαυτὸ του, γιὰ νὰ δῆ σὲ τί βαθμὸ βρίσκεται, νὰ συγκρίνῃ τὰ περασμένα του μὲ τὰ παρούμενα καὶ νὰ καταλάβῃ ἂν ἄλλαξε ἢ δὲν ἄλλαξε ἰδέες, ποιές ἄλλαξε καὶ πῶς. Ἀφτὸ ἔκαμα καὶ στὴν Ἀπολογία μου. Μὲ εἶπαν πολλές φορὲς καὶ μὲ λένε ἀκόμη φανατικὸ. Φανατισμὸς στὴ γλώσσα, ὅπως τὸ ἐνοοῦνε οἱ κατηγορητάδες μας, σημαίνει νόμος ἔθνικός. Ἀμα θέλης νὰκούσης τὸ νόμο καὶ νὰ κολουθῆς τὴ γραμματικὴ, νομίζουσε πὼς εἶναι ἀπὸ πείσμα ἢ ἀπὸ καμιά ὑπερβολικὴ πεποιθήση στὴ δύναμή σου. Πεποιθήση ἀνάγκη νᾶχης. Μὰ ἐγὼ κι' ἀπὸ τότες που καταπαίστηκα τὸ Ταξίδι, ἔλεγα πάντα πὼς γλώσσα μᾶς χρειάζεται, ὄχι τάχα γιὰ νὰ

* Σημ. τοῦ Νουμά. Ἡ «Ἀπολογία» τυπώθηκε στὰ φύλλα 171—186 τοῦ «Νουμά» (Νοεμβρὸς 1905 — Γενάρης 1906).

γράφουμε τὰ βιβλία μας καὶ ὠνει, παρά γιὰ νὰπολάψῃ στὸ τέλος μιά γλώσσα καὶ τὸ ἔθνος, δηλαδὴ νὰ τὴ μαθαίνουσε τὰ παιδιά στὸ σκολεῖον, ἐπειδὴ συλλογιόμουνε τὸ μέλλο κι' ἀφτὸ πρέπει νὰ συλλογιόμαστε. Ὅταν ὅμως βάζεις τέτοιο πρᾶμα μὲ τὸ νοῦ σου, ὅταν ἀποβλέπεις στὰ παιδιά, μὴ φαίνεται ἀπαραίτητο νὰ τοὺς δώσης καὶ μιά γραμματικὴ. Ἡ γραμματικὴ σου πάλι θὰ βασίζεται σὲ κάποιους κανόνες. Νὰ λοιπὸν που γίνεσαι φανατικὸς. Τὴ γραμματικὴ ἐγὼ τὴν ἔγραψα μὲ κάθε λέξη, μὲ κάθε τύπο τοῦ Ταξιδιοῦ. Ἄν ὑπάρχει κανένα γλωσσικὸ πρότερον στὸ Ταξίδι, θαρβῶ ἴσια ἴσια πὼς εἶναι ἡ γραμματικὴ του ἡ ὠρισμένη, ὁ φανατισμὸς του, σὰν ἀγαπᾶς. Κατόπι παραδέχτηκα στὰ γραφτὰ μου καὶ διάφορους τύπους γιὰ μιά λέξη, ὄλους ἐνοεῖται δημοτικούς. Σήμερα ξανάρχομαι στὸ σύστημα τοῦ Ταξιδιοῦ, ἀπὸ τὴ σκέψη που σὰς μολογοῦσα γιὰ τὰ παιδιά. Καὶ τὸ Ταξίδι τὸ ἴδιο, ἀκόμη καὶ κεί που τ'ἄλλαξα, τ'ἄλλαξα γιὰ νὰ σιάξω κάπως τὴ γραμματικὴ του, ἴσως γιὰ νὰ φαρδύνω, μὰ συνάμα καὶ γιὰ νὰ χαράξω πιὸ στενὰ τὰ σύνορά του. Δ. Χ., ἔβαλα παντοῦ τελικὸ στὴ βηματικὴ τὴν κατάληξη, ἐνῶ πρῶτα ἔβαζα μόνο ν, καὶ σκοτανόμουνε ὡς που νὰρχίσῃ μὲ κανένα π τ ἢ ἀκόλουθη λέξη. Ἀφοῦ

πολιτεία τους, νὰ πεθαίνουν ἀπ' τὴν πείνα, νὰ τρώγῃ ὁ ἕνας τους τὸν ἄλλον, οἱ γονιοὶ τὰ παιδιά τους. Εἶδα τὰ περήφανα καστρότοιχα τῆς Ἱερουσαλήμ νὰ πέσουν καταγῆς συντρίμια καὶ ὁ ναὸς τῆς Ὁρθρίας νὰ γένη στάχτη ἐνῶ τάγιασμένα σκεύη του τὰ πομπέβανε μέσα στοὺς δρόμους οἱ νικηταί. Ἄκουσα τῶν γυναικῶν τοὺς θρήνους, ὅταν τὶς σέρνανε στὴ σκλαβιά, κι' εἶδα τοὺς σταυρούς ποὺ καρφῶναν, ἀπάνω τους οἱ Ρωμαῖοι τοὺς τελευταίους ὑπερασπιστάδες τῆς Ὁβριένης λευτεριάς, χιλιάδες σταυρούς, θεικὴ τιμωρία τῆς φόνισσας γενεᾶς.

Κι' ἀπόμεινα ἐγὼ ἡσυχος μὲ τὴ δόξα μου ποὺ τὴν ἐπροσκυνοῦσε ὁ ἥλιος καὶ τὴν ἐφιλοῦσε τῶν ἄστρων τὸ τρεμουλιαστὸ φεγγαβολήμα καὶ τῆς πρωϊνῆς τὸ δροσερὸ ἀγέρι. Ὑστερα ἀπὸ χρόνια, ὅταν ὁ κόσμος ἀνοίξε στὸ φῶς τῆς ἀληθείας τὰ μάτια του, ὅταν ἐγνώρισε πῶς Ἐκεῖνος ποὺ σταυρώθηκε ἀπάνω στὴν κορφή μου εἶτανε ὁ μόνος ἀληθινὸς Θεός, εἶδα τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἐρχῶνται καὶ νὰ πέφτουν στὰ πόδια μου καὶ νὰ φιλοῦνε τοὺς βράχους μου. Βασιλῆδες, πρὶν ἀνεβούν τὶς δοξασιμένες μου ράχες, ἀπίθωναν καταγῆς τὴν κορῶνα τους, μὴ θέλοντας νὰ τὴ φοροῦνε ἐκεῖ ὅπου τοῦ κόσμου ὁ Σωτῆρας ἐφοροῦσε ἀγκαθιένιο στεφάνι. Ἐδέχτηκα τὴ λατρεία τῶν αἰώνων· πολεμισταὶ σιδερόκαρδοι καὶ σιδεροντυμένοι γιὰ τὴ λατρεία μου ἀπ' τὰ πέρατα τοῦ κόσμου ξεστρατέψανε καὶ τὰ κορμιά χιλιάδων ἀπ' αὐτοὺς ἐσκεπάσανε μὲ τὰ κόκκαλά τους τὸ μακρινὸ τους δρόμο. Ἐπαρηγόρησα τὴν κάθε θλιμμένη ψυχὴ μὲ τὴ θύμησή μου καὶ φύσησα θάρρος καὶ καρδιά στὶς ψυχές τῶν ἡρώων τῆς χριστιανωσύνης. Ἦπια τὰ δάκρυα τῆς χαρᾶς τοῦ δικαίου καὶ τῆς μετανοίας τοῦ ἀμαρτωλοῦ. Στὴν κορυφὴ μου ἐβρῆκε καταφυγὴ τῆς παρθενικῆς ἢ γλυκοντρόπαλη ὁμορφιά καὶ κάτω στὰ ριζὰ μου ἡ πόρνη βρῆκε τῆς σωτηρίας τὸ δρόμο.

Δὲν ζουλεύω τοῦ Λιθῶνου τὰ ἀπάρθυνα χιόνια· μάρμαρα λαμπερά, χρυσάφι κι' ἀσῆμι σκεπάζουν τὴ ράχη μου. Δὲν ζουλεύω τοῦ Ὀλύμπου τὸ ψεύτικο προσκύνημα· ἐγὼ ἐστάθηκα κι' εἶμαι τὸ προσκυνητάρι· τάληθινὸ Θεοῦ. Δὲν ζουλεύω τοῦ Ἐβερῆστου τὸ ψῆλος· ἀπάνω μου ἐστάθηκε ὁ Σταυρὸς τοῦ Κυρίου ὁ θεόρατος, ψῆλος ἴσα μὲ τὸν οὐρανὸν.

Ἐγὼ εἶμαι ὁ Γολγοθᾶς.

Γερουσίονμα Μεγάλῃ Παρασκευῇ τοῦ 1906

Γ. Ν. ΚΑΡΑΤΖΑΣ

Η «ΑΡΓΩ»

Στὴ φιλολογικὴ ἐπιθεώρηση τῆς Ρώμης «La Cultura» (χρόνος XXV, ἀριθ. 4, σελῖδα 124-125) ὁ σοφὸς καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Φλωρεντίας κ. Ρ. Ε. Pavolini, δημοσίευσεν τὸ ἀκόλουθον ἄρθρον γιὰ τὴν «Ἀργῶ» τοῦ Ἐρμοῦνα.

Γιὰ ποιητὴν ποὺ τέτιους ἔγραψε στίχους ἀξίζει νὰ γένη λόγος κι' ὅζω ἀπ' τὴν Ἑλλάδα. Νέος εἰκοσιπέντε περίπου χρονῶν ὁ Πέτρος Βλαστός, ἀπὸ νομικὸς ποὺ σπούδασε στὴν πατρίδα τοῦ Δημοσθένη, κι' ἀπὸ ἐμπορὸς ποὺ εἶναι στὴν πατρίδα τοῦ Καλιντάσα, πέταξε ἄξαφνα ὡς τὴν αἰσταντικὴν ποίησιν καὶ πέταξε καθὼς λείει οἱ κάπιο τοῦ ποίημα δόψυχα, καὶ δόσηθα, μ' ἕνα ρυθμὸν μεγάλον. Μὲ ἀγάπη ἀληθινὴ πρὸς τὶς φυσικὰς ὁμορφιάς ζεῖ στὴν ποίησίν του ποὺ τὴν ἀνυψῶναι ἡ ἱστορία, καὶ τὴ θεομαίνει ἡ φωτιά τῆς Τίχνης. Ἄς φέρομε παράδειγμα τὰ ἰνδικὰ του τοπεῖα, τὸ ποίημά του «Rhenus Superbus» καὶ τὸ «Σειληνὸν» τοῦ Rubens. Μὰ πὶο δυνατό, πὶο τέλειον εἶναι τὸ σονέτο τοῦ «Παπαροῦνης» ὅπου τ' ἀμφίβολα χρώματα τῆς μυθολογίας καὶ τῆς λαϊκῆς ποίησιν σμίχτηκαν γιὰ νὰ ζωγραφίσουν ἕναν ἱερὸν γάμον. Πῶς ὅμως ν' ἀποδώσῃ κανεὶς, χωρὶς τὸν ρυθμὸν, τὴν γλυκεῖαν ἀρμονίαν τῆς γλώσσας; (ἀκολουθεῖ μετάφρασις ἰταλικῆ, στὸ πεζὸ τοῦ ἀκόλουθου σονέτου).

*Χαμογελῶντας πέθαινε στὸ δάσος ὁ χειμῶνας
μέσ' τὶς χλωμὰς τὶς χλωροσιὰς καὶ τὰ λυωμένα χιόνια.
Σιμά του ἐκεῖ βοβόλαε λεβέντικα ὁ κύρ Ἥλιος
καὶ ζῆσαινε στὸ διάβα του κλαριὰ καὶ λειμωνάνθια.*

*Μὰ σὲ χλωρὸ τὴν Ἄνοιξιν ξαγνάντεψε λειβάδι
ποῦ παιγνιδιὰρα κρύβουσαν πίσω ἀπ' τὶς πρασιναδὰς
καὶ σὰν παιδοῦλα γέλαε μ' ἀγνήν νιοροπαλοσύνην.
Ὁ νιὸς τὴ θάμπωσεν ἄξαφνα κι' αὐτὴ σὰ δειλιασμένην*

*Θαμάζοντας ἀπόμεινε μὲ τὰ γελιοανοιγμένα
χεῖλια. Μὰ λιόλευνη ὁ θεὸς τῆς ἄνοιξιν ἀγκαλιὰ
κι' ἀπ' τὰ φιλιὰ τους σείσθησαν οἱ οἰκιοπλεγμένες
[κλάρες.*

*Καὶ στὴ μεριά ποῦ γήρανε φνιτρώσανε σὰ φλόγες
Μαυροματιούσες πορφυρῆς—οἱ πρῶτες παπαροῦνης
Σπαρμένες ἀπ' τὸ νυφικὸ τὸ αἶμα τῆς ἀγάπης.*

* Οἱ λέξεις γραμμένες Ἑλληνικὰ στὸ Ἰταλικὸν κείμενον.

Δὲν προσπαθῶ ν' ἀναλύσω ἰδῶ τὰ διάφορα στοιχεῖα τῆς ποίησιν αὐτῆς. Ὁ ἴδιος ὁ ποιητῆς ἀναγνωρίζει στὸ σύντομον πρόλογόν του ὅτι οἱ στίχοι του ἔχουν τὴν ἐπιρροήν* ἑνὸς συμπατριώτη του, τοῦ Παλαμά, - ὅπου καὶ τὸ βιβλίον του εἶναι ἀφιερῶμενον—κι' ἄλλων ξένων καὶ ξεχωριστὰ τῶν Ἀγγλων· τοῦ Rossetti, τοῦ Kipling, τοῦ Keats. Δὲ λείπουν ὅμως στὴν ποίησίν του καὶ μέρη δλόκληρα κατὰ τὸ Leconte de Lisle ἢ τεχντροπιές κατὰ τὸν Heredia. Τὸ σονέτο του πάλι, «Λησιμονῶντας» μποροῦσε περιφροῦναι νὰ εἶχε τὴν ὑπογραφήν τοῦ Sully Prudhomme. Μὰ καθὼς παρατηρεῖ ὁ ἴδιος ὁ Παλαμάς (στὴν Ἐπιθεώρησιν «Νουμάς» Γ', 177) φαίνεται ὅτι πολλὰς φορὰς ἀνάθει τὴν ποιητικὴν του λαμπάδα μὲ τὴ φλόγα τῶν ἄλλων, ἢ δικήν του ὅμως εἶναι ἡ πολυτιμότερη. Αὐτὸς δηλαδὴ εἶναι πάντοτε ἡ εἰκόνα καὶ τὸ πινέλον κι' ἀν' ἀκόμα οἱ ἄλλοι τοῦ προμηθεύουνε τὰ χρώματα. Ὅσο γιὰ τὴν ἀξίαν τῆς γλώσσας καὶ τοῦ ὕφους, ἕνας ξένος ὅσο καλὰ κι' ἀν' ξέρει τὰ Ρωμαϊκά δὲν μπορεῖ νὰ κρίνῃ περισσότερο ὅμως καὶ καλύτερα ἀπὸ ἕνα Ἑλληνα εἶναι· σὲ θέσιν ὁ ξένος νὰ αἰστανθῆ τὴ χάριν ποὺ ἔχει μίαν τέτταν ποίησιν τόσο ἀριστοκρατικὴν στὴν ψυχὴν τῆς, στὴν φόρμῃ τῆς, καὶ ποὺ τὴ ζωὴν τῆς παίρνει ἀπὸ τὸ μεταχειρίσασθαι τῆς δημοτικῆς γλώσσας κι' ἀπ' τὸ στίχον τῶν λαϊκῶν τραγουδιῶν. Κι' ὅπως εἶν' ἀλήθεια ὅτι καθὲ ὁμορφιά τῆς τροπικῆς χώρας εἶναι μὲ ἄστοργον ὠρῶσύνην γιὰ ὅποιον σὺλλογιέται τὴ γλύκα τῆς πατρίδας, κι' ὅτι ἀκόμα κάθε θαυμαστός οὐρανὸς δὲ σὲ κάνει ποτε νὰ λησμονήσῃς τὸν ἥλιον ποὺ στὸν Παρθενῶνα φαίνεται σὰ νὰ λειτουργῇ εὐλογῶντας τὴν Ἀττικὴν, ἔτσι κι' ἡ καθάρια καὶ φωτεινὴ δημοτικὴ γλώσσα ξετυλίγεται καὶ ξεπλύνεται τὴ Νεοελληνικὴν ποίησιν ποὺ μ' αὐτὴ ξαναγεννιέται, κι' ἀνθίζει, καὶ θὰ ζήσει στὸ μέλλον.

P. E. Pavolini

* Ἡ λέξις Ἑλληνικὰ γραμμένη.

ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΛΙΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΘΟΛΟΓΟΣ ΝΕΥΡΟΛΟΓΟΣ

ΥΦΗΓΗΤΗΣ ΕΝ Τῷ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙῳ

Ὁδὸς Ἀκαδημίας ἀριθ. 82.

ἐγὼ σκοτωνόμενε, πῶς νὰ μὴ δυσκολεφτοῦνε οἱ ἄλλοι; Πιὸ σωστὸ νὰ τάποψαξίσουμε, μὴ καὶ καλὴ, πῶς ἔχουν* κτλ. πιά δὲ γράφουμε καὶ θὰ τὸ γράφουμε πάντα ἔχουνε κτλ., γιὰτὶ τὸ ν' ἀφτό, ἀν' τάψήσουμε, εἶναι ἄξιον, γιὰ λόγους ποὺ ἄλλοι τοὺς εἶπα, νὰ μὰς φέρῃ σὲ μπελάδες μεγάλους, νὰ μὰς χαλάσῃ καὶ τὴ γλώσσα.

Μοῦ κόστισε πολὺ νὰ τ'ἀλλάξω, ἐπειδὴ τὸ Ταξίδι δὲν ἤθελα νὰ τ'ἀγγίξω, σὰν εἶδος νιοκουμένο ποὺ εἶναι. Εἶχα τότες καὶ τὴ συνήθειαν νὰ τελειῶνω μὲ παροξύτονα τὶς περισσότερες φρασσοῦλες. Τὸ ἔχουνε καὶ τὰ τέτοια μοῦ καταστρέφανε τὸν ρυθμὸν μου. Τὶ νὰ γίνῃ; Συλλογίστηκα τὰ παιδιά, τὴν γραμματικὴν, τὸν κανόνα, τὴν ἐφοκλία, καὶ τ'ἄλλα. Εἶναι ἡ πιὸ σημαντικὴ μου ἀλλαγὴ, τουλάχιστον στὸν τύπον. Μὰ καὶ στὸ λεχτικὸν καὶ στὸ ὕφος ἄλλαξα λίγα. Ὅταν ἔχει κανεὶς τὴν κακὴν συνήθειαν νὰ δημοσιεύῃ πολλά, δὲν πρέπει νὰ πασπατέβῃ μὲ τὸ παραπάνω τὰ παλιά του. Κάλλια νὰ κάμῃ καινούρια. Ἐπειτα δὲ μοῦ φάνηκε σωστὸ νὰ καθουμαι τώρα νὰ στολιζῶ

* Τὸ ἔχουν, τὸ φοβούμενον κι' ἄλλα τ'ἄλλα, τ'ἄκομα ὁ λαός· μὰ ἡ καθαρῆσιν τοῦ τὰ πῆρε, τ'ἄκομα ὅπου δὲν ἔχουνε τὸν τόπον τους, καὶ γενήσανε σὰ μισοὶ δασκαλισμοί.

τὸ Ταξίδι μὲ τεχντροπιές ποὺ δὲν εἶχε πρῶτα. Βέβαιον πῶς σήμερον θὰ γράφω κάπως καλῆτερα τὴ γλώσσα. Πιὸ τίμιον νὰ μὴ γελῶ τὸν ἀναγνώστην καὶ νὰ πῶσθαι στὴ θέσιν τοῦ κατὰ ἀδελφία καὶ νεανῆσιαν ποὺ τότες δὲν τὰ πρόσεγα. Τὶς ἐπανάληψες, τὶς χασιμωδιὰς καὶ τὰ τέτταν, ὅση ὄρεξιν κι' ἀν' εἶχα, τὸ νόμισα περιττὸν νὰ τὰ σιάζω. Διδῶσθαι ὅμως ἄλλα μερικὰ. Θυμοῦμαι σὰ βγῆκε τὸ Ταξίδι, μέσα στὶς φωνές, στὶς βρισιὰς καὶ τὸ κακὸν, τ'ἀσῆμαντα λαθάκια, μὸλις πεντέξην, ποὺ πῆγαν νὰ μοῦ ξεσκαλίσουνε. Δὲ βρῖσκαν ἄλλα. Ἐγὼ τοὺς ἄφρινα, ὅσο τὸ κάνανε γούστο, νὰ φωνάζουνε, κ' ἐπαίρναν σημεῖωσιν γιὰ ἕνα ἢ δυὸ σωστὰ ποὺ τύχαινε νὰ ποῦνε. Μὰ τὰ περισσότερα λάθια ποὺ ξεσηκῶνανε, νόημα δὲν εἶχανε. Τὸ σπουδαιότερον μοῦ τῶδειξε κάποιος ποὺ χτυποῦσε κατακέφαλα τὴ δημοτικὴν, τὴν ἀκανόνιστην, καὶ ποὺ ὡστόσο φαίνεται πῶς θὰ τὴν ἤξερε λιγάκι, ἀφοῦ μὲ κατηγοροῦσε ποὺ ἔβαλα γιὰ τὴν ἀκόλουθον φρασσοῦλα· γιὰ πρώτη φορὰ, σ' ἀφτό τὸ βιβλίον, γράφηναι μὲ κάποια σερὰ κ' ἐνόητα ἢ γλώσσα τοῦ λαοῦ (ἐκδ. α', σ. 6'), ἀντὶς νὰ πῶ πρώτη φορὰ, διχως τὸ γιὰ. Τὸ γιὰ πρώτη φορὰ, τὸ λένε, τὸ διάβασα κίβλας σὲ πολλοὺς δικούς μας· δὲν εἶναι καὶ μεγάλος ξενισμός, γιὰτὶ λέμε πῆγα γιὰ μισὴ ὥρα, ποὺ μοιάζει λιγάκι.

Ὅστόσο θαρρῶ πῶς ὁ κάποιος εἶχε δικίον· πὶο ῥωμαϊκὸν ἔτσι, δηλαδὴ σκέτα πρώτη φορὰ. Ἄλλοι πᾶλε μοῦ δείχναν, ὅχι τὰ δικά μου, παρὰ τὰ δικούς τὰ λάθια· δὲν ξέρανε καὶ κάνανε τὸ σοφόν, καὶ θῶς τῶπαθε κείνος ποὺ τ'ἀναφῶριμ, πάει νὰ πῆ τὰ θέματα, τὰ ἤθελε ἀνηφόριαν!

Καιρὸς δὲ μοῦ ἀπομνήσκαι νὰ τὰ πάρω ἕνα ἕνα. Μήτε ἀξίζει. Ἐγὼ εἶμαι καὶ καλὸν παιδί. Σὰ δισταζα, σὰ δὲν εἶμουν ὅλους διόλου βέβαιος γιὰ καμιὰ λέξιν, τὴν ἄλλαξα καὶ τούτῃ στὴ δέφτερην ἐκδοσὴν ἰδῶ, λ. χ. τὸ βίος (ἐκδ. α', σ. 72), ποὺ καὶ γι' ἀφτό μοῦ βίχτηκαν. Κι' ὅμως νομίζω πῶς δὲ γίνεται, καὶ θὰ τ'ἄκομα μὲ τὴ σημασίαν ποὺ τῶχω. Δὲν πειράζει. Ἄς λείψῃ μίαν λέξιν· ὁ πλοῦτος δὲ μὰς λείπει. Φτάνουνε πιά οἱ φιλονικίες. Γιὰ κάτι ἄλλα κι' ὄχι γιὰ τὰ αἰώνια γλωσσικὰ καὶ γλωσσολογικὰ, θέλω σήμερον νὰ σὰς μιλήσω. Μὲ τί τρόπον καὶ σκοπὸν ξαναδημοσιεύω τὸ Ταξίδι μου, πῶς μὲ βοήθησε στὸ ξαναπέρασμα ὁ χρυσὸς μου ὁ Ἀργύρης, ἀφτά, σὰν τὰ γυρέβετε, θὰ τὰ βρῆτε στὴν Ἀπολογία.

* Τὴν σελίδωσιν τῆς Α' ἐκδ. μαζί μὲ τὴν σελίδωσιν τῆς Β', τὶς σημεῖωσιν στὸ τέλος τοῦ βιβλίου, χωριστὰ, σ' ἕναν πίνακα συγκριτικὸν ἢ σ' ἕναν Συνταξιασμὸν, ποὺ σὺνται-

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΥΡΙΑΚΗ

ΣΥΝΤΡΟΜΗ

Για την Ελλάδα Δρ. 10. — Για το Εξωτερικό
φρ. γρ. 10

20 λεπτά το φύλλο λεπτά 20

ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ: Στα κιάσκια της Πλατείας Συντάγματος, Ομόνοιας, Υπουργείου Οικονομικών, Σταθμού Τροχιάδρου (Οφθαλματρείο), Βουλής, Σταθμού Υπόγειου Σιδηρόδρομου (Ομόνοια), στο καπνοπωλείο Μανωλακάκη (Πλατεία Στουρνάρα, Εξάρχεια) στα βιβλιοπωλεία «Εστίας» Γ. Κολάρου και Σακέτου (όδος Σταδίου, αντικρύ στη Βουλή).

Η συνδρομή πλερώνεται μπροστά κ' είναι ένδοξο χρέος πάντα.

ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ

ΚΑΙ

ΠΡΑΜΑΤΑ

ΝΟΣΤΙΜΗ

Ιστορία κι αληθινά Ρωμαϊκή που μας τη δηγείται φαρδιά πλατιά και μ' όλες τις χαρακτηριστικές λεπτομέρειες ή «Ακρόπολη» της περασμένης Πέμπτης. Ένας, λέει, Υπουργός τῶν Ναυτικῶν διόρισε, δῶν και είκοσιπέντε χρόνια, κάπιο φίλο του λογιστή σὺδ Ναυτικό. Ὁ φίλος δὲν πρόφτασε νὰ καλοχαρῆ τὸ διορισμὸ του κ' ἐρχεται ἄλλος Υπουργός, βρίσκει τὸ διορισμὸ παράνομο και τὸν ἀκυρώνει. Ὁ φίλος δὲμος αὐτὸ ἤθελε πέφτει ἀμέσως στὰ δικαστήρια κ' ὕστερ' ἀπὸ είκοσιπέντε χρόνια πὸν βασιάξανε οἱ διάφορες δίκες του κερδίζει σήμερ' αὔριο τὴν ὑπόθεση, τραβάει ἑκατὸ χιλιάδες ἀπὸ τὸ Δημόσιο και παίρνει και τὸ βαθμὸ τοῦ Ταγματάρχη—γιατὶ τόσα, λέει, θὰ κέρδιζε ἂ δουλέυε τὸν καιρὸ πὸν ξόδιασε στὶς δίκες, και τέτιο βαθμὸ θ' ἔχε σήμερα, ἂ δὲν ἀκυρωνότανε ὁ διορισμὸς του.

Ὅταν κανεὶς γράφει, ἐνοεῖται κι ἀπαρχῆς πὸς

ράζει δηλαδὴ τίς δυὸ τίς σελίδωσες. Καθὸς εἶπα στὴν Ἀπολογία, ἕκαμα Κατάλογο γιὰ κάτι λέξεις τοῦ Ταξιδιοῦ, μὰ ἐπειδὴ μερικὲς ἀπ' αὐτὲς βρίσκονται μόνον στὴν πρώτη ἐκδοσὴ, και τίς ἀλλάξω στὴ δέυτερη, μπορεῖ κανεὶς πὸν ἐρκολε και τὸν πίνακα νὰ κοιτῆ ποιά λέξη ἔγω στὸ πρῶτο Ταξίδι, και ποιά μῆκε στὴ θέση τῆς ἑδῶ. Ἡ Ἀπολογία δὲ λέει τίποτα γιὰ μιὰν ἄλλη μικροῦστικὴ ἀλλαγὴ. Ἀφοῦ ἀκολουθοῦμε τὴν παλιὰ ὀρθογραφία πὸν συνηθίσει περισπωμένη στὰ τελικὰ μακρόχρονα, εἶτανε σωστὸ νὰ γράψω μὲ περισπωμένη τὸ πὸν και τὸ πὸς. Μοῦ δεῖξανε δὲμος πὸς μᾶς συφέρει νὰ κρατήσουμε τὴν περισπωμένη μονάχα ὅταν τὸ πὸν και τὸ πὸς εἶναι ὀρωτηματικά. Θὰ πῆς, πὸς ἢ πὸς, σὺδ χαρτὶ ἀπάνω, τὸ ἴδιο κανεὶς λοιπὸν δὲν κερδίζουμε τίποτις ποιάς θὰ προφέρῃ περισπωμένη; Κερδίζει τὸ μᾶτι κερδίζει κ' ἢ προφορά. Σὰ μιλοῦμε, ἀλλίως μελωδοῦμε ἀναφορικὸ πὸν και πὸν ὀρωτηματικὸ ἴσια ἴσια τὸ διαφορετικὸ τὸ μελωδῆμα μᾶς τὸ φανερώνει κ' ἢ διαφορά τοῦ τόνου τοῦ τυπωμένου. Ἐτσι κρατοῦμε κιάλας τὴν περισπωμένη ἐκεῖ πὸν τὴν εἶχε κ' ἢ ἀρχαία.—Τὸ πὸν πάλε, ὅπου τὸ εἶχα στὴ θέση τοῦ πὸς, τάλλαξα. Προτίμησα δὲμος νὰ μὴν ἀλλάξω ἄλλο ἐνζ και παντοῦ βᾶσταξα τὸ πολιτικὸ τὸ διῶ, νὰ διῆς, διῆς. Ὅχι δηλαδὴ πὸς ἀπὸ παλιὰ συνήθεια μοῦ κοστίζει τάχα νὰ τὸ χαλάσω, μὰ γιατί δὲν ταιριάζει νὰ εἰμαστε ἀχάριστοι. Ἀφοῦ εἶμαι Πολίτης, σωτὸ νὰ μείνη στὸ πρῶτο μοῦ τὸ βιβλίον κ' εἶνα θυμητάρη τῆς ἀγαπημένης μοῦ τῆς Πόλης, σὰ βούλλα του πρωτοχάραχτη.— Χαίρουμαι πολὺ

Ἡ «Ακρόπολη» τελιώνοντας τὴ δῆγησὴ τῆς μᾶς συβουλεύει νὰ καμαρώσουμε και νὰ χερκοροτήσουμε τὸ Ρωμαϊκό. Θὰν τὸ κάναμε κ' ἂ δὲ μᾶς τὸλεγε, ὄχι γιατί παρόμοιες ἱστορίες γίνονται κάθε τόσο, ἀλλὰ γιατί δὲ βρέθηκε ἀκόμα ἕνας βουλευτὴς ἢ νομοδάσκαλος νὰ μελετήσῃ τὸ σπουδαῖο αὐτὸ ζήτημα και νὰ φροτῶσει στὴ ράχη τοῦ Υπουργοῦ κάπιες εὑτύνες πὸν νὰν τοῦ δένουν κάπως τὰ χέρια και νὰ μὴν τὸν ἀφίνουνε νὰ ὀργιάζει ἔτσι ἀσυνείδητα.

Διορίζεις ἐτοῦτον παράνομα ἢ παύεις ἐκεῖνον παράνομα κι δὲμος τίς παρανομίες σου, πὸν γίνονται ἀπὸ κομματικὸς λόγους, τίς πλερώνει τὸ Δημόσιο ταμεῖο, δηλ. ἐμεῖς οἱ ραγιαδες σου πὸν μᾶς ξεξονμάζεις, μᾶς λιώνεις στοὺς φόρους γιὰ νὰ κάνεις ἢ ἀφεντιά σου τὰ κέρφια σου. Ἀ δώσει αὔριο ἕνας πατριώτης ἑκατὸ χιλιάδες γιὰ τὸ στόλο, θὰ χαλάσετε τὸν κόσμο, θὰν τὸν πῆτε ἐθνικὸ εὐεργέτη, θὰν τοῦ δώσετε παράσημο και θὰν τοῦ στείλετε, μέσο τοῦ Σιμόπουλου, μακαρονιστικὸ γράμμα πὸν νὰν τὸ διαβάσει και νὰ λιγώνεται ἀπὸ τὴ συγκινησῃ. Κι δὲμος οἱ ἑκατὸ χιλιάδες τοῦ πατριώτη δὲ θὰ ξοδιαστοῦνε γιὰ νὰ γίνουνε πολεμικὰ καράβια, ἀλλὰ γιὰ νὰ ποζημιωθεῖ ὁ Παπαναγιώτης ἢ κανένας ἄλλος σὰν και λόγου του, πὸν ἀδικοδιορίστηκε ἢ ἀδικοπαύτηκε—γιατὶ τὸ ἴδιο εἶναι, σώνει μοναχὰ πὸν στήν Υπουργικὴν πράξη φωλιάζει τὸ ἄδικο.

Τὸ Κράτος ζητᾷ χρηματικὴ ἐγγύηση ἀπὸ κάθε φροτοαμία γιὰ νὰ μὴν κάνει κανένα λογιστικὸ λάθος ἢ καμιά μικροκατάχρηση, και δὲ ζητᾷ τίποτα, οὔτε χρηματικὴ οὔτε, τίς περσότερες φορὲς, ἠθικὴ ἐγγύηση ἀπὸ τοὺς Υπουργοὺς του πὸν διαχειρίζονται μιλιοῦνια και κἀνοννε λάδια, θεληματικά ἢ ἄθελα, μὲ τὸ σωρό. Παράξενα, μὰ γι' αὐτὸ και Ρωμαῖκα, πράματα.

ΕΧΟΥΜΕ

λοιπὸν, καθὸς γράφτηκε κάπου, στὴν Ελλάδα Υπουργεῖο τῶν Ἐσωτερικῶν... ὑποθέσεων τοῦ κόμματος.

Μὰ και βρέθηκε τὸ ἀληθινὸ καλοῦπι, μποροῦμε νὰ χύσουμε σ' αὐτὸ κι ὄλα τ' ἄλλα ἐπίσημα ἀξιώματα.

Καθὸς λοιπὸν ἔχουμε Υπουργὸ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑποθέσεων τοῦ Κόμματος, ἔτσι ἔχουμε και Υπουργὸ

πρέπει νὰ ξερῇ τὴ γραμματικὴ τῆς γλώσσας πὸν γράφει. Μὰ δὲ φτάνει νὰ ξερῇ τὴ γραμματικὴ, γιὰ νὰ γράψῃς βιβλίον, ἄμα δὲν εἶναι μόνον και μόνον ἐπιστημονικὸ, ἀν και στὴν ἐπιστῆμη τὴν ἴδια χρειάζεται και κάτι παραπάνω ἀπὸ τὴν ξερῆ ἐπιστῆμη. Τὸ κἀτι ἀπὸτὸ χρειάζεται ἀκόμη περισσότερο στὴ φιλολογία. Τί εἶμαι, γλωσσολόγος ἢ ψυχολόγος, ἐπιστήμονας ἢ ποιητὴς, καλὰ καλὰ δὲν τὸ κατέχω, νᾶ σᾶς τὸ πῶ. Ἴσως δὲν εἶμαι και τίποτις. Ἐνα πρᾶμα νοιώθω, πὸς εἶτε λέξη πιάνω νὰ φιλολογῆσω εἶτε ἄθρῶπινη ψυχὴ, διαφορετικὴ δουλειὰ δὲν κάνω κι ὄσο ἢ μιὰ μὲ συνεπαίρνει, τόσο μὲ συνεπαίρνει κ' ἢ ἄλλη. Παλιὰ πρόληψη κιάλας πὸς ἢ φαντασία, ἢ δημιουργικὴ φαντασία, δὲν παίζει ρόλο, και ρόλο σημαντικὸ, στὴν ἀποκάλυψη καθε ἀλήθειας. Καθὸς πλέκει

πὸν τάξωθηκα νὰ βγάλω ἀπὸ παντοῦ τὴν παράσημη λέξη Γραϊκός, ἀντί τὸ Ρωμαῖος τὸ κυριολεχτικὸ, πὸν δὲν τολμοῦσα φαίνεται νὰ τὸ γράψω, πὸν δὲν εἶχα τότες και πολλὴ πέραση, μὰ πὸν σήμερα νοιώθω πὸς μαζί μὲ τὴν ἱστορικὴ του σημασία και ἀξία, τοῦ δώσαμε κάπο α ποιῆση. Στὸ ἀπὸτὸ, ὅταν τάφτι μᾶς ἀκούει δίχως πρόληψη και πάθος, ἢ λέξη Ρωμαῖος εἶναι και πολλὴ ὀμορφη, ἔχει δικὴ τῆς ἁρμονία, γιατί πρέπει νὰ πῆ τὸ λόγο τῆς κ' ἢ τῆς, ὄχι πάντα και πάντα ὁ δασκαλισμὸς.

τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων τοῦ Κόμματος (κοίταξτε διπλωματικὲς μεταθέσεις, κομματικὲς παρασημοφορίες κτλ.), και Υπουργὸ τῶν Στρατιωτικῶν ὑποθέσεων τοῦ Κόμματος, και Υπουργὸ τῆς Δικαιοσύνης τοῦ κόμματος, και Υπουργὸ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κ' ἐκπαιδευτικῶν τοῦ κόμματος, και Βουλὴν τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ κόμματος, και τράβα κορδέλλα ἀφοῦ κάθε Υπουργεῖο και κάθε δημόσια ὑπερεσία στὸ Ρωμαϊκό πηγάζει ἀπὸ τὸ κόμμα και γιὰ τὸ κόμμα γίνεται.

Μεγαλύτερη ἀλήθεια ἀπ' αὐτῆς δὲν ἔχει ξαναεπωθεῖ.

ΜΙΑΝΣΕ

κι ὁ κ. Δεληγιώργης στὴ Βουλὴ και τὰ πρόκοψε ἴμὲ τὴ φωτεινότετη γνώμη του νὰ φριάνονται τὰ παπούτσια τῶ στρατιωτῶν στὸ Ἐξωτερικὸ, γιὰ νὰ δυναμώσει βέβαια, μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἢ Βιρμανιανὰ τοῦ τόπου μᾶς!

Μπορεῖ, δὲν ξέρουμε, νᾶχει δικίον ὁ κ. Δεληγιώργης και νὰ μᾶς συφέρει νὰ φέρουμε ὄλα τὰ χρειάζομενά μᾶς ἀπ' ἔξω, μὰ καλὸ θ' ἔτανε ἢ ἀρχὴ νὰ γίνε ἀπὸ τοὺς βουλευτάδες, κι ὄχι ἀπὸ τὰ στρατιωτικὰ παπούτσια, ἀφοῦ ὡς τώρα ἀποδείχτηκε πὸς δὲν εἶναι και τόσο φῖνα οὔτε τόσο φτηνὴ ἢ ἀεγγῶριος παραγωγὴ τῶ βουλευτάδω μᾶς.

ΠΡΟΔΟΤΗΣ

ὁ Καζάκης, γράφουν οἱ «Καιροὶ» τῆς Τρίτης, γιατί σὲ κάπιο λόγο του δὲ μᾶς ἔδωσε ἀλάκκιση τὴ Βορεινὴ Μακεδονία μὰ ἔρισε και κάπιο κομάτι, γιὰ ψυχικὸ, στοὺς Βουργάζους.

Τὸ μοίρασμα τῆς Μακεδονίας μὲ λόγια και μὲ ἄρθρα εἶναι δικὸ μᾶς χᾶρισμα, καταντίπ Ρωμαϊκό. Οἱ ἄλλοι λαοὶ τίς τέτιες μοιρασιές τίς κάνουνε, θαρροῦμε, μὲ τὸ σπαθὶ και γι' αὐτὸ εἶναι και πὸν σίγουρες.

ΑΠΟΨΕ

Στὴν Κρ. Κυριακίδη

Ἀπόψε τὰ γιοῦλια θὰ χύσουν τὸ μῦρο πὸν μὲς στὴν καρδιά τους κρατοῦνε κλεισμένο και θάρτουν τ' ἀπόδῶνα στὴ χλόα πὸν θὰ γείρω νὰ πὸν τὸ τραγοῦδι πὸν τόσο προσμένω

ἕνα βρομάντισο, ἔτσι και τὰ ἱστορικὰ σὰ φαινόμενα τὰ συνταιριάζεις. Λογικὴ παντοῦ θέλει, γιὰ νὰ βγῆ τὸ συμπέρασμα σωστὸ. Θέλει και ἀγάπη Ὀραϊκὸ τὸ ξεδιάλισε ὁ Παλαμάς: «εἰτοιμάζουμε και τάρθρα μᾶς, καθὸς συνθέτομε και τὰ τραγοῦδια μᾶς. Μὲ τὸν ἔρωτα και μὲ τὸ μῆθος. Ὅπως ἀπὸ κάτου ἀπὸ τὸ πὸν ἐλεύτερο φτεροῦσισμα τοῦ ποιητῆ μπορεῖ νὰ κρῦβεται ἢ καλομετρημένη τοῦ κριτικῶ παρατήρηση, ἔτσι κ' ἕνα ἄρθρο πεζογραφικὰ δουλεμένο, και μὲ ὄλη του τὴ δασκαλικὴ μορφή, μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι ἔξω πρὸς κάποια δημιουργικὴ πνοή, και πρὸς τὴν Ποίηση νὰ στέκη πολὺ πὸν κοντὰ κι ἀπ' ὄσο κανεὶς ὑποψιάζεται. Πολλὲς φορὲς τυχαίνει νὰ τὰ ζυγιάζουμε τὰ τραγοῦδια μᾶς και νὰ τραγοῦδαμε τάρθρα μᾶς». (Νουμᾶς, ἀρ. 140, 1905).

Νὰ μὴ σᾶς τὸ κρῦτω, ἔγω τὸ Ταξίδι μου, σὰν τῶγραφα, θέλησα νὰ τὸ τραγοῦδησω. Μπορεῖ νὰ γελιοῦμαι και νὰ μοῦ πῆτε σεις πὸς ἢ ἀπαίτηση μεγάλη νὰ γυρέσω νὰ περᾶσω ἔξωφρα και γιὰ ποιητῆς. Μὰ τί νὰ σᾶς κάμω πὸν τὴν ἀπαίτηση τὴν ἔχω; Τὸ δῆλωσα κι ἀπὸ τὴν πρώτη ἐκδοσὴ: «Τὸ βιβλίον μου εἶναι παραμῦθι, ὄχι ταξίδι (σ. δ')... ἀπὸ τὸ βιβλίον, μόνον ὄτι ἔχει βᾶση τὴ γραμματικὴ, γράφτηκε μόνον και μόνον γιὰ νὰ μπορέση, ἀν εἶναι δυνατό,

Απόψε στ' απόψερο άκρογιάλι τὸ στεῖρο
θάροθ' μαυροπόρο—χαρογέλιο θλιμμένο—
τὸν πένθιμο πέπλο νὰ βγάλη—κ' οἱ πόθοι τριγύρω
στὴ γῆ πού θάρραξεν θὰ πλέξουν χορὸ μαγεμένο.

Ἀπόψε κι ἄν ἔπεσον ὁ φίλος στὴ δύση
θαρθῆ κάπιο δότερι τὸ φῶς πιδ χροσὸ νὰ χαρίσῃ
κι ἄν ἔρθῃ στὰ πλοῖσια ἀνθισμένο λαγκάδι
—τὴ λάμψη νὰ δούσῃ τῶν ἀνθρώπων—τὸ σκοτάδι
τοῦ ὀλόμαυρου χάρου μαγνάδι—
κάπιο ἄλλο σκοτάδι σὲ λίγο θὰ δούσῃ.

Βόλος

ΤΑΚΗΣ ΣΑΡΑΚΗΝΟΣ

ΘΕΑΤΡΙΚΑ

ΝΕΑ ΕΡΓΑ

Τὸ θέατρο τῆς «Νεαπόλεως» πού παίζει ὁ θιασὸς τῆς Καρ Βερώνη, ἄρχισε τὴν παρασπμένη Πέμτη με τὸ νέο δράμα τοῦ Ἑρβιέ ἢ Ἀφύπνιση». Καὶ τὸ ἔργο αὐτό, καθὼς ὅλα σκεδὸν τοῦ Γάλλου συγγραφέα, εἶναι ἀπάνου σ' ὀρισμένο θέμα γραμμένο, σ' ἓνα πρόβλημα, νὰ ποῦμε, πού τὸ ζετᾶζει στὴ σκηνή, τὸ ἀναλύει, καὶ προσπαθεῖ νὰ δώσῃ τὴ λύση του. Κατὰ πόσο τώρα τὸ σύστημα αὐτὸ τῆς συγγραφῆς δραμάτων με κοινωνικὰ ἢ ἠθικὰ προβλήματα γιὰ βάση, πού φαίνεται πὼς κατὰ προτίμηση ἀκολουθοῦν οἱ Γάλλοι, συβιβάζεται με κάποιους κανόνες τῆς Τέχνης, εἶναι ζήτημα πού θ' ἀπασχολήσει μιὰ μέρα, κι ἄρχισε μάλιστα ν' ἀπασχολῆ, τὴν κριτική. Φυσικὰ πολὺ μεγάλη πρέπει νὰ εἶναι ἡ δύναμη τοῦ συγγραφέα πού θὰ καταπιастῆ νὰ γράψῃ ἓνα τέτιο ἔργο-πρόβλημα καὶ δὲ θ' ἀνακατέψῃ μέσα τὸν ἑαυτὸ του, τίς ιδέες του, τίς ἀδυναμίες του. Κι' ὁμως γιὰ νὰ εἶναι τὸ δράμα, δράμα κι' ὄχι μάθημα ἠθικὸ, πρέπει ὁ ποιητὴς ἀντικειμενικὰ νὰ παίρνῃ τὸ ζήτημα καὶ νὰ βάζῃ στὴ σκηνὴ ἀπάνω τύπους καὶ σκηνές τῆς ζωῆς, ἀφίνοντας τὴ φιλοσοφία τοῦ ἔργου νὰ βγαίη μονάχη τῆς σύφωνα με τοὺς ὄρους τοῦ βίου καὶ με τὸ χαραχτήρα τῶν ἡρώων του. Μὰ τίς περισσότερες φορές στὰ τέτια δράματα βλέπουμε μόνο τὴν ιδέα τοῦ συγγραφέα, τὴν καθαρὰ ὑποκειμενικὴ του ιδέα, πού σ' ὀλόκληρο τὸ ἔργο τὴν ἀναλύει, τὴν ζετᾶζει κι' ἀναγκάζει τὰ πρόσωπα νὰ κουνιῶνται ἀπάνω στὴ σκηνὴ σύφωνα με τίς ἀδυναμίες του, τὴν αἰσθητικὴ του καὶ τὴ σκέψη του πού τὸν ἔφερε στὴ λύση τοῦ προβλήματος αὐτοῦ. Καὶ τὴ λύση αὐτὴ

νὰ διασκεδάσῃ τὸν κόσμον με λίγη φαντασία καὶ ποίηση» (σ. 258). Καὶ στὴν ἀρχὴ λοιπὸ καὶ στὸ τέλος ἀφτὸ ἔλεγα στὴ μέση προσπαθῆσα μάλιστα καὶ νὰ τὸ δείξω, πὼς ἐνοιωθα κάπως ἀπὸ ποίηση.

Ἐτυχε ὥστόσο μιὰ μέρα νὰ κούσω ἀπὸ κάποιον φίλο μου ἓνα λόγο, ἔκανε ἀπὸ κείνους τοὺς λόγους πού ἔτσι, στὰ καλὰ καθούμενα, σοῦ ξανοίγουνε ἀκνέρωτους κόσμους, εἶναι ἀξίσι νὰ σοῦ ἀλλάξουνε καὶ τὴν πίστη, γιὰτὶ σὲ κάνουνε νὰ καταλάβῃς, ὄχι ἐνὸς ἀτομοῦ παρὰ ἐνὸς τόπου ἀλλάκαιρου νοῦ καὶ ψυχῆ. Πρέπει ὁμως πρῶτα νὰ μάθετε πὼς ὁ φίλος μου ἀφτὸς εἶναι ὁ ἴδιος ποιητὴς, ἄγνωστος ἴσως στοὺς περισσότερους, μὰ νὰ μὴ θαξρόμε παλε πὼς ὁ ἀδημοσίεφτος ἢ καὶ λίγο δημοσιεμένος ποιητὴς δὲν ἀξίζει κάποτε τοὺς ἄλλους. Ὁ δικός μου μάλιστα ἔχει αἰσθημα τόσο φινό, τόσο ἀψηλὴ καὶ σίγουρη ἀντίληψη τῆς τέχνης, πού πολὺ σπάνια τὴ βρίσκεις. Εἶναι καὶ κριτὴς πρώτης τάξης, ἐνοεῖται καὶ δημοτικιστής. Τὸ Ταξίδι μου τὸ διάβασε ἀμέσως, ἀμέσως τοῦ ἄρεσε, ἀμέσως μοῦ ἔγραψε χίλια δυὸ νὰ μοῦ τὸ παινήσῃ, νὰ μοῦ πῆ πὼς μπῆκε στὸ νόημα, πὼς ἡ μόνη γλώσσα εἶναι ἡ ἰθνηκὴ καὶ πὼς ὁ ἀγώνας εἶναι ἅγιος καὶ μεγάλος.

Περνοῦνε δέκα χρόνια. Ὁ φίλος μου ξαναδιαβάξει

δὲ τὴν ἐμπνέεται ἀπὸ τὴ ζωὴ, ἀπὸ τοὺς χαραχτήρες πού πῆρε, ἀπ' τὴν πλοκὴ τοῦ ἔργου, μὰ μόνο ἀπ' τὴ φιλοσοφικὴ ἐξέταση τοῦ ζητήματος. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ τέτια ἔργα εἶναι σκεδὸν πάντοτε στοὺς τύπους τοὺς ψεύτικα, γιὰτὶ οἱ τύποι αὐτοὶ φαίνονται κομμένοι ἀπάνω στὴν ιδέα τοῦ δραμάτου καὶ δημιουργημένοι ἔτσι στὴν ψυχῆ τοῦ συγγραφέα ὥστε νὰ ὑπερετήσουνε μόνο σὰ νεθρόσπαστα τὴν πλοκὴ τοῦ μύθου.

*

Ἡ «Ἀφύπνιση» βέβαια τοῦ Ἑρβιέ ἄν καὶ ἀνήκει στὴ σειρά τῶν ἔργων αὐτῶν δὲν ἔχει ὁμως τὰ ἔλαττώματα πού ἀνάφερα παραπάνου. Τὸ πρόβλημα πού βάζει στὴ σκηνὴ ὁ συγγραφέας εἶναι ἀρκετὰ παλιό. Ὁ ἡρώας του πρέπει νὰ διαλέξῃ μεταξὺ ἐρωμένης καὶ δόξας. Στὴν ἀρχὴ διαλέγει τὴ γυναίκα, ὕστερα ἀφυπνίζεται ἀπ' τὸ ἐρωτικὸ μεθῆσι καὶ τρέχει στὴ δόξα. Ἡ πρώτη πράξη ἔγινε μονάχα γιὰ νὰ μᾶς μπᾶσῃ στὴν ὑπόθεση καὶ στὴν ιδέα τοῦ ἔργου. Ἡ δεύτερη ἔχει μιὰ δραματικώτατη σκηνὴ μεταξὺ πατέρα καὶ γιοῦ πολὺ τεχνικὰ, πολὺ ἀπλά, βαλμένη. Ἡ τρίτη πέφτει λίγο, πάντα ὁμως ἔχει ἓνα ὑπέροχο διάλογο μεταξὺ μητέρας τώρα καὶ κόρης. Ἡ γυναίκα κλαίει τὸν ἐρωμένο τῆς πού τὸν νομίζει πεθαμένο κι' ὁμως θυμάται ὅτι εἶναι μητέρα καὶ με τὸ θάνατο στὴν ψυχῆ τῆς στολιζεται νὰ πάῃ στὸ χορὸ μόνο καὶ μόνο γιὰτὶ ἀπ' αὐτὴ κρέμεται ἡ ἐρωτικὴ ἐπιτυχία τῆς κόρης τῆς. Στιγμὴ μεγάλη τοῦ ἔργου, ἀνεκμετάλευτη ὁμως ἀπὸ τὸν ποιητὴ πού τοῦ χρησίμεψε μονάχα γιὰ νὰ βρῆ τὴν ὀλίγο τραβηγμένη κι' ἀδύνατη λύση.

Ὁ ἐρωμένος τῆς τρέχει στὸ σπῆτι νὰ τὴ δῆ, νὰ τῆς πῆ ὅτι δὲ σκοτώθηκε, νὰ τὴ σώσῃ ἴσως ἀπ' τὴν αὐτοκτονία· γιὰτὶ νομίζει πὼς εἶναι ἀδύνατο ἡ ἀγαπημένη του νὰ ὑποφέρῃ τὴν ιδέα τοῦ θανάτου του. Κι' ἄξαφνα τὴ βλέπει στολισμένη, ἔτοιμη γιὰ τὸ χορὸ. Μποροῦσε ἴσως ἐδῶ με δράση νὰ τελειώσῃ τὸ δράμα με τὴν ἀντίθεση αὐτὴ τοῦ αἰσθηματος πού γενιέται στὴν ψυχῆ του. Δὲ γίνεται ὁμως ἔτσι, ὁ συγγραφέας τραβάει λίγο τὴ σκηνὴ, ἀλλάζει τὸ μοτίβο καὶ λύνει τὸ ἔργο με κάτι θεωρίες πού λείει ἡ γυναίκα καὶ κάτι κούφια λόγια πού ἀπαντᾶει ὁ ἄντρας. Δηλαδή ἀφυπνίζονται κ' οἱ δυὸ ἀπ' τὸν ἐρωτὰ τους, μὰ γιὰτὶ; Ἡ ἀπάντηση βρίσκεται στὰ φιλοσοφικὰ λόγια τους πού δὲν εἶναι· καὶ τόσο εὔκολο νὰ καταλάβῃ κανεὶς τὴ σημασία τους. Τέτια λύση ἀδικεῖ βέβαια τὸ ἀρκετῆς ἀξίας αὐτὸ ἔργο.

τὸ Ταξίδι καὶ μοῦ γράφει μέσα στ' ἄλλα πού μοῦ ἔλεγε γιὰ τὸ ζήτημα, καὶ τὰ κλόουθ λόγια· «Τοῦ κάκου! Εἶσαι ποιητὴς».

Τὰ συλλογίστηκα πολλές φορές ἀπὸ τότες τὰ λόγια του ἀφτὰ, κ' ἔφτασα νομίζω σ' ἓνα δυὸ συμπεράσματα, πού ἴσως ἀχαμνὸ δὲν εἶναι νὰ τὰ ζετᾶσουμε ἀπὸ πῶς κοντὰ, γιὰτὶ ἔχουνε γενικὴ σημασία, τουλάχιστο καθὼς τὰ βλέπω τὰ πράματα. Τὸ ζήτημα τὸ γλωσσικὸ ἔχει τὰ ψυχολογικὰ του. Ἀφτὰ θὰ μελετήσουμε, κ' ἔτσι μπορεῖ νὰ ρίξουμε ματιὰ βαθύτερη καὶ στὴ σημερινὴ ψυχολογία τοῦ Ῥωμοῦ.

Τὸ πῶς περιέρω, τὸ πῶς ἀπίστεφτο πού ἀκολούθησε στὸ περίφημο ζήτημα, μοῦ φαίνεται πὼς δὲν τὸ παρατήρησε ὡς τώρα κανένας. Καὶ φυσικὸ νὰ μὴν τὸ παρατηρήσῃ, ἀφοῦ ὁ καθίνας ἔβρισκε πὼς ὅλα εἴτανε σὲ τάξη ὅπως εἴτανε, ὅπως τὰ συνήθισε καὶ δὲν μποροῦσε νὰ τὰ φανταστῆ ἄλλιως. Δὲ θέλω νὰ κατηγορήσω τὸν Κοραῖ· ὁ Κοραῖς εἶχε μάθηση, δὲν τοῦ ἔλειπε καὶ κάποιον ἐπιστημονικὴν ἀξία ἢ σὰν προτιμάτε, κάποιον μύρισμα τῆς ἐπιστήμης. Εἴτανε ἱκανὸς νὰ σοῦ διορθώσῃ κ' ἓνα κείμενο ἀρχαῖο, νὰ σοῦ βρῆ τὴ σωστὴ διορθωση. Στὴν Ἑβρώπη ὀνομάζουμε φιλόλογους ἢ philologues, ὅσους παίρνουνε γιὰ βάση

* Ὁ τονισμὸς τῆς καθαρέβουσε, φιλόλογος, εἶναι

Οἱ ἠθοποιοὶ εἶναι κρῖμα ὅτι ἔπαιξαν πολὺ ἄσκημα. Ὁ κ. Γεννάδης τίποτα, τίποτα δὲν κατάφερε νὰ μᾶς δείξῃ. Στὴ δεύτερη πράξη, στὴ δραματικώτατη σκηνὴ με τὸν πατέρα του, φωνές μόνο, φωνές, τίποτ' ἄλλο. Ὁ κ. Σταυροπούλος λιγότερο κακός. Ἡ Κα Βερώνη ἀρκετὰ καλὴ στὴν ἀρχὴ τῆς δευτέρης πράξης. Στὸ τέλος ὁμως, ὅταν τὴ διώχουν ἀπ' τὸ σπῆτι, πού νομίζει πὼς ἐσκότωσαν τὸν ἐρωμένο τῆς, μερικὲς κινήσεις τῆς, καὶ τὸ τρίκλισμα, τὸ λιγάκι ἄτεχνο, ὅσο νὰ φύγῃ, τὴν ἀδίκησαν ἀρκετὰ. Στὴν τελευταία πράξη ἔπαιξε με ἀρκετὴ φυσικότητα. Ἐκεῖνο πού καταντάει ἀνυπόφορο στὴν Κα Βερώνη εἶναι ὁ τρόπος πού ἔχει γιὰ νὰ προφέρῃ καθαρὰ καὶ χωρισμένα τίς λέξεις με τὸ ξεχωριστό τῆς τονισμὸ καθμιὰ χωρὶς νὰ παραλίπη οὔτε τὸ τελικὸ ν. Νομίζει κανεὶς πὼς κανεὶ μάθημα γραμματικῆς.

*

Ἡ μετάφραση ἀπελπιστικὴ. Ὁ κ. Βεργόπουλος λείει πὼς δὲν τὸ μετάφρασε αὐτὸς, καὶ τὸ πιστεύουμε! Ἀδιαφοροῦ ἡμεῖς ξέρομε τότε μόνο ὅτι ἡ μεταφραστικὴ φράση Βεργόπουλος δὲν προμηθεύει μετάφρασε καλῆς ποιότητος καὶ συβουλευόμε τοὺς θιασάρχες νὰ διαλέγουνε ἄλλοτε καλύτερες φράσεις.

*

Ὁ Ροβέρτος Μπράκο εἶν' ἓνας ἀπ' τοὺς πῶς ἀγαπημένους δραματικούς τῆς Ἰταλίας. Ἐκεῖνο πού ξεχωρίζει τὰ ἔργα του εἶναι ὁ κομψότατος, ὁ χαριτωμένος διάλογος, ἡ μοναδικὴ τέχνη του στὴν πλοκὴ τῆς ὑπόθεσης, καὶ τὸ σπιθόβολο πνεῦμα του πού καταφέρνει μέσα στὴν πῶς βγενικὴ φράση νὰ κρύβῃ τὰ χυδαίότερα πράματα. Ὅλα του σκεδὸν τὰ ἔργα εἶναι παραδείγματα κωμικῆς λεπτότης καὶ βαθύτατης σατυρικῆς δυνάμεις. Τὸ σφιχτὸ δέσιμο τῆς ὑπόθεσης εἶναι ἓνα ἀπ' τὰ πῶς χαρακτηριστικὰ τοῦ ταλέντου του. Στ' ἀριστούργημα του ἢ Ἀπιστην (L'infedele) πού τὸ ἔπαιξε κ' ἡ «Νεῖα Σκηνὴ» καταφέρνει μέσα σὲ τρεῖς μεγάλες πράξεις νὰ κρατᾶε τὸ ἐνδιαφέρο τοῦ κοινῶ με τρία μονάχα πρόσωπα. Τόσο σφιχτὸ εἶναι τὸ δέσιμο τοῦ μύθου, καὶ τόσο δυνατὸς καὶ συναρπαστικὸς ὁ διάλογος. Ἐγραψε πολλές κωμωδίες καὶ δράματα, μὰ ἡ ἐπιτυχία του εἶναι ἡ κωμωδία με τίς ἐλαφρὲς δραματικὲς σκηνές κατὰ τὸ εἶδος τῆς «Ἀπιστην». Ἀνάμεσα στὰ ἔργα του σημειώνουμε τὴν κωμωδία «Τέλος τοῦ ἐρωτᾶ» καὶ τὰ δράματὰ του «Μιὰ γυναίκα» καὶ «Δὸν Πέτρος Καρούσο». Τὸ συμβολικὸ τοῦ δράμα «Ὁ Θρίαμ-

τῶ σπουδῶ τους, ὄχι τὰ λόγια οὔτε τοὺς λόγους οὔτε τὸ λόγο, καθὼς ταχὰ τὸ δηλώνει ὁ κνιπὸς ἀταίριατος ὄρος, παρὰ ὅτι γραφτὸ ὑπάρχει, ἐπειδὴ τὸ κάτῳ κάτῳ ἡ philologie ἔχει πέφτει, ὅπως κι ἄν τὸ γυρίσῃς, κι ὁ φιλόλογος ἢ philologue τέτοιον δουλειὰ κανεῖ, ἀφοῦ στηρίζεται εἴτε σὲ κώδικα, εἴτε σὲ πάπυρο, εἴτε καὶ σ' ἐπιγραφή, ὅταν τύχῃ. Ῥωμαῖκα θὰ τὸν ποῦμε γραφτοδίφης, καὶ σκοπὸ δὲν ἔχω νὰ τὰ ναϊρέσω πὼς γραφτοδίφης με ἔνομα στάθηκε ὁ Κοραῖς.

Ἀνοίξτε τώρα τὰ βιβλία του. Σὰς τὸ λέω δίχως πάθος κανένα, κι ἄμα μοῦ ρίξτετε καὶ σεῖς κάθε πάθος ἀλάργα στὸ γιολό, θὰ μοῦ τὸ μολογήσετε πὼς στὰ βιβλία τοῦ Κοραῖ δὲν πρέπει νὰ γυρέδουμε τίποτα πού νὰ μοιᾶζῃ με τέχνη, με ποίηση, με φαντασία, τίποτα πού νὰ σοῦ δείχνῃ τὸ φιλόλογο, γιὰτὶ

εἶδος ψεφτιά, γιὰτὶ τὸμαθε παροξύτονο (philologue, ἢ filolog), κ' ἔτσι ὅλεγε πρῶτα ἔτσι τὴν καὶ τὸ Λεξικὸ τοῦ Κορομλά (Λεξ. γαλλοελλην... Μ. Γ. Σχινῆ καὶ Ι. Ν. Λεβαδίω. Ἀθ. 1861), «philologue, φιλόλογος, παροξύτονο· ἔπειτα θέλησε ἡ καθαρέβουσα νὰ τὸ ξηληνίσῃ σὰ νὰ τὰ ναϊρέσω μοναχὴ τῆς. Τὸ βάζουμε παροξύτονο ἐδῶ γιὰ νὰ δείξουμε τὴ διαφορά με τὸ φιλόλογο, τὸν παροξύτονο, πού εἶναι ἡ ἀλήθεια.

θος» είναι μια λεπτότατη ανάλυση της ανθρώπινης ψυχής, ο διάλογος όμως καταντά όλο και μονότονος κ' οι χαρακτήρες του δεν είναι πάντοτε αληθινά χαραγμένοι. Αυτό άλλως τε δεν είναι προτέρημα του **Braccio**. Καθώς η «**Απιστη**» έτσι κι' όλα του σκεδόν τα έργα δεν έχουνε την αλήθεια για συστατικό τους. Αδιάφορο όμως, μέσα στην ακατάσχετη πλημμύρα της Γαλλικής φάρσας με τα συνειθισμένα άστεια και τις αιώνιες παρεξήγησεις, ο Μπράκο, ο καθαυτό βαφτισμένος στην κομψότητα και στη χάρη του Ιταλικού πνεύματος, και ξεχωριστά του Ναπολιτανικού, έρχεται σά αυτήρας μας να μάς δείξει ότι άρκετά πιά μπουχτίσαμε με τη Φραντσέζικη έξυπνάδα κι' ότι καιρός να μάς έρθη και το άρωματισμένο άπ' τις μυριμένες αύρες της Νεάπολης χιούμορ.

*

Το «ξένο φρούτο» καθώς ίσως πολύ κατά λέξη μεταφράστηκε το (*il fruitto acerbo*) είναι κι' αυτό από τις νοστιμώτερες κωμωδίες του. Η Κυβέλη τελεία στο ρόλο της. Έπαιξε με πολύ τέχνη και φυσικά, όπως πάντοτε, με πολύ χάρη. Το φόρτε της εΐτανε στη δεύτερη πράξη που έκανε το κοριτσάκι, μα και στην τρίτη πολύ φυσικά μάς έδωσε το χαρακτήρα της ηρωίδας του Μπράκο, τον περήφανο κι' αξιοπρεπο. Ο κ. Μυράτ δεν εΐτανε κακός μα τί είναι πάλι αυτή ή μανία του να γυρίζει όλους τους ρόλους του στον κουτό; Ίσως ο Μπράκο έτσι να φαντάστηκε το «Νίνο» του «Ξένου φρούτου» μα και τις πράλλες στο «Χρυσό μου» του Ένεκέν πάλι κουτό τον είχε κάνει το ρόλο του. Ο κ. Σαγιώρ άδικιέται, άδικιέται πολύ άπ' τη φωνή του κ' είναι κριμα για ένα τόσο καλό ήθοποιό. Ο κ. Καλογερίκος καλός. Η κ. Πουλοπούλου που ντεπουιάρισε δεν έπαιξε άσκημα για πρώτη φορά, χρειάζεται όμως περσότερη μελέτη καθώς κι' όλοι οι άλλοι που φαινόντουσαν ότι δοκιμή έκαναν, κι' έχι «πρεμιέρα» έδιναν.

*

Στο παλιό «**Βαριετέ**» ο θιασος του Λεπενιώτη έπαιξε τη «**Σκιά**» του Γερμανού Λιντάου. Ο συγγραφέας αυτός εν' ανακατεμένο όλογο το παλιό πνεύμα με το καινούριο. Τα πρώτα του δράματα **Μαριόν** (1868) **Μαρία** και **Μαγδαληνή** (1872) **Μιά έπιτυχία** (1874) έγιναν δεχτά μ' ένθουσιασμό σ' όλοκληρη τη Γερμανία. Στην πρώτη αυτή περίοδο του σταδίου του είχε μεγάλη επίδραση της Γαλλι-

κής φιλολογίας. Τα τελευταία του δράματα «**Ο ήλιος**», ή «**Σκιά**», ή «**Άλλος**» είναι περσότερο Γερμανικά και με λεπτότερη τέχνη γραμμένα· ή έπιτυχία τους όμως εΐτανε πολύ μικρότερη από τα πρώτα.

*

Η «**Σκιά**» του παίχτηκε ύποφερτά από τους ήθοποιούς του Βαριετέ. Το έργο όμως δικαιολογεί το όχι και πολύ εύνοικό δέξιμό του όταν πρωτοφάνηκε στην πατρίδα του. Ο συγγραφέας πλέκει όλοκληρη τραγωδία χωρίς να υπάρχουν τα στοιχεία της πλοκής. Ένα άπλούστατο έπεισόδιο κοινότατο στα φιλελεύτερα χρόνια μας έδωσε άφορμή στο πλέξιμο μιας τραγικώτατης ιστορίας. Οι σκηνές ακολουθούν ή μια τη άλλη όλογο έπιπέλαιες και πολύ δραματικές χωρίς βάθος, χωρίς αίτια κάπως σοβαρή, που θα τις δικαιολογούσε· εν' αλήθεια ότι κάπου κάπου όταν λησμονήσει κανείς τη κεντρική ιδέα του δράματος και προσέξει μόνο στη σκηνή, έτσι άπλά καθώς ζετυλιγονται, συναρπάζεται από την άνησχη Τέχνη του συγγραφέα που τόσα αισθήματα και πάθη και σύγκρουσες μάς παρουσιάζει. Μα ή ψυχή που δίνει ζωή στο έργο είναι τόσο άδύνατη ώστε κ' οι ωραίες αυτές σκηνές όσο κι' αν φαριστούνε προκαλούνε όμως τη φυσική ερώτηση· Γιατί γίνονται; Ο κ. Λέων άρκετά καλός χωρίς ν' άποκλείσουμε την ιδέα ότι μπορούσε να εΐταν καλύτερος. Η Κα Δημοπούλου φαινότανε σά βαργεστημένη γι' αυτό κι' έπαιξε κουρασμένα, βαρετά. Νομίζουμε όμως ότι άρκετά προσόντα για ήθοποιό έχει ώστε, αν θελήσει, να παίξει καλά. Η Κα Σταματοπούλου έχουμε την ιδέα ότι αν μελετούσι περσότερο, αν πρόσεχε λίγο άκόμα στο σπουδαιότατο ρόλο της, θα πιτύχαινε κάπως καλύτερα.

Όσο για την κ. Μ. Κολυβά χαιρουμεται που μου δίνεται άφορμή έδω—στην πιό άμερόληπτη για τους ήθοποιούς μας στήλη—να τη συχαρώ από πριν για το μέλλο της. Θα έλεγα και για το παρόν της, μα είναι τόσο μικρή άκόμα και τόσο άμαθη από σκηνή που δεν πρέπει να τ'ην ξαφνιασουμε από τώρα με μεγάλα λόγια. Χαρίσματα έχει πλήθος για να ξεχωρίση μια μέρα και για ν' αναδειχτή. Η φωνή της είναι, ετι, καλύτερο μπορεί να έπιθυμήση μια τεχνίτρα της σκηνής. Μα όλ' αυτά δι σημαίνουν τίποτα, τίποτα, χωρίς συστηματική, έπιστημονική μελέτη και μόρφωση. Προχτές λόγου χάρη στη «**Σκιά**» δεν έπαιξε καλά γιατί δεν είχε τον κατάλ-

ληλο άνθρωπο να της πη πως θα παίξει. Λοιπόν τί όφελει; Εκείνο που πρέπει να ευχηθούμε εμείς όλοι οι φίλοι του θεάτρου είναι να πέρη σε καλά χέρια. Σι κανα Χρηστομάνο, σε κανα Οικονόμου, σ' έναν δ-ποιοδήποτε τέλος πάντων που να ξέρη από θεατρο. Τίποτ' άλλο.

Λ. ΣΙΓΑΝΟΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΊΨΕΝ

Άν δε ξεχάσης, στείλε μου μαντάτα από τον Άδη·
Ο Μιστριώτης—γράψε μου μαζί με τ'άλλα νέα σου—
Άλήθεια πως παράγγειλε με τον Άντωνιάδη
Στέν ξάδερφό του Σοφοκλή να μη γενή παρέα σου;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Σου γράφουμε κ' οι δυό μαζί.
Όσα ρωτάς, αλήθεια . . . . .
Μ' αυτός ο ξάδερφος ποιός είναι; . . .
Χαράτσο σδ κουράγιο του!
Όταν έρθη στον τόπο που βρισκόμαστε
λογαριάζμαστε.

Περσότερα δε γράφουμε
γιατ' είμαστε στα πράματα,
έδω το ρίξιμο στο γλεντι
κι' άφισαμε τα δράματα.

Σοφοκλής—Ίψεν
Γιά την άντιγραφή
ΘΑΝΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ

Η ΑΣΠΡΗ ΓΕΝΙΑ

(Αεξιλόγι)

Ξηγούμε δώ μερικές άκόμα Θεσσαλικές λέξεις που βρίσκονται στο δέγμα του Σπήλιου «**Ανθια α' Η Άσπρη Γενιά**» (α' Νουμ. 200 και 201).

Άντρέλα=έλια που ή φυλλωσιά της έχει σκίμα κυπελλοειδές, καθώς το λένε στην Έπιστήμη.

Βρακούσω (και βρακάτη) = ή κότα (ή κι άλλο πουλι) πουχει φτερά στα πόδια σά βράκες.

Γκρέμπαρο=γκρεμνός.

Γιαλουρίζω (και γκαλιουρίζω) = μόλις βλέπω. Το λένε σ' όποιον κοιμάται κ' έχει λίγο ανοιχτά τα μάτια ή σ' όποιον μόλις ξεχωρίζει τίποτα μέσ' στο σκοτάδι.

δ*littérateu*r νομίζω πως ταιριάζει να όνομαστή φιλόλογος, άφου ίσια ίσια ο φιλόλογος άνάγκη καμιά δεν έχει να βασιστ' στα γραφιά, παρά ή σπουδή του κ' ή άγάπη του είναι ο λόγος ο ζωντανός. Άλλο λοιπόν ο γραφοδιόφης κι ο φιλόλογος άλλο.

Δέ θα δικάσουμε μήτε τον κ. Κόντο, λέγοντας πως και στα δικά του τα συγράμματα φιλολογία καμιά δεν υπάρχει, καμιά ποίηση, τέχνη καμιά. Ός-τόσο ξέρουμε πως ο Κοραής όσο κι ο Κόντος θελήσανε να ταχτοποιήσουνε τη γλώσσα, μάς διδάξανε ποιούς τύπους πρέπει να παραδεχτούμε, ποιούς όχι, μ' ένα λόγο, πως πρέπει να γράφουμε. Κατόπι θα τρίβουνε τα μάτια τους για να το πιστέψουνε, σάν τύχη και το διαβάσουνε, πως μια φορά κ' έναν καιρό, βγήκανε άθρόποι ξένοι προς την τέχνη, ξένοι προς την ποίηση, ξένοι προς τη φαντασία, ξένοι προς καθετίς φιλολογικό, να μάς μάθουνε τί γλώσσα χρειάζεται ή φιλολογία, δηλαδή ένα πράμα που ή δε σημαίνει τίποτα ή σημαίνει τέχνη, ποίηση, φαντασία, λόγο ζωντανό. Μέ τί δικαίωμα, κανείς βέβαια δε θα μάς το πη. Μπορεί να καρκήθηκα πιό άπάνω πως είμαι ποιητής. Μα σάς παρακαλώ να τ'όχετε για σίγουρο πως αν είμουνε μόνο γλωσσολόγος, ποτέ

μου, ποτέ δε θα τολμούσα νανακατωθώ σε ζήτημα που όσο γλωσσικό κι αν είναι, είναι όμως ζήτημα φιλολογικό. Και να δ'ήτε πως κάθε φορά που μορφώνεται γλώσσα φιλολογική, ο ποιητής ή κι ο άπλος φιλόλογος αναγκάζεται λίγο πολύ να κάμη και το γλωσσολόγο. Θάκούση πως μιλούνε οι συντοπίτες του, θα πάη σάν το Malherbe στο περτοπάζαρο ναρπάξη από του πιό πρόστυχου, από του χαμηλή το στόμα την άληθινή, τήν καθαρή λαλιά,* ή σάν τον Ντάντε, θα μαζώξη λέξεις και τύπους από διαφορες ντοπιολαλιές, για να στήση γλώσσα κοινή. Στην Έλλάδα, όπου το ζήτημα είναι πιό δυσκόλοτο, ίσως θέλει γλωσσολογία περσότερη. Όπως κι αν είναι, ο ποιητής έχει πρώτα να πη το λόγο του κι

* «*Quand on lui demandoit son avis de quelque mot françois, il renvoyoit ordinairement aux crocheurs du port au Foin, et disoit que c'etoient ses maitres pour la langage*». *Ce u vres de Malherbe*, ed. L. Lalanne, Paris, Hachette, 1862. I, p. LXXIX, *Vie de Malherbe*, par Racan; κοίτ. και *Essais de grammaire historique*, I, σ. 296, σημ. 1. Ο Malherbe άστος περνή για πιτέρας της φιλολογικής γαλλικής γλώσσας, που έχει τόση έβγένεια, κι ο Racan, που τα δηγεται, εΐτανε γλυκός, χαριτωμένος ποιητής, κ' έγραφε τη γλώσσα του χαμάλη.

όχι άλλος, άφου για τα γλώσσα του ποιητή γίνεται ζήτημα.

Κανένας άςτόσο στην Έλλάδα δεν άπόρησε που ένας Κοραής ή ένας Κόντος ήρθαν να μάς φιλολογήσουνε. Κι από κει βλέπουμε που μάς κατάντησε ο δασκαλισμός. Στα κλασσικά τα χρώματα της φιλολογίας, ο κόσμος μήτε το ύποψιαζότανε πιά πως υπάρχουνε τέχνη, ποίηση, φαντασία και πως ίσια ίσια δουλειά της γλώσσας της φιλολογικής άφτά εΐτανε. Δεν το ύποψιαζότανε, άφου τη φιλολογία του την πρόσμενε από τους άφιλολόγητους. Και τόσο καταβάθα του στρεβλώσανε τα μυαλά, που στην Έλλάδα, πριν από τους Κοραήδες, πριν από τους Κόντους, φανήκανε φιλόλογοι, φανήκανε τεχνίτες, φανήκανε ποιητάδες, κι ώστόσο ακολουθούσε τους άλλους ο Ρωμιός, χωρίς ούτε στιμούλα να το στοχαστή πως άφτοι δεν εΐτανε ποιητάδες, ούτε τεχνίτες, ούτε φιλόλογοι. Άπόλαψε ή Έλλάδα ένα Σολωμό, άπόλαψε ή Έλλάδα ένα Βλακωρίτη, άπόλαψε ή Έλλάδα τα τραγούδια τα δημοτικά. Τίποτα! Γραφοδιήρηδες προσκυνούσε. Τόσο έννοιωθε από φιλολογία.

Και τότες είδαμε κάτι πολύ παραξένο. Το ζήτημα το γλωσσικό έγινε ζήτημα μόνο και μόνο της γλώσσας. Μα ξεχάστηκε παντάπασι πως ή γλώσσα

Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΒΕΛΗ

Άγαπητέ μου «Νουμά»,

Όταν είδαβόσα προχτές το γραμματάκι του άγνωστου εις έμέ Παρασκηνήτη, έθυμήθηκα το ιστορικό ανέκδοτο του χωριάτη που έψήφισε να εξορισθής ο Άρσπείδης γιατί βαρήθηκε να άκούη να τότε λένε δικαία! Δέ βάζω ίσα με του χωριάτη το στενό κεφάλι τή γνώση του Παρασκηνήτη-σου. Μά το γραμμα του έμοιαζε σαν να του το υπάγορευε ο χωριάτης εκείνος άπου ενώ θυμολογεί ότι η Κυβέλη είναι ή μοναδική εις το είδος της, από την άλλη μεριά βλέπεις πώς δεν μπορεί να υποφέρει να το λέμε έμεις που γράφουμε καθημερινούς!...

Άπάνου σ' αυτά, άγαπητέ μου «Νουμά», έχω να κάμω μιή παρατήρηση. Όταν γράφεται κάτι τι κατ' ένα τέτοιο τρόπο, κρύβει μέσα στις γραμμές κάποια πρόκληση για άπάντηση και συζήτηση. Όπως όμως προκαλεί τέτοια συζήτηση δεν έχει το δικαίωμα να κρύβεται πίσω από ένα ψευδώνυμο άγνωστο, από το όποιο δεν μπορεί ο άλλος να καταλάβη σε ποιόν πρέπει ν' άπαντήσει. Όχι για να βαστάξη τή δική του θέση. Μά και τή θέση του άλλου. Για να σου δώσω καλύτερα να καταλάβης υπόθεση πως εκείνος που πρέπει να λάβη άπάντηση είναι ο Ψυχάρης, ο Πάλλης, ο Παλαμάς. Όσο και να μέ πειράξη ένας άπ' αυτούς, θά του άπαντήσω με όλο το σεβασμό που όφείλεται σ' ένα δάσκαλο τιμημένο. Υπόθεση έπειτα πως εκείνος που συζητάει μαζί μου είσαι σύ, ή κανένας άλλος ίσος μας. Θά του άπαντήσω με ίσότητα και ευγένεια συναδελφική. Υπόθεση τέλος πως αυτός που μιλεί προς έμένα είναι κανένας νεοσύλλεκτος τής πέννας. Θά κοιτάξω τον τρόπο του κι άν είναι εκείνος που δείχνουν τα φιντανάκια του καντηλοφόρου όταν πρωτοβούτανε το κοντύλι τους στην καλαμαριά, θά του τραβήξω τά αυτιάκια να μάθη να στέκεται άπέναντί μας με το σεβασμό, άν όχι άλλο, τής Ιεραρχίας τουλάχιστο!...

Γι' αυτό μου φαίνεται πως πρέπει έτσι να γίνεσαι. Γι' αυτό το σφάλμα ρίχνω σε σένα. Σου ρίχνω το σφάλμα. Μά και σου άπαντώ όταν ή εύθνη πέφτει άπάνω σου.

Η πρωταγωνίστρια τής «Νέας Σκηνής» έχει μεγάλη άξία. Αυτό το συζητήσαμε μαζί και προφο-

παιδιάτικα, παιδιάτικη και ή αντίληψη τής φιλολογίας. Άσπρά συλλογιούμαι, την κατάσταση μας παρατηρώ τή κρητική, μιλώντας για τά δικά μου, και μή θαρρήτε τάχα πως παραποιούμαι για μένα. Έτυχε να γράψω κάμποσα, λοιπόν και κάμποσα να κούσω. Γι' αυτό μπορώ και κρίνω. Μήπως αρκετά δέ μου βγάλανε στην μέση και για το Ταξίδι; Δέ λέω τις βρισιές. Λέω και τά καλά τά λόγια. Κάποιος έξαφνα, που πολύ μ' άγαπά, μου έκαμε και τήν παρατήρηση, άπου δημοσίεψα τ' «Όνειρο του Γιαννίρη, πως φρόνιμα καταπαίστηκα βιβλίο μεγάλο, άλάκαιρο ρομάντζο, γιατί το Ταξίδι, όπως κι άν είναι, δεν είχε σειρά, παρά μόνο κεφάλαια, χωριστά κάπως το ένα από τ' άλλο, κ' έτσι έμοιαζε σαν κομματιασμένο.

Πού να το βάλη ο νους μου πως ένας στίχος μικρός αξίζει λιγότερο από ένα μεγάλο; Κάποιος μάλλον πιο δύσκολα καταφέρνεις το μικρόν. Έξως κιόλας θέλει πολλή δουλειά, ώς που να καταφέρνεις ένα σύγγραμμα που να μή συνεχίζονται τά κεφάλαιά του, κι όπως άφαντο κι άσπαστό φάδι να τά συνεδέη ανάμεσά τους. Δεν πειράζει. Το ξέρω κι άπαρχής τί θά πουνε και γι' άλλα μου βιβλία. Το ξέρω, δηλαδή, ότι πού φάναι ο νους μου, γιατί όλα που να

ρικώς βλέποντας την στη σκηνή και συμφωνήσαμε. Άν διαφωνούμε, διαφωνούμε στο ότι δεν πρέπει να το λέμε, να δείχνουμε ένθουσιασμό για την καλλιτέχνηδα, για να μή την καταστρέψουμε, μή την κάμουμε να το πάρη άπάνου της και δεν ξέρω τί άλλο. Σ' αυτό θά σου φέρω ένα άλλο συγκριτικό παράδειγμα. Είς την «Άκρόπολη» έβάλαμε την εικόνα του Λέαντρου Παλαμά και σύ έγραφες και άρθρο με τήν ύπογραφή σου. Γιατί τόκαμες αυτό; Γιατί άλλο παρά για να δώσης θάρρος εις το μικρό ποιητή, για να τον ένθουσιάσης, να του ζεστάνης τον έρωτά του προς τήν τέχνη του, να του φουσησής στην ψυχή τήν έλπίδα ότι οι κόποι του, άν δεν του φέρουν καμμιά ύλική άνταμοιβή, δέ θά πάνε όμως και χαμένοι, αλλά θά εκτιμηθούνε και θά ίκανοποιηθούνε ήθικώς τουλάχιστο; Και άν αυτό είταν σωστό να γίνη για τον ποιητάκο μας, γιατί είταν περισσό για τήν ήθοποιού που βγαίνει στο επικίνδυνο σανίδι με το καρδιοχτύπι και το φόβο τής άποτυχίας, τής παραγνωρίσεως, τής άποδοκιμασίας;

Άν είναι ένας δάσκαλος, γκρινιάρης, σφιχτός σε καλοπιάσματα, σε ρεκλάμες, σε θόρυβο για ήθοποιούς και συγγραφείς — κατ'ά το ρεπορτέρηδες — είμαι έγώ, το ξέρεις πολύ καλά. Μά γι' αυτό κρίνω κ' έλεύθερο όλο μου τον ένθουσιασμό για έναν άληθινό τεχνίτη, ο όποιος ξέρω ότι όσο περισσότερο ένθαυνηθής, άλλο τόσο θά φιλοτιμηθής να βγάλη άληθινούς εκείνους που τον παρακολουθούν εις τήν τέχνη του με άληθινό ενδιαφέρον για αυτήν τήν τέχνη.

Αυτά και μένω — άγαπητέ μου Ταγκόπουλε. Κι' άν έχεις καμμιά επιφυλάξη για όλα αυτά, πές μου την άνοιχτά και τή συζητούμε.

Δικός σου
ΤΙΜ. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ

Σημ. του «Νουμά». Άδικο, θαρρούμε, θυμωσε ο φίλος Σταθόπουλος με μιή άθωα «Κοινή Γνώμη» του περασμένου φύλλου. Ο «Παρασκηνήτης» μιλώντας για τους «Κυβελοντόνους», ούτε την Κυβέλη θέλησε να πειράξει ούτε το Σταθόπουλο, που τους έχτιμάει και τους δυο σύφωνα με τήν άξία τους. Μίλησε ο συνεργάτης μας για τους ρεπορτερίσκους και μόνο αυτούς πειράξε έτσι άλαφριά και φιλικά, γιατί οι βλοημένοι με το λιθάνι που τής καίνε άδιάκοπα κι άνόητα, όχι μοναχά τήν καλή τεχνίτρα τής Ν. Σκηνής θά πάρουνε στο λαιμό τους μά και τή δική μας μύτη θά χαλάσουνε και δέ θά μπορούμε πιά να μυρίσουμε τήν Τέχνη και νάν τήν απολάψουμε.

τά μαντίψω; Κι' ώστόσο γράφω και γράφω. Γράφω με άγάπη. Γράφω με χαρά. Γιατί γράφω για τήν Ίδέα.

Έδώ μιλούμε. Κουβεντιάζουμε ξέγνοιαστα, φιλικά, σ'ε ανοίγω τήν καρδιά μου. Μά παράπονο κανένα δεν έχω. Και πως νάχω; Υστερίς από δεκαεφτά χρόνια σωστά, όταν ξανατυπώνει κανείς ένα βιβλίο που ή δράση του, άντις να λιγοστήση, θαξιά πως ξαπλώνεται και πάει, άχάριστος θάτανε, θάτανε από μέρος του κμαρτία μεγάλη, άν καθότανε άξαφνα στη γωνιά του να πικραίνεται, να δέρνεται και να κλαίη. Έναν έναν φίλω τους παλιούς και τους καινούριους φίλους, που μ' ακολουθήσανε και που συχνά μ' άδηγήσανε στο δρόμο. Δεν είναι ο λόγος μου μοναχά για τήν κοινή μας τήν εργασία, για το σκοπό μας τον κοινό. Η φίλια, ή άφοσίωση κ' ή άγάπη που χάρηκα στη ζωή μου άπ' άφτους, λίγο μπορώ να το πώ, τή χαρήκανε σαν και μένα. Λίγο γνωρίσανε τέτοια παρηγορία. Το φίλι τής ψυχής μου τους το δίνω και δώ, τους τ' έδωσα και στην Άπολογία. Έβλεπ' έρωπάθησα να τους πλέξω το στεφάνι που το χίρι μου ίσως αξίο δεν είναι να τους

Δουράω=άντιχω.
Ζαλιώνω=βαζω στις πλάτες του ανθρώπου φάρμακα (=ζαλίνα).

Καταβέλι=πουλί: το λένε και φραόνι και μανουπολί σ' άλλους τόπους (άρχαιο ή φάρ).

Κουρδουκιάω=κυλάω από πλευρό σε πλευρό και πώς παραπέρα λέγεται για κείνον που κοιμάται και κυλιώντας πάει άλλο κτλ. Έπειτα για κάθε άφύσικο κάπως μετατόπισμα.

Λουσιασμένη= που έχει λούνες (= λάσπη νερωπή).

Μπάρα=γούρνα με νερό
Μπουρλίδι=είδος κοχλιά στενόμακρο κάποτε κ' αυτά τά μάτια τά λένε μπουρλίδια.

Σεταφώνω=ξεθαφτώ (τάφος).

Παγανός=ήσυχος: στίχος δημ. τραγουδιού.
'Η Θάλασσα 'ναι παγανή
κι άέρας τήν ταραζει.

Σετομάω=βγάζω άπ' τή νομή, βρακή.

Σιούτο=δίχως ξύλα, κέρατα (τραγι-σιούτο).

Σιαυιλήθρα=σπίθα.

Στουρνολίθρα=γερή πέτρα που βγάζει σπιδες σ'ά χτυπιέται μ' άλλη τσαυμακόπετρα.

Στραβοναυινιάζω=στραβώνω τή μέση μου. Δίπλα (κατίνα=ή μέση του ανθρώπου).

Μείνανε και μερικά τυπογραφικά λάθια που διορθώνουμε δώ.

Φύλλο του «ΝΟΥΜΑΣ» 200, επιφυλλίδα.

- σ. 3, στήλη α'.—άντι ρογιάξεις—ρογιάξεις.
- σ. 3, στ. β'.—άντι Ραφανιότικο—Ραφανιότικο
- σ. 5, στ. γ'.—άντι ξεκοινούσα—ξεκοινούσα.
- σ. 6, στ. α'.—άντι σηλιόνουνταν—σηλιόνουνταν.
- σ. 7, στ. β'.—άντι νάφουγρασιεί—νάφουγρασιεί.
- σ. 7, στ. γ'.—άντι άοτόμητη—άοτόμητη.
- σ. 9, στ. γ'.—άντι πευιλιάγκοι—πευιλιάγκοι.

V. HUGO

ΟΙ ΔΥΟ ΚΟΡΕΣ ΜΟΥ

Στο δροσερό το σύθαμπο, ή ώραία βραδιά που φέρει,
'Η μιή με κύκνον θυοία, κ' ή άλλη με περιστέρι,
'Ορπίες, κ' οι δυο χαρούμενες, οι γλύκες τί πνοούλα!
Καίτα, ή μεγάλη άδελφή, μαζί με τή μικρούλα
Στο περιβόλι κάθονται: μπουκέτο από χιονίτσα
Γαρύφαλλα από πάνω τους με τά κλωνιά τάρρατα,
Σε μιάν άδρία μερμάριθη, που τή κινάν οι άνέμοι,
Γέρνει και βλέπει άσάλυτο και ζωντανό, και τρέμει
Στη σκιά, και μοιάζουν στού δοχείου τήν άκρη τά λουλούδια
Σ'ά σ' έκσταση να έστάθηκν πετώντας πεταλούδια.

1906

ΛΟΕΓΓΡΙΝ

τάχει όλα μέσα της, ως και τήν τέχνη, ως και τήν ποίηση! Νομίσανε πως άλλο δέ σημαίνει παρά γραμματική. Όξω από τή γραμματική, δεν κοιτάζανε. Κ' έτσι, για να ξαναρθούμε στο ταπεινό μου το βιβλίο, ύστερίς από δέκα χρόνια, συλλογίστηκα ο φίλος μου, που διόλου δέ φταιει, πως το Ταξίδι μπορεί να ναι κ' έργο ποιητικό, ενώ άν ο δασκαλισμός, άν ή καθαρίβουσα δέ μας χαλνούσανε κάθε όρθή κρίση και κάθε φιλολογικό αίστημα, έπρεπε πρώτα να προσέξη στην ουσία, δεν τολμώ να πώ τήν άξία τή φιλολογική του βιβλίου μου, είτε για να το παινίσση είτε για να το κατακρίνη, κ' έπειτα να στοχαστ΄. Να δούμε τώρα τί λέει και για τή γλώσσα.

Θά μου άποκριθ΄τε πως στην Ελλάδα τόσο σπουδαίο είναι το ζήτημα το γλωσσικό, που μάς άπορρούφηξε νου και ψυχή, σε βαθμό που τάλλα πιά μήτε τά βλέπουμε. Μά και γώ τί σας λέω; Θά με πιστέψετε κάποιά μέρα και θά καταλάβετε πως με τον πόνο τής καρδιάς μου κι όχι από παραζενιά, όχι από θέληση να ψεγαδιάζω και να φωνάζω—θάτανε άλλόκοτη, θέληση, μά το ναί!—σας το είπα ίσως κάποτε, πως όταν κανείς βλέπει από δώ τά πράματα, πολλά στην Ελλάδα του έρχονται σαν,

"Αδικο έχει ακόμη ο φίλος Σταθόπουλος να θυμίζει το έργο του Ταγκόπουλου στην «Ακρόπολη» για το Λέαντρο Παλαμά. "Αν κάνει τον κόπο νάν το ξαναδιαβάσει, θα δει πως ο Ταγκ. έγραψε λίγα και μαζωμένα λόγια όχι για να ρεκλαμάρει το συνεργάτη του άλλ' άπλως για νάν τον γνωρίσει στους αναγνώστες της «Ακρόπολης». "Άλλο το πρώτο κ' άλλο το δεύτερο. Δέν είν' έτσι;

Ποιός έχει δικιο—στό ά βλασφημ. ή όχι; ή ρεκλάμα, ή αδιάντροπη, έννοείται, ρεκλάμα—άς κρίνουν οι αναγνώστες μας. "Εμείς τούτο μόνο έχουμε να πούμε, πως θά λέμε πάντα λεύτερα τή γνώμη μας κι άς θυμώνει καμιά φορά κι ο αγαπητός Σταθόπουλος—τόσο το καλύτερο μάλιστα να θυμώνει, άφου ο θυμός του τονε σπρώχνει να γράφει τόσο όμορφα γρχμματακια σάν το σημερινό.

ΒΑΡΒΑΡΟΠΑΖΑΡΟ

(Στή στήλη αυτή θα κρεμάμε κάθε βδομάδα, σάν κερφάλια ληστών, όλες τις άσυνησίες κι άνοσηγοραίες που βρίσκονται σε καθαρευουσιάνικα βιβλία Συδεργάτες της στήλης αυτής θάναί δλ' οι αναγνώστες μας, άρκει μοναχά πλάι στο βαρβαρισμό του θά μās στέλνουνε να σημειώνουν τ' όνομα του βιβλίου και τον αριθμό της σελίδας που βρίσκεται).

«Εάν ο άνής παρέλειπε να χρησιμοποιήση κατάλληλον εύκαιρίαν προς είσπραξιν προικός...—ή, έ φ α ρ μ ό ζ ο ν τ ε ς ί σ ω ς καλένταυθα τον άλλαχού σημειωθέντα νόμον, άν παρέλειπε να χρησιμοποιήση εις έποχήν...».

(Περὶ προικός, Κ. Πολυγώνου, καθηγ. του Πανεπιστημίου, Β', σ.295).

«πα ρ α λ ε ί ψ α ς τούτο, δέον να αιτιώνται εαυτόν».

(Αυτόθι, Β', σ.299).

«πα ρ ε μ β λ ή θ η σ α ν»

(Αυτόθι, Β', σ. 316. σημ.).

«Δι' αυτής τὰ μὲν ἄρρενα ἐνομιμοποιούν-

πλέξη, μά που μά μέρα θά τους τὸ πλέξουνε καλύτερα τὰ παιδιά μας. "Εκεί χαιρετώ και τους νέους που θά συνεχίσουνε τὸ άγιο τὸ έργο, γιατί κι από τώρα την καρδιά μου γιομίζει και μου μαγίζει της νιότης τους ή μυρωδιά. "Εγώ βρίσκουμαι σε κείνο τὸ σημείο της ηλικίας όπου νοιώθει κανείς τὰ γεράματα και ζυγώνουμαι. Είκοσι είκοσέντε χρόνια τὸ πολὺ πολὺ, έχω ακόμη να ενεργήσω. Τί είναι είκοσέντε χρόνια, τί είναι και τριάντα, για όσα σκέδια, για όσες ιδέες βάζει κανείς με τὸ νοῦ του; Μπορεί και προτού περάσουνε, ή ακατάπαρτη δουλειά να μ' αποκάμει, μπορεί κι άρρώστια να με κόψει. "Ενα μονάχα θέλω να πῶ στους όχτρούς μας, στους αντίπαλους και στους δασκάλους, πως άφτοι δέν θά με κουράσουνε, και τού κάκου. Νά με ξέρουνε για χαλκέντερο, και να πορουνε, γιατί πού να τὸ ύποψιάζονται τί δύναμη μπορεί και δίνει σ' έναν άθρωπο μια 'Ιδέα; Νοιώθω μέσα μου ακόμη περισσότερο κουράγιο, τὸν ήλιο με ακόμη πιο άχόρταγο πλεμόνι τονε ρουφῶ, παρά στὸν καιρὸ του Ταξιδιού. Και πάντα μου φαίνεται καινούριο, πάντα φρέσκο τὸ φῶς.

"Η λύπη που κάποτες από την πέννα μου στάζει έχει άλλου την πηγή της. "Ο πόλεμος δέν μου τή φέρνει μήτε ά άγώνας, μήτε κ' ή δυσκολία της δουλειάς. Μου τή φέρνουνε ίσως τὰ χρόνια τὰ γοργά. Βιαζόμουνε να βγάλω τή δέφτερη έκδοση του Ταξιδιού, για να καταπιαστώ και τ' άλλο τὸ ταξίδι, που λογαριάζω να τόνομάσω τὸ Μίγαλο. Τὸ μεγάλο για τὸν άθρωπο είναι κείνο που τὸ λένε και τὸ στερνό, τὸ μεγάλο για τὸ έθνος είναι της ίστορίας του τὸ βέμα, για τὸν πλανήτη μας είναι ο δρόμος του στὸν οὐρανό. Για κατι τέτοια σκοπέω να φιλοσοφῶ στα καινούρια τὸ ταξίδι, όταν τὸ κάμω. Μά τέτοιους λογι-

το κατατασσόμενα ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτῶν εἰς τὴν τάξιν τῶν δημοτικῶν συμβούλων, πλείστα ὄσα βάρη φερόντων ἅμα δὲ και τὴν εὐθύνην τῆς καταβολῆς τῶν καθυστερουμένων φόρων, τῶν δὲ θηλέων ἐκδιδομένων εἰς γάμον μετὰ δημοτικοῦ συμβούλου.

('Αλκ. Κρασσά, καθηγ. του Πανεπιστημίου, Οίκουγ. Δ'. 6.406, έκδ. γ').

«ἐπὶ ἐκκαθαρισμένης ἀπαιτήσεως...»

(Αυτόθι, 5.528).

«'Αλλὰ καθὸ ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τοῦ ἀνηλικίου τεταγμέναι αἱ διατυπώσεις τοῦ νόμου, ὀρθότερον εἶναι, ὅτι ὁ ἀνήλικος μόνος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπικαλεσθῆ τὸ ἄκυρον...».

(Αυτόθι, Δ', 6.565).

«...ἂν διὰ τῆς διατάξεως ταύτης παραγράφεται ἡ διεκδικητικὴ ἀγωγή, ἢ ἄπλως διὰ τῆς πενταετίας ἀπαλείφεται...».

(Αυτόθι, Δ', 6.567).

Ἀνέλαβον εὐχαρίστως τὴν ἦν ἢ Ἐνωσις τῶν Ἑλληνίδων μοι ἀνέδθηκεν εὐάρεστον ἐντολήν.

Ἐφημ. Κυριῶν, 7 Μάρ, σελ. 2.

Ο ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ

—Μαθαίνουμε πως ο ποιητής Νέης πρόκειται να περάσει στα νούμερα του 'Αρνιώτη. Τονε μισοκαταφέρανε μάλιστα, λένε, να χορέψει κανένα βράδι και γυμνός αλλά Νιούγκαν. Φανταστήτε τί έχει να γίνει!

—Τὸ θεατρικὸ ἐργοστάσιο τοῦ κ. Βάκου ἀρχίζει ἀπὸ βδομάδα τις δουλιές του. Πρώτη του δουλιὰ θάναί ή μεταβολοποίησι τοῦ θεατρικοῦ παρακρατήματος για να μπόρειται έτσι να πάρει κάποια ἄξια ή φιλολογικὴ παραγωγή τοῦ τόπου μας.

—Μία φράση που γράφεται κάθε μέρα στις ἐφημερί-

σμούς ταιριάζει κιόλας να προτομαζέται κανένας, ἄς είναι κι ἀπὸ νωρίς, για τὴν ὥρα τοῦ μισμοῦ που γυρισμὸ δέν έχει. Θέλω να κατεβῶ στην 'Ελλάδα: θέλω να τὴ δῶ θόροχισω ἀπὸ τὰ Ἐφτάνησα τὰ τρισάγια: έπειτα θά πάω στην Κρήτη, τὴν ξαναγεννημένη: θά τραβήξω ὕστερα ἴσα με τὴν Κύπρο, τὸ νησί της πρωτόπλαστης Ἀγάπης: και τότες θά περάσω ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, για να νάνεβῶ στὸν Παρθενῶνα. "Εναν ὕμον θέλω να ψάλω της 'Ιδέας. "Εναν ὕμον της χρωστῶ. Τὴ γνώρισα ψυχή και σάρκα. Μά τὰ μάτια μου τὴν εἶδα και στὸ πρώτο μου ταξίδι. Της έπρεπε κι ἀπὸ τὰ χίλια ὀχτακόσια ἠγδόντα ὀχτῶ ένα προσκύνημα, δέν ἤξερα ὅμως ο δύστυχος και δέν τόβαλα στὸ Ταξίδι μου πουθενά. Σήμερα τὸ βάζω, για να συνεδένη ὄλα μου τὰ έργα μια 'Ιδέα και πάντα. «Νοιώθω μέσα μου κάτι ἀθάνατο που δέν μπορεί να μαραθῆ. Στὰ χέρια τοῦ Ποιητῆ μου τάφινω τὸ Ἔργο που τόσο ἀγαπήσαμε κ' οι δύο μας, τὸ Ἔργο τὸ ἱερό. Ἀκόμη και σὰ δέν θά με βλέπετε κατόπι, ἐγὼ θά εἶμαι για ὄλωνῶ σας τὸν άγώνα ή βοήθεια και ή πίστη». "Ετσι μου μνηοῦσε ή ἄδολη ψυχή, ή ἀθῶα ή παρθένα, ή παναϊώνια που είναι αγαθῶσνη γεμάτη. Μὴν κλαίτε, μάτια βουρκαμένα. "Ολα τοῦ κόσμου τὰ ὄρατια, ὄλα τὰ μοναδικά, έρχεται μια στιγμή που χάνουται και πάνε. Τί πειραζει και τί χάνεται και τί πάει; Ἀπὸ τὰ σπλάχνα ἐνός τάφου ἄξαφνα περιχέεται ὄλόγουρα ζωὴ πλημμύρα. Πόσοι ζυνε που είναι κι ἀπὸ τώρα πεθαμμένοι! Μά ὕστερος ἀπὸ τὸ θάνατό σου πάντα να ενεργῆς, πάντα να βασιλέησ, ἀφτό θά πῆ ζωὴ. Διαβατάρικα στὸν κόσμο ἀνάφτουνε μια και οβιοῦνε πολλές γυναίκες, ὄρες πολλές. Ἀθαναία στην Κόρη που ή Ποίηση τὴ συνεπῆρε και που έμαθε στὸν

δες χωρίς να ξαρνίξει πὴ κανέναν: οὐ τίδε βουλευτῆς θά σῶγει ἀπὸ τὸ Ἔπουργεῖο θάδε δέν ἐκτελοῦνται αἱ τῆ-μειώσεις του». Δηλ. γιατί δέν γίνουνται τὰ ρουτῆτια του. Φυσικῶτατα πράματα.

—Κάποιος περνώντας προχτές τὰπομεσήμερο ἀπὸ τὴ Βουλή, τὴν ὥρα που ή ζέστη εἶχε φτάσει στὸ ἀπροχώρητο, εἶπε με Μαρξιστοφελτικό γέλιο: «Ἔτσι: ντέ! Νά ζη-θεῖτε, Γιούδηδες!»

—Και θάρρεψε πως ξεδιχθῆκε μ' αυτό.

Ο ΙΔΙΟΣ

ΦΟΝΟΠΑΖΑΡΟ ΒΑΘΜΑΔΙΑΤΙΚΟ

'Από Πέμπτη σε Πέμπτη

'Υπουργός 'Εσωτερικῶν ο Ν. Καλογερόπουλος

Σκοτωμοί. 'Επαρχίες 10.

Λαθωμοί. Ἀθήνα 8 (ένας ἀπὸ κάρς), Περαιάς 7, 'Επαρχίες 8.

Κλεψιές. Ἀθήνα 4, Περαιάς 3, 'Επαρχίες 2 (και οι δύο ληστείες).

'Απαγωγές. Ἀθήνα 1, Περαιάς 1, 'Επαρχίες 2.

Ο ΦΟΝΟΓΡΑΦΟΣ

ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ

κ. Σπ. Α. Σωστο κείνο που μάς γράφεις, πως δέν ὑπέρχει δηλ. πρῆμα που να πέφτει στην ἀνάληψη τοῦ λαοῦ και να μὴν ὀνοματίζεταί. Φτάνει μοναχά να γίνει κείνο που λές ἀνά ψάχνουμε κι ὄλα τὰ βρίσκουμεν. Και-ρός νάν τὸ συλλογιστῶνε αὐτὸ ὄσοι ἀγαπῶνε τὴν Ἐθνική μας γλώσσα και δουλεύουνε γι' αὐτή.—κ. Ἰλ. Στ. Ο' «Ἀθρῶπιнос μηχανισμός της κ. Παπαδόσκου που τυπώθη-κε στὸ «Νουμά» βγήκε και σε ξεχωριστὸ ὀμορφροτυπωμένο κι ὄλοφοδεμένο βιβλιαράκι, μά ακόμη δέν δόθηκε στα βιβλιοπωλεία.—κ. Λυδ. Π.δ. Χίθης; "Ολο και καρτερῶ-με τὰ παραγραφάκια.

Ποιητῆ νάγαπῆ τὴν 'Ιδέα! Μιὰ 'Ιδέα είναι τὸ μόνο που δέν περνῆ, τὸ μόνο που μνήσκει ἀπὸ μάς. Τέλλ-λα τίποτα δέν είναι. Φτάνει να λαμπη μέσα στην 'Ιδέα ένος ἀψηλῶς λογισμοῦ και συναμα να γλυκο-τρέμη μέσα της ένα δάκρυ. Τότες είναι ἀμάραντη, ὄπως έλεγε κ' ή Κόρη. Παντού και παντα ή Καρδιά θά νικήση. Θά νικήση μαζί της ή 'Ιδέα. Τὴν 'Ιδέα, ὄπου πᾶς κι ὄ,τ. κάμης, πλάγι σου, μέσα σου, θά τὴ βρῆς. Θά τὴν ἀκούσης στὴ μουσική που τραγου-δῆ τὸ θλιβερό της τὸ τραγούδι, θάντιλαλήση στὸν πόνο που σε παρθεῖνει, στὴ φαντασία που θάνοίξη στὸ νοῦ σου τὰ φτερά της. "Οταν ο ήλιος βασιλέψει στὴ θάλασσα ή στὴ στεριά, ὄτα γύρης τὸ κεφαλι σου λυπημένος, να τὸν ἀποχαιρετήσης, τὴν 'Ιδέα θά σου χαράξη ὡς κ' ή ἀχτίδα ή στερνὴ που βιδίζει. "Ο-ταν ο ήλιος ἀνατέλλει, πάλε στὸ φῶς της 'Ιδέας θά λουστῆς. "Η ποίηση τοῦ κόσμου είναι: ἀφτή. Μά δύναμη και καλοσύνη ἀφτή θά σε θεοίψη. Ἀφτή θά σε κάμη και άθρωπο και άντρα. Θά καταλάβης, ἄμα τὴν καταλάβης, και τὴ θυσία. Θυσία γράφει, γράφει μεγαλειῶ κι ἀρέλεια ή καρδιά της. Μὴ λυ-πάσαι τὸν καημό, μὴ λυπάσαι τὰ δάκρυα που σου κόστισε ή λατρεία της 'Ιδέας. "Η θυσία που ή Ἀγά-πη της σου έμαθε, θά σε σώση. Ἀγια μέσα είναι κείνη ὄπου σμίγει ο Ποιητῆς με τὴν 'Ιδέα. Κάτι ση-μαντικό, κάτι πρωτόφαντο, κάτι μεγάλο ἀκολούθησε στὸν κόσμο. "Η Ἀγάπη της 'Ιδέας, της Ὀδηγήτρας σου και της Ἐμπνεύτρας, τὴν ἀρχαία τὴν Ἐλλάδα θά σου ἀναστήση, ἀφτή, και μόνη ἀφτή, πιστεφῆ με ὄπου τὰ μάτια σου να τὸ δαῦνε, θά μās ζωντα-νέψη τὸν Παρθενῶ.

Δώδεκα τοῦ Ἀπρίλη, 1896—1905, μετῆμερι.